

Tutkimus Eino Siuruaisten henkilöarkistosta sekä hänen maaherrana vuosina 1991–2009 vastaanottamista kansalaiskirjeistä

Oulun Yliopisto
Historiatieteet
Pro Gradu -tutkielma
Kevät 2018
Iiris Kivelä

JOHDANTO	2
Tutkimustehtävä ja käsitteet	3
Lähteet ja menetelmät.....	7
Tutkimustilanne	9
1. EINO SIURUAISEN HENKILÖARKISTO	12
1.1. Henkilöarkistojen määritelmistä, luonteesta ja perinteisen provenienssiperiaatteen ongelmista	12
1.2. Eino Siuruaisten vahva arkistoiva minä.....	18
1.3. Virallinen ja henkilökohtainen henkilöarkisto.....	30
2. ”ROHKENEN KÄÄNTYÄ PUOLEENNE, KOSKA OLEN SAANUT ERITTÄIN HYVÄN KUVAN SUHTAUTUMISESTANNE PIENEN IHMISEN ASIOIHIN” – KIRJEITÄ KANSALAISILTA.....	40
2.1. ”Maaherran tulee huolehtia läänin tilasta ja tarpeista”	40
2.2. ”Onko Suomi hylännyt kaikki vaikeuksiin joutuneet, eikö apua enää löydy ” - 90-luvun lama ja kansalaisten taloudellinen ahdinko.....	42
2.3. ”Toivoisin todella, että elämisen ehdot säilyisivät näilläkin rakkailla rannoilla ” – Pohjois-Suomea, syrjäseutuja ja maaseutua koskevat kirjeet	49
2.4. ” Tai jopa valittaa maaherralle, niin alkaa todennäköisemmin jotain tapahtua” – Viranomaisia koskevat kantelut ja pyynnöt	58
LOPPULAUSE.....	67
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	70
LIITTEET.....	78

JOHDANTO

Eino Siuruainen syntyi 20.3.1943 Pudasjärven Livon kylällä pienviljelijäperheen viidenneksi pojaksi. Pian Siuruaisen syntymän jälkeen hänen isänsä menehtyi jatkosodan rintamalta saamaansa tuberkuloosiin, ja äiti Anni jäi hoitamaan perheen tilaa yhdessä viiden poikansa kanssa. Tila oli pieni, se käsitti vain kaksi lehmää ja kaksi hehtaaria peltoa, ja perheen elämä oli niukkaa. Siuruaisen kertoman mukaan äiti oli taitava ja työteliäs maatilan emäntä, jonka ansiosta perheen ei niukkuudesta huolimatta tarvinnut koskaan kärsiä puutetta. Ajan mittaan äidin neuvokkuuden ja ahkeruuden ansioista tila laajeni ja puute vaihtui vaurastumiseen.¹

Äidin ohjauksella Siuruainen oppi jo lapsena työnteon tärkeyden, sillä pienen tilan elinehto oli koko perheen osallistuminen ja tehokas työnjako.² Siuruaisen mukaan nuorella miehellä oli Livon kylällä tasan kolme vaihtoehtoa: ”Osuuskaupan juoksupoika, asutustilan osto Pärjänsuolta tai oppikoulu”.³ Työnteon lisäksi kotona oli aina arvostettu sivistystä ja kotiin ostettiin säännöllisesti sanoma- ja aikakauslehtiä sekä kirjoja. Ehkä tästä syystä Siuruainen päätyikin valitsemaan tarjolla olevista poluista viimeisen – polun joka johti lopulta akateemiseen uraan Oulun yliopistossa.⁴

Siuruaisen alkuperäisenä tähtäimenä oli biologian ja maantieteen lehtorin ura. Kuitenkin jo pian valmistumisensa jälkeen hän päätti jäädä yliopistolle tutkijaksi. Vuonna 1976 hän väitteli filosofian tohtoriksi.⁵ Siuruaisen akateemisen uran saavutuksista voidaan mainita ainakin maantieteen laitoksen professorin sekä Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksen erikoistutkijan ja ylimääräisen johtajan toimet.⁶ Oulun Yliopiston ulkopuolella hän toimi yhdeksässä eri Suomen Akatemian luottamustehtävässä sekä Suomen maantieteellisen seuran puheenjohtajana ja tutkijana. Maaherran uran aikana Siuruainen nimitettiin Oulun ja Petroskoin yliopiston kunniatohtoriksi, Kiinan Haikoun yliopiston kunniaprofessoriksi ja Venäjän akateemikoksi.⁷ Aluetutkijana Siuruainen keskittyi Pohjoisen Suomen, arktisten alueiden ja saamelaisalueiden elinkeinoihin, toimeentuloon ja olosuhteisiin. Ollessaan vuonna 1978

¹ Eino Siuruainen, Veteraanikansanedustajat ry:n hallituksen puheenjohtaja. Syntyperä ja asennetausta. A:7, Eino Olavi Siuruaisen arkisto (myöh. lyh. EOSA). Kansallisarkisto (myöh. lyh. KA).

² Ibidem

³ Haastatteluluonnos. Kalevan toimittajan Pekka Karjalaisen sähköposti maaherra Siuruaiselle 6.3.2003. Fa:2, EOSA. KA.

⁴ Eino Siuruainen, Veteraanikansanedustajat ry:n hallituksen puheenjohtaja. Syntyperä ja asennetausta. A:7, EOSA. KA.

⁵ Artikkelit tai artikkeliluonnos. Livon poika. Eino Olavi Siuruainen. A:7, EOSA. KA.

⁶ Nimikirjaote 20.1.1997. Ga:1, EOSA. KA.

⁷ Artikkelit tai artikkeliluonnos. Livon poika. Eino Olavi Siuruainen. A:7, EOSA. KA.

stipenditutkijana yhdysvaltalaisessa Oregon State University:ssa hän teki myös tutkimusta paikallisen intiaaniväestön sosiaalisista ja taloudellisista olosuhteista.⁸

Siuruaisen akateeminen ura vaihtui julkiseen vuonna 1987, jolloin hänet valittiin eduskuntaan Keskustan riveistä.⁹ Mielenkiinto politiikkaan ja yhteiskunnallisiin asioihin oli herännyt jo varhain lukioaikoina. Hän osoitti myös opiskellessaan Oulun yliopistossa poliitikon kykyjä saaden Oulun Ylioppilaskunnan vaaleissa haltuunsa kaikkien aikojen äänisaaliin ennätyksen.¹⁰ Tätä ennätystä hän piti hallussaan vielä 2000 luvun jälkipuoliskolla.¹¹ Siuruainen toimi aktiivisesti myös paikallispolitiikassa ja vaikutti vuosia Oulun kaupunginvaltuustossa.¹² Eduskunnassa Siuruainen ei ehtinyt lopulta kauaa vaikuttamaan, sillä 1.11.1991 tasavallan presidentti Mauno Koivisto nimitti hänet Oulun läänin maaherraksi.¹³

Eino Siuruainen toimi Oulun läänin maaherrana vuoden 2009 loppuun saakka, jolloin lääninhallinnot lakkautettiin osana aluehallinnon uudistushanketta. Tällöin lääninhallintojen tehtävät siirrettiin vuonna 2010 aloittaneille aluehallintovirastoille.¹⁴ Siuruainen oli yksi Oulun lääninhallinnon pitkäaikaisimmista maaherroista toimittuaan virassa yli 18 vuotta. Hänen omien sanojensa mukaan lapsuudessa todistettu köyhyys ja epätasa-arvoisuus jätti häneen lähtemättömän jäljen, minkä vuoksi hän pyrki aina kaikissa toimissaan – tutkijana, kansanedustajana ja valtion virkamiehenä – edesauttamaan väestön elinolojen parantumista ja köyhyyden poistamista.¹⁵ Maaherrana Siuruainen tunnettiin yhtenä Suomen lähialueyhteistyön keulahahmoista ja etenkin hänen hyvistä Venäjän suhteistaan.¹⁶

Tutkimustehtävä ja käsitteet

⁸ Nimikirjaote 20.1.1997. Liite: Eino Siuruaisen kirjallinen toiminta. Ga:1, EOSA. KA.

⁹ Nimikirjaote 20.1.1997. Ga:1, EOSA. KA.

¹⁰ Eino Siuruainen, Veteraanikansanedustajat ry:n hallituksen puheenjohtaja. Syntyperä ja asennetausta. A:7, EOSA. KA.

¹¹ Eino Siuruaisen kolumni Oulun ylioppilaslehteen. A:7, EOSA. KA.

¹² Nimikirjaote 20.1.1997. Ga:1, EOSA. KA.

¹³ Livon poika. Eino Olavi Siuruainen. A:7, EOSA. KA.

¹⁴ Arkistojen portti: Läänihallitukset (katsottu 16.5.2018).

¹⁵ Eino Siuruainen – Veteraanikansanedustajat ry:n hallituksen puheenjohtaja. Syntyperä ja asennetausta. A:7, EOSA. KA.

¹⁶ Artikkeliluonnos, ”Aktiivista yhteistyötä ja luottamusta rajan yli”. Esa Seppäsen kirje maaherra Siuruaiselle 28.5.2008. Fa:5, EOSA. KA; Haastatteluluonnos Kalevaan. Toimittaja Pekka Karjalaisen sähköposti maaherra Siuruaiselle 10.12.2009. Fa:2, EOSA. KA.

Tutkimukseni kohteena on Kansallisarkiston Oulun toimipisteessä säilytettävä Eino Olavi Siuruaisen arkisto. Tarkastelen Eino Siuruaisen arkistoa kahdesta näkökulmasta: arkistollisesta ja historiallisesta. Arkiston tarkkaa aikarajausta en tiedä varmasti, sen vanhin aineisto on kuitenkin 70-luvulta ja tuorein vuodelta 2010. Pääasiallisesti aineistoa on aikaväliltä 1994–2009. Ajallisesti työni painottuu Eino Siuruaisen maaherran virkakauteen, eli aikaväliin 1991–2009, mutta se sivuaa myös aikaa ennen maaherran virkakauden alkua.

Yksilöitä, yksityishenkilöitä ja tavallisia ihmisiä koskeva sekä heidän luomiinsa asiakirjoihin perustuva tutkimus on kasvattanut suosiotaan viime vuosikymmenien aikana.¹⁷ Esimerkiksi historiatieteessä näkökulma on laajentunut suurien linjojen tutkimuksesta yksilöllisten ja subjektiivisten kokemusten tutkimukseen, sillä yksilöllisiä kokemuksia tutkimalla voidaan avata uudenlaisia näkökulmia historiallisiin tapahtumiin.¹⁸ Samanaikaisesti näiden aikaisemmin usein marginaalissa olleiden tutkimuskohteiden arvostus on kasvanut.¹⁹

Yksilöitä koskevat tutkimussuunnat, esimerkkinä biografia ja mikrohistoria, nojautuvat vahvasti yksilöiden tuottamiin asiakirjoihin ja henkilöarkistoihin. Näiden tutkimussuuntien suosion ja arvostuksen nousun myötä on myös oivallettu niiden pääasiallisen lähdeaineiston ymmärtämisen tärkeys.²⁰ Tutkimukseni tarkoitus on tarkastella Eino Siuruaisen arkiston avulla henkilöarkistojen luonnetta ja syntytapoja. Teoreettisena kehyksenä tutkimuksessa toimii suomalainen ja englanninkielinen henkilöarkistoteoria. Henkilöarkistojen luonteen ja syntymekanismien pohdinta on tärkeää, sillä niiden syvällisempi ymmärrys auttaa henkilöarkistoja lähteinään käyttäviä tutkijoita tekemään arkistojen pohjalta tulkintoja niitä luoneista henkilöistä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millä tavalla henkilöarkistot määritellään suomalaisessa ja englanninkielisessä tutkimuksessa?
2. Millainen arkisto Eino Siuruaisen arkisto on luonteeltaan ja miten se on muodostunut?
3. Mitä maaherran vastaanottamat kansalaiskirjeet kertovat maaherra Siuruaisen toimikaudesta?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on tarkastella yleisesti sitä, miten henkilöarkistot on määritelty suomalaisessa ja englanninkielisessä arkistoteoriassa. Pyrin pohtimaan määritelmien avulla sitä, millainen on henkilöarkistojen luonne. Toinen tutkimuskysymykseni keskittyy Eino

¹⁷ Hallsdórsdóttir & Kinnunen & Leskelä-Kärki 2016, 7–8; Keravuori 2015, 22, 25.

¹⁸ Keravuori 2015, 15, 227.

¹⁹ Hallsdórsdóttir & Kinnunen & Leskelä-Kärki 2016, 7–8.

²⁰ Hallsdórsdóttir & Kinnunen ja Leskelä-Kärki 2016, 7–8; Keravuori 2015, 18.

Siuruaisen arkistoon, sen syntyhistoriaan, proveniensiin, rakenteeseen ja luonteeseen. Millä tavalla arkisto on muodostunut ja mitkä tahot ovat vaikuttaneet sen muodostumiseen. Haluan pohtia myös sitä, miten vahvasti viranomaiskontekstissa syntynyt henkilöarkisto sopii perinteiseen henkilöarkiston määritelmään. Kolmas tutkimuskysymykseni keskittyy arkistossa säilytettäviin kolmansien osapuolien asiakirjoihin, eli asiakirjoihin jotka on luonut joku muu kuin Eino Siuruainen. Käytän tässä tutkimuksessa termiä kolmannet osapuolet, vaikka osa tutkijoista onkin kritisoinut termin käyttöä arkistojen kontekstissa, sillä se perustuu perinteiseen arkistoteoriaan, jossa arkiston omistajuus ja oikeus asiakirjoihin katsotaan kuuluvan pääarkistonmuodostajalle.²¹

Vaikka henkilöarkistojen luonnetta ja syntytapoja koskevaa tutkimusta on tehty viime aikoina enenevässä määrin, ei kolmansia osapuolia arkistonmuodostajina ole vielä tutkittu kattavasti. Eino Siuruaisen arkistossa kolmansien osapuolien asiakirjat ovat lähinnä saapuneita kirjeitä. Maaherra Siuruaisen arkiston laajuudesta ja kirjeenvaihdon suuresta määrästä johtuen rajaan käsittelyn koskemaan pääasiallisesti yksityishenkilöiltä tai heitä edustavilta tahoilta saapuneita kirjeitä – kansalaiskirjeitä. Tarkoitukseni on yhtäaikaaisesti tarkastella sitä, mitä kansalaiskirjeet kertovat kansalaisten suhtautumisesta maaherra Siuruaiseen, mitä ne kertovat kirjoittajista itsestään sekä siitä toimintaympäristöstä, jossa maaherra Siuruainen toimi.

Arkistoteoreettisesta näkökulmasta katsottuna tutkimuksen tavoitteena on antaa lisää tietoa henkilöarkistojen luonteesta ja synty tavoista. Tällä hetkellä suuri osa henkilöarkistojen luonnetta koskevasta tutkimuksesta käsittelee kirjailijoiden arkistoja ja tarkoitukseni onkin peilata aikaisempien tutkimusten tuloksia Eino Siuruaisen arkistoon, lähtökohdaltaan ja kontekstiltaan erilaiseen henkilöarkistoon.

Historiallisesti tutkimus antaa lisää tietoa siitä, mikä merkitys maaherralla oli lääninsä alueen kansalaisille. Millaisia toiveita häneen kohdistui, ja minkälaista kanssakäymistä maaherralla oli kansalaisten kanssa. Se antaa tietoa myös tavallisten ihmisten kokemuksista ja suhtautumisesta erilaisiin historiallisiin tapahtumiin. Eino Siuruainen aloitti toimikautensa keskellä yhtä Suomen lähihistorian synkintä aikaa, 90-luvun lamaa. Vuosikymmen oli suurten muutosten aikaa: maan elinkeinorakenne muuttui, kaupungistuminen kiihtyi, alueelliset ja väestön väliset erot kasvoivat. Samanaikaisesti Suomi integroitui tiiviimmin muuhun Eurooppaan.²² Tarkoitukseni on tutkia sitä, mitä Eino Siuruaisen maaherrana vastaanottamat kansalaiskirjeet kertovat yksityishenkilöiden kokemuksista ja tuntemuksista näiden yhteiskunnallisten muutosten keskellä. Varsinainen henkilöhistoriallinen tutkimus

²¹ Iacovino 2010, 353.

²² Kuisma 2008, 23–25.

tutkimukseni ei ole tarkoitus olla, mutta tulen muun käsittelyn yhteydessä sivuamaan myös Eino Siuruaisen henkilöhistoriaa.

Rakenteellisesti jaan tutkimukseni kahteen temaattiseen päälukuun. Ensimmäisessä käsittelyluvussa vastaan pääasiassa ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseeni, eli siihen, miten henkilöarkistoja koskeva teoria on kehittynyt, millainen arkisto on tutkimuskirjallisuuden valossa ja mikä on sen proveniensi. Toisessa pääluvussa pohdin tarkemmin kolmansia osapuolien kirjeitä niistä nousevien teemojen avulla.

Käsitteet

Arkistonmuodostaja

Arkistonmuodostajalla tarkoitetaan perinteisesti sitä tahoa – viranomaista, organisaatiota tai henkilöä – jonka toiminnan tuloksena arkisto on muodostunut.²³

Proveniensi

Perinteisesti provenienssilla on tarkoitettu sitä organisaatiota, henkilöä, perhettä tai sukua jonka toiminnan tuloksena asiakirjat ovat syntyneet, laadittu tai käytetty.²⁴ Provenienssilla tarkoitetaan myös asiakirjojen suhdetta arkistoon. Suomessa provenienssilla tarkoitettiin pitkään käytännössä arkiston arkistonmuodostajaa.²⁵ Etenkin syntyjään digitaalisten asiakirjojen kontekstissa nykyään käytetään yhä useammin termiä konteksti.

Provenienssiperiaate

Provenienssiperiaate on teoria arkistojen alkuperäisen järjestyksen kunnioittamisesta. Teorian juuret ovat suuren vallankumouksen jälkeisessä Ranskassa, mutta kirjallisesti teorian muotoilivat ensimmäisen kerran vuonna 1898 hollantilaiset tutkijat S. Mullerin, J.A. Feithin ja R. Fruinin. Käsikirja saavutti nopeasti mainetta ympäri Eurooppaa ja sen sanelemista periaatteista muodostui klassisen provenienssiperiaatteen perusta. Periaatteen mukaan jokaisella arkistolla on olemassa yksi arkistonmuodostaja, jonka toiminnan tuloksena arkistokokonaisuus on syntynyt tämän itse luomista tai tälle saapuneista asiakirjoista ja jonka asiakirjoja ei tule sekoittaa toisten arkistonmuodostajien asiakirjoihin. Provenienssiperiaatteen mukaan jokainen arkistokokonaisuus on oma yksilöllinen entiteettinsä, jonka alkuperäisen järjestyksen kunnioittaminen on tärkeää, sillä arkiston järjestys itsessään on

²³ Lybeck et al. 2006, 14.

²⁴ Arkistowiki: Proveniensi (katsottu 14.4.2018).

²⁵ Lampinen 2016, 112.

historiallinen jäänne ja todiste arkistonmuodostajan toiminnasta. Noudattamalla provenienssiperiaattia suojellaan arkiston todistusvoimaisuutta.²⁶

Lähteet ja menetelmät

Tutkimukseni päälähteenä toimii Eino Siuruaisen arkiston kirjeenvaihto, etenkin hänen maaherrana vastaanottamansa kansalaiskirjeet. Muu arkistoaineisto toimii työssä taustoittajana sekä tukena. Arkistojen järjestämisprosessista ja -perusteista olen saanut tietoa Kansallisarkiston Oulun toimipisteen ylitarkastajalta Anssi Lampelalta, jonka johdolla arkisto on aikanaan järjestetty Oulun maakunta-arkistossa.

Lähestymistavaltaan tutkimus sijoittuu arkistollisen, mikrohistoriallisen ja henkilöhistoriallisen tutkimuksen välimaastoon. Mikrohistoriallinen tutkimus tarkastelee pientä ja rajattua joukkoa tutkimuskohteita, joiden avulla pyritään muodostamaan uutta näkökulmaa johonkin tunnettuun historialliseen tapahtumaan. Mikrohistorialliselle tutkimukselle ominaisesti pyrin tarkastelemaan tutkimuksessani Eino Siuruaisen maaherran toimikautta tavallisen kansan näkökulmasta heidän itsensä tuottamien lähteiden avulla. Metodina käytän mikrohistorialliselle tutkimukselle tyypillistä lähteiden lähilukua, jonka avulla pyrin nostamaan kirjeistä esille aikalaiskokemuksia ja näkökulmia erilaisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin ja tapahtumiin.²⁷

Koska tutkimuksen pääasiallisena lähdeaineistona toimii kirjeenvaihto, tulee tutkimuksessa käyttää kirjetutkimuksen menetelmiä. Kirjeitä on kautta historian käytetty kommunikoinnin välineenä, niiden avulla on luotu ja ylläpidetty sosiaalisia suhteita ja rakennettu identiteettiä. Lähdeaineistona kirjeet tarjoavatkin historian tutkijalle monia mahdollisuuksia. Tutkijan tulee kuitenkin olla varovainen kirjeistä tehtävien johtopäätösten kanssa, sillä kirje ei läheskään aina kerro kirjoittajansa todellisista ajatuksista: Kirjeiden kirjoittamista säätelevät aina aikaan ja paikkaan sidotut normit, säännöt ja perinteet. Kirje on myös useimmiten toiselle henkilölle suunnattu kommunikointiväline, jonka sisältöä ohjaa kirjeenvaihdon osapuolten asemat sekä suhde toisiinsa.²⁸ Kirjeitä lähdemateriaalina käyttävän onkin pohdittava tarkasti sitä, millaisiin kysymyksiin kirjeiden avulla voidaan ylipäättään vastata.²⁹

²⁶ Lybeck et al. 2006, 221–224.

²⁷ Nieminen 2008, 2.

²⁸ Lahtinen et al. 2011, 13, 20–22.

²⁹ Nieminen 2008, 2.

Myös kirjekokoelmalle tyypillinen aukollisuus ja hajanaisuus asettaa haasteita kirjeistä tehtäville tulkinnoille. Arkistossa oleva kirjekokoelma on tuskin koskaan täydellinen kokoelma henkilön lähettämistä ja vastaanottamista kirjeistä.³⁰ Myös Siuruaisen arkisto on laajuudestaan huolimatta aukollinen, etenkin lähteneiden kirjeiden osalta. Tämä vaikeuttaa maaherran ja kansalaisten välisen kommunikaation ja kanssakäymisen tutkimista ja ohjaa tutkimuksen näkökulmaa saapuneisiin kirjeisiin. Nähdäkseni lähdeaineistoa on silti riittävästi vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

Koska tutkimuskohteena on yksityishenkilöiden usein arkaluontoisetkin kirjeet, tulee tutkimuksessa noudattaa historian tutkimuksen tutkimuseettisiä menetelmiä ja henkilökohtaisten asiakirjojen käyttöön liittyvää lainsäädäntöä. Eino Siuruaisen itsensä kohdalla yksityisyyden varjeleminen ei ole yhtä säädeltyä, sillä historian tutkimuksessa on perinteisesti ajateltu, että julkisten ja julkista valtaa käyttäneiden henkilöiden yksityisyydensuoja on tavallisia henkilöitä matalampi.³¹ Siuruaisella on ollut monta mahdollisuutta hävittää arkistosta sellainen materiaali, jota hän ei halua ulkopuolisten nähtäväksi. Siuruainen on ollut ainakin uransa loppuvaiheessa todistetusti tietoinen asiakirjojensa lopullisesta päättymisestä Kansallisarkistoon, ja hän on ollut myös mukana arkiston lopullisessa luovutusprosessissa.³² Koska pyrin tutkimuksessani pohtimaan arkiston henkilökohtaisuutta, on aiheen kannalta olennaista tarkastella myös Siuruaisen yksityisempiä asiakirjoja.

Koska osa arkiston aineistosta on ajallisesti hyvin tuoretta, uusimman aineiston ollessa vuodelta 2009, tulee tutkimuksessa ottaa huomioon eettisten käytäntöjen lisäksi myös henkilötietojen käsittelyä rajoittava lainsäädäntö. Euroopan Unioni on lähiaikoina kiristänyt henkilötietolainsäädäntöään, minkä seurauksena myös Suomi on antanut asetusta täydentävän hallituksen esityksen uudesta tietosuojalaista. Uuden lain tavoitteena on kumota nykyinen henkilötietolaki.³³ EU-asetus turvaa tutkimuksen tekemisen, mutta asettaa henkilötietoja sisältävien tietojen kokoamiselle, käytölle ja säilytyksellä rajat ja varmistaa tällaisten tietojen asianmukaisen ja suojatun käsittelyn.³⁴

Tämänhetkinen voimassa oleva suomalainen henkilötietolainsäädäntö asettaa salassa pidettäväksi arkaluontoiset henkilötiedot. Tutkimuksessani käsitellään lain salassa pidettäväksi määäämiä henkilötietoja, esimerkiksi henkilöiden terveydentilaa ja sosiaalihuollon tarvetta kuvaavia tietoja.³⁵ Lainsäädännön mukaan elossa olevilla henkilöillä tulee olla myös oikeus kieltäytyä tutkimuksesta. Maaherra

³⁰ Lahtinen et al. 2011, 20.

³¹ Vainio-Korhonen 2017, 26, 29; Keravuori 2015, 42.

³² Anssi Lampelan sähköposti tekijälle 14.6.2017. Tekijän hallussa; Puhe *Vuosisadat pohjan teillä* -kirjan julkistamistilaisuudessa 16.12.2009. A:7, EOSA. KA

³³ Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n yleistä tietosuojaa-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi HE 9/2018 vp.

³⁴ Vainio-Korhonen 2017, 41–42.

³⁵ Henkilötietolaki 22.4.1999/523, 11 §.

Siuruainen on antanut myöntymyksen tutkimukselle luovuttaessaan arkiston Kansallisarkistolle. Arkiston kolmansilta osapuolilta lupaa ei voida kysyä, eikä lainsäädäntö sitä arkistolähteisiin perustuvassa tutkimuksessa edellytäkään, mutta tietojen käyttö edellyttää tutkimuseettisten menetelmien noudattamista sekä elossa olevien henkilöiden arkaluontoisten tietojen käsittelyä henkilötietolain mukaisesti.³⁶ Suojellakseni tutkimuskohteiden yksityisyyttä ja koska kirjeiden kirjoittajien henkilötiedot eivät anna tutkimukselleni mitään lisäarvoa³⁷, käytän historian tutkimuksen yleistä käytäntöä jättää kaikki kirjoittajia identifioivat tiedot pois tekstistä ja lähdeviitteistä.³⁸

Tutkimustilanne

Eino Siuruaisesta ei löydy historiateosta. Hänen taustastaan löytyy tietoa arkiston asiakirjoista: lehti-leikkeistä, haastatteluista ja Siuruaisen omista kirjoituksista. Raimo Savolaisen toimittama yleisteos *Suomen keskushallinnon historia* (1996) tarjoaa taustatietoa lääninhallintojen ja maaherrojen historiasta. Oulun lääninhallinnon entisestä maaherrasta Erkki Haukipurosta tehty historiateos *Erkki Haukipuro – maamiehestä maaherraksi* (1998) käsittelee Oulun lääninhallinnon historiaa. Kansalaiskirjeiden käsittelyä tukevat *Suomalaisen arjen historian* osat *Modernin Suomen synty* (2007) ja *Hyvinvoinnin Suomi* (2008), sillä ne avaavat suomalaisen yhteiskunnan kehitystä tavallisen kansalaisen arjen näkökulmasta katsottuna.

Koska tutkimukseni painopiste on kirjeenvaihdon tulkinnassa, erityisen suurena apuna toimii Maarit Leskelä-Kärjen, Anu Lahtisen ja Kirsi Vainio-Korhosen toimittama teos *Kirjeet ja historian tutkimus* (2011). Teoksen artikkelit käsittelevät yksilöiden välisen kirjeenvaihdon historiaa ja käyttöä historian tutkimuksessa. Jari Eilolan toimittama tutkimuseettisiä menetelmiä käsittelevä teos *Historiantutkimuksen etiikka* (2017) taas tukee arkaluontoisia henkilötietoja sisältävien asiakirjojen käsittelyä ja tutkimuseettisten ongelmien pohdintaa.

Suomessa on tehty runsaasti mikrohistoriallista ja kirjeisiin perustuvaa tutkimusta. Kirsti Keravuoren väitöskirja vuodelta 2015, *”Rakkaat poikaset!” Simon ja Wilhelmina Janssonin perhekirjeet egodokumentteina* (1858–1887), käsittelee egodokumentteja, eli asiakirjoja, joissa kirjoittajat kertovat itse

³⁶ Vainio-Korhonen 2017, 30.

³⁷ Yksilöimällä tutkimuskohteena olevan henkilön tutkija voi antaa myös hänelle ja hänen kaltaisilleen tavallisille henkilöille mahdollisuuden tulla kuulluksi ja nähdyksi historiassa. Frigren 2017, 57–58. Joskus yksilöiminen voi olla myös tutkijan kannanotto. Vainio-Korhonen kertoo käyttäneensä prostituutiota käsittelevässä tutkimuksessaan naisten oikeita nimiä. Tällä valinnalla hän pyrki käsittelemään kyseisiä naisia tutkimuksessaan samalla tavoin, kuin olisi kohdellut muitakin aikalaisia. Vainio-Korhonen 2017, 38.

³⁸ Vainio-Korhonen 2017, 31; Keravuori 2015, 42–43.

omasta itsestään. Keravuori tutkii egodokumentteja historiallisena lähdeaineistona. Hän tarkastelee sitä, millaisen kuvan kirjeet antavat tutkimuskohteena olleesta perheestä ja heidän elinympäristöstään verrattuna virallisten asiakirjalähteiden antamaan kuvaan. Hän pohtii myös sitä, miksi tämänkaltaisia lähdeaineistoja kannattaa ylipäättään tutkia ja mitä niiden avulla voidaan kertoa tutkimuskohteiden elämästä. Keravuoren tutkimuksen näkökulma on historiallinen, mutta se on hyödyllinen myös arkistotieteelle, sillä se valottaa henkilöarkistojen arvoa. Keravuoren mukaan kirjeiden avulla on mahdollista tutkia sitä, mitä kirjeiden kirjoittajat sanovat elämästään, mutta ei sitä millaista heidän elämänsä todellisuudessa oli.

Suomessa on tehty melko vähän henkilöarkistollista akateemista tutkimusta. Sanna Lahtelinilta on julkaistu vuonna 2015 omaa aihettani hyvin läheltä sivuava Miina Sillanpään henkilöarkistoa käsittelevä pro gradu -tutkielma *Julkisen henkilön julkinen arkisto – Kansanedustaja Miina Sillanpään henkilöarkiston muodostuminen ja käyttö*. Lahtelin tutkii tutkimuksessaan Miina Sillanpään arkiston muodostumista, arkistoasiakirjojen eettistä käyttöä ja henkilöarkistojen luonnetta. Hänen mukaansa henkilöarkistot ovat henkilökohtaisia, kerronnallisia ja yksilöllisiä. Ne eroavat viranomaisarkistoista monella tavalla, esimerkiksi niiden arvossa, joka viranomaisarkistoissa nousee asiakirjojen todistusarvosta ja henkilöarkistoissa taas asiakirjojen sisältämistä yksilöllisistä kokemuksista. Miina Sillanpään henkilöarkisto muistuttaa monilta osin Eino Siuruaisen henkilöarkistoa ja pyrinkin vertaamaan Lahtelinin tutkimustuloksia Siuruaisen arkistoon.

Myös Petra Pallari on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan *Calamnius-suvun arkisto Oulun Maakunta-arkistossa yksityisarkistona ja elämän kuvaajana* (2016) henkilöarkistoja ja sitä, millainen on tyypillinen henkilöarkisto. Myös Pallarin mukaan henkilöarkistot ovat tärkeitä niiden sisältämien yksilöllisten kokemusten vuoksi. Pallarin mukaan tyypillinen henkilöarkisto on kooltaan pieni, sisältää pääasiassa kirjeitä ja on muodostunut sattumanvaraisesti.

Kansainvälisesti henkilöarkistoja koskevaa tutkimusta löytyy Suomea enemmän. Esimerkiksi Jennifer Douglas on tutkinut henkilöarkistojen syntytapoja ja provenienssia amerikkalaisten ja kanadalaisien kirjailijoiden henkilöarkistojen kontekstissa. Hänen artikkelinsa *A call to rethink archival creation: exploring types of creation in personal archives* (2018), tiivistää Douglassin tutkimustyön tuloksia. Hänen mukaansa käsite arkistonmuodostaja on vielä teoreettisesti pitkälti tutkimaton. Douglas määrittelee artikkelissaan viisi erilaista arkistonmuodostajatyyppeä, jotka hän on tunnistanut henkilöarkistoja koskevien tutkimusten, omien tutkimustensa sekä arkistonhoitajille teetettyjen haastattelujen pohjalta: perinteinen arkistonmuodostaja, ne yhteisöt joihin arkistonmuodostaja kuului, arkistoa säilyttäneet tahot, arkistonhoitajat sekä arkiston aktivaattorit eli käytännössä arkiston käyttäjät.

Sue McKemmish ja Michael Piggott haastavat artikkelissaan *Towards the Archival Multiverse: Challenging the Binary Opposition of the Personal and Corporate Archive in Modern Archival Theory and Practise* (2013) perinteisen henkilöarkistojen ja viranomaisarkistojen välisen vastakkainasettelun. He peräänkuuluttavat kattavampaa arkistoteoriaa, joka vastakkainasettelun sijaan lähestyisi erilaisia arkistotyyppejä yhteis- ja rinnakkaisluomisen sallivasta näkökulmista. McKemmish ja Piggott laajentavat termin henkilöarkisto käsittämään kaiken tiettyyn henkilöön liittyvän dokumentaation, on se sitten syntynyt organisaatio-, viranomais- tai henkilökontekstissa ja riippumatta asiakirjojen fyysisestä muodosta tai säilytyspaikasta.

Myös Greighton Barrett haastaa artikkelissaan *Respect Which Fonds? Personal Archives and Family Businesses in Nova Scotia* (2013) henkilöarkistojen ja viranomaisarkistojen vastakkainasettelun. Barrettin tutkimuskohteena oli kanadalaisen Nova Scotian alueen perheyriyten arkistot. Hänen mukaansa yritysarkistot sisälsivät runsaasti perheenjäsenten yritystoiminnan kontekstissa syntyneitä henkilökohtaisia asiakirjoja. Arkistonhoitajien pyrkimyksistä huolimatta henkilöarkistoja ja yritysarkistoja oli miltei mahdotonta erottaa toisistaan, mikä Barrettin mukaan osoittaa, ettei henkilöarkistoja ja yritysarkistoja voida asettaa toistensa vastakohdiksi.

Kolmansia osapuolia arkistonmuodostajana on tutkittu niin Suomessa kuin ulkomailla vähän. Suuri osa olemassa olevasta tutkimuksesta käsittelee kolmansien osapuolien asiakirjoja eettisten kysymysten kautta, sillä ne ovat yksi arkistojen eettisesti hankalimmista asiakirjaryhmistä. Suomessa kolmansien osapuolien asiakirjojen eettistä käyttöä on pohtinut esimerkiksi Sanna Lahtelin Miina Sillanpään arkistoa koskevassa pro gradu -tutkielmassaan. Eettisten kysymysten lisäksi Lahtelin toteaa kolmansien osapuolien olevan Sillanpään arkistossa se tekijä, joka tuo arkistoon henkilöarkistolle ominaisten henkilökohtaisen ulottuvuuden.

1. EINO SIURUAISEN HENKILÖARKISTO

1.1. Henkilöarkistojen määritelmistä, luonteesta ja perinteisen provenienssiperiaatteen ongelmista

Lisääntyneestä tutkimuksesta huolimatta henkilöarkistoja koskeva teoria on vielä vuonna 2018 vaikiintumatonta. Lisääntynyt tutkimus yhdessä on kuitenkin lisännyt ymmärrystä henkilöarkistojen arvosta sekä niitä koskevan teorian tarpeesta.

Suomessa henkilöarkistolla viitataan usein luonteeltaan yksityiseen ja henkilökohtaiseen, perheen tai yksittäisen henkilön toiminnan myötä syntyneeseen arkistoon, useimmiten nimenomaan yksityiselle henkilölle kertyneeseen arkistoon.³⁹ Kansallisarkiston arkistowiki ei määrittele termiä henkilöarkisto, mutta se mainitsee henkilöarkistot yksityisarkistojen lomassa: ”Yksityisarkisto on yksityisen yhteisön tehtävien hoitamisesta tai yksityishenkilön toiminnasta kertynyt arkisto (asiakirjakokonaisuus).”⁴⁰ Viranomaisen arkistolla taas tarkoitetaan viranomaisen toiminnan myötä syntynyttä ja luonteeltaan julkista arkistoa.⁴¹ Viranomaisarkistojen kohdalla wiki ei mainitse julkisten viranomaisten muodostamia henkilöarkistoja.⁴²

Englanninkielisessä arkistoteoriassa henkilöarkistoja ja viranomaisten arkistoja on pidetty pitkään luonteeltaan toisistaan eroavina arkistotyyppinä, ikään kuin toistensa vastakohtina.⁴³ Suomalaista lainsäädäntöä, arkistoalan oppaita, Kansallisarkiston ohjeita ja tutkimuskirjallisuutta tarkastelemalla on selvää, että tämä käsitys on ollut voimassa myös Suomessa. Esimerkiksi *Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti* -oppikirjan mukaan henkilöarkistoihin kuuluvat vain viranomaistoiminnan ulkopuolella syntyneet, puhtaasti yksityisluontoiset asiakirjat, ja henkilöarkistoja järjestettäessä viranomaistoiminnan tai järjestötoiminnan myötä syntyneet asiakirjat tulisi mahdollisuuksien mukaan palauttaa kyseisten tahojen arkistoihin.⁴⁴ Ohjeen taustalla on ajatus siitä, että henkilökohtaiset ja viralliset asiakirjat ovat selkeästi toisistaan erotettavissa. Ohje ei ota huomioon sellaisia asiakirjoja, jotka ovat syntyneet virallisen toiminnan kontekstissa, mutta voivat luonteensa puolesta kuulua myös henkilöarkistoon.

³⁹ Arkistowiki: yksityisarkisto (katsottu 16.5.2018); Lahtelin 2015, 1, 45; Pallari 2016, 13.

⁴⁰ Arkistowiki: yksityisarkisto (katsottu 16.5.2018).

⁴¹ Arkistowiki: viranomaisarkisto (katsottu 16.5.2018); Lahtelin 2015, 45.

⁴² Arkistowiki: viranomaisarkisto (katsottu 16.5.2018).

⁴³ McKemmish ja Piggott 2013, 112, 114.

⁴⁴ Lybeck et al. 2006, 138–139.

Myös Kansallisarkiston yksityisiä asiakirjoja koskeva seulontaohje näkee henkilöarkistojen ja viranomaisten tai organisaatioiden arkistojen luonteiden välillä eron. Se toteaa henkilöarkistojen luonteesta seuraavaa: ”Organisaatioissa asiakirjat syntyvät toimintasääntöjen ja -rutiinien, annettujen tehtävien ja tavoitteiden säätelemästä toiminnasta. Yksityisissä asiakirjoissaan ihminen sen sijaan esiintyy omana itsenään”.⁴⁵ Ohje määrittelee henkilökohtaisuuden, asiakirjoihin sisältyvän persoonallisuuden sekä suunnittelemattomuuden niiksi asioiksi, jotka erottavat henkilöarkistot viranomaisten arkistoista.

Suomen tasavallan presidentin arkistoa koskeva asetus määrittelee presidentin virallisen ja yksityisarkiston seuraavasti:

*Tasavallan presidentin arkistoon kuuluvat ne asiakirjat, jotka presidentintoimen hoidossa ovat hänelle saapuneet tai sen tuloksena syntyneet. Arkistoon kuuluvat myös tasavallan presidentin esittelijöiden laatimat asiakirjat niiltä osin, kuin ne koskevat presidentintoimen hoitoa.*⁴⁶

*Tasavallan presidentin yksityisarkisto on niiden asiakirjojen kokonaisuus, jotka ovat syntyneet hänen muun kuin 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun julkisen toimintansa tai hänen yksityisen toimintansa tuloksena ja joita ei ole liitetty osaksi tasavallan presidentin arkistoa.*⁴⁷

Asetus ei tunnista julkisen ja yksityisen elämänpiirien rajapinnassa syntyviä asiakirjoja. Myös asetus lähtee siitä ajatuksesta, että julkinen ja yksityinen ovat jotain toisistaan erotettavissa olevia asioita. Suomalaisen lainsäädännön vertauskohdaksi voidaan ottaa Yhdysvaltojen presidentin arkistoa koskeva lainsäädäntö. Yhdysvalloissa presidentin julkiseen arkistoon katsotaan kuuluvan kaikki sellainen materiaali, joka on syntynyt tai saapunut hänelle tai hänen henkilökuntannalle heidän toimittaessa presidentin virallisia tehtäviä. Laissa painotetaan erikseen, että hänen henkilöarkistonsa kuuluvat vain puhtaasti yksityisluontoiset asiakirjat.⁴⁸ Yhdysvaltalainen laki siis ottaa huomioon sen mahdollisuuden, että presidentin asiakirjat voivat syntyä yksityisen ja julkisen rajamaastossa.

Kansainvälisesti termi henkilöarkisto on paremmin tutkittu, ja termiä sekä henkilöarkistojen luonetta koskevaa tutkimusta löytyy kohtuullisesti. Mutta myös englanninkielisessä arkistotutkimuksessa henkilöarkistoja koskeva teoreettinen pohdinta on jäänyt pahasti viranomaisarkistojen

⁴⁵ Yksityisarkistojen seulontaohje 2011.

⁴⁶ Asetus tasavallan presidentin arkistosta 151/2015, 1§.

⁴⁷ Asetus tasavallan presidentin arkistosta 151/2015, 4§.

⁴⁸ Society of American archivists - A Glossary of Archival and Records Terminology: personal papers.

varjoon.⁴⁹ Henkilöarkistot määritellään yleensä yksilöiden ja perheiden tuottamien asiakirjojen kokonaisuuksiksi, jotka ovat luonteeltaan henkilökohtaisia ja yksityisiä.⁵⁰ Henkilöarkistojen luonnetta tutkinut Catherine Hobbs on kuvaillut henkilöarkistojen ja viranomaisarkistojen luonteiden eroa seuraavasti:

*Personal archives contain the personal view of life's experiences; they represent a departure from the collective formality and systematic organization found in other types of records. There is an intimacy in the personal archive not present in the collective, corporate, formalized records-keeping system.*⁵¹

Osassa englanninkielistä maailmaa henkilöarkistoille ei ole suotu virallisesti arkiston statusta. Sen sijaan niistä käytettiin, tai käytetään, esimerkiksi termejä (*historical/private*) *manuscripts* tai *private papers*, eli termejä joista puuttuu kokonaan sana arkisto.⁵² Koska henkilöarkistoja ei nähty varsinaisina arkistoina, niitä myös hallinnoitiin viranomaisarkistoihin verrattuna vapaasti. Esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa *historical manuscript* -traditio vaikutti vielä kuusikymmentäluvulla, henkilöiden muodostamiin asiakirjoihin ei nähty tarpeelliseksi soveltaa provenienssiperiaatetta.⁵³

Syy henkilöarkistojen arvon väheksymiseen löytyy klassisten arkistoteoreetikkojen opeista: Hollantilaisen S. Mullerin, J.A. Feithin ja R. Fruinin provenienssiperiaattele luomista perusteista, sekä englantilaisen Hilary Jenkinsonin ja yhdysvaltalaisen Theodor Schellenbergin ajatuksista arkistojen luonteesta: arkistot ovat jotain, jotka syntyvät organisaatioille järjestelmällisen ja suunnitelmallisen toiminnan tuloksena.⁵⁴ Koska henkilöarkistojen synnyn nähtiin olevan suunnittelematonta ja sattumanvaraista, niiltä nähtiin puuttuvan arkistoille ominainen todistusvoimaisuus.⁵⁵

Schellenberg ja Jenkinson kuitenkin katsoivat, että jos yksilön tuottamat asiakirjat syntyvät julkisen, suunnitelmallisen tai järjestäytyneen toiminnan tuloksena, ne voidaan lukea arkistoiksi. Niiden hallinnoimisen ei tällöinkään tosin katsottu kuuluvan arkistoille tai arkistonhoitajille, sen sijaan sen katsottiin olevan kokoelmia hallinnoivien kirjastojen tehtävä.⁵⁶ Pitkästi klassisten teoreetikkojen opeista

⁴⁹ Fisher 2009, 2.

⁵⁰ McKemmish & Piggott 2013, 112, 114, 124–126.

⁵¹ Hobbs 2001, 127.

⁵² Fisher 2009, 6; Lybeck et al. 2006, 228; McKemmish & Piggott 2013, 116; Society of American archivists – A Glossary of Archival and Records Terminology: personal papers ja manuscript (katsottu 16.5.2018).

⁵³ Yksityisiä asiakirjoja ja arkistoja hankittiin ja hallinnoitiin kuten kirjastojen kokoelmia. Kokoelmaan saatettiin hankkia kokonaisen arkiston sijaan muutamia yksittäisiä tiettyyn historialliseen teemaan liittyviä asiakirjoja. Society of American Archivists – A Glossary of Archival and Records Terminology: historical manuscripts (katsottu 29.4.2018); ks. myös Lybeck et al. 2006, 223.

⁵⁴ Fisher 2009, 2–3; McKemmish & Piggott 2013, 117–118.

⁵⁵ Fisher 2009, 20–21.

⁵⁶ Fisher 2009, 8, 13–14.

johtuen esimerkiksi Australiassa arkistojen hallinnointi on jakaantunut valtiolliseen ja ei-valtiolliseen sektoriin. Ei-valtiolliset henkilöarkistot tai niiden ohjaus ei kuulu viranomaisten arkistoja hallinnoivan tahon The Council of Australasian Archives and Records Authorities:n ohjauksen tai hallinnon piiriin. Sen sijaan niiden hallinnointi on pirstaloitunut eri tahojen, yliopistojen, yhdistysten, kirjastojen ja kirkkojen vastuulle. Tästä johtuen yksityisarkistojen ja henkilöarkistojen hallinnointi on Australiassa monenkirjavaa, ja yhtenäisen kuvan ja koko maan kattavan hankintapolitiikan puuttumisen vuoksi arkistojen muodostamassa kulttuurihistoriallisessa kuvassa on aukkoja.⁵⁷

Suomessa henkilöarkistot ovat olleet osa Kansallisarkiston toimintaa aina sen alkuajoilta asti. Tästä huolimatta myös Suomessa henkilöarkistojen hallinnoiminen muistutti pitkään kokoelmien hallintaa, eikä niihin sovellettu tiukasti provenienssiperiaatetta. Yksityisarkistojen arvo viranomaisten arkistojen antaman kuvan täydentäjänä tunnettiin viimeistään 50-luvulle tultaessa, jolloin Valtioneuvosto asetti komitean keräämään ja kartoittamaan merkittäviä suomalaisia yksityisarkistoja. 1980-luvulla Kansallisarkisto pyrki yhtenäistämään yksityisarkistojen ja viranomaisarkistojen hallinnointimenetelmiä luomalla henkilöarkistoille osittain asiakirjojen muotoon ja osittain toimintoihin perustuvan mallikaavan.⁵⁸ Kansallisarkistolla on tänä päivänä lain asettama velvoite vastaanottaa ja hankkia tutkimuksellisesti tai muista syistä kansallisesti merkittäviä henkilöarkistoja ja muita yksityisarkistoja.⁵⁹

Kansallisarkiston johtaja Jussi Nuorteva kuvaili hiljattain Helsingin Sanomille henkilöarkistojen ja henkilöiden tuottamien asiakirjojen arvoa:

*Kirjeet ovat tärkeitä, koska merkkihenkilöiden yksityisarkistoissa oleva yksityinen kirjeenvaihto, päiväkirjat, muistiot ja muu kirjallinen aineisto täydentävät merkittävällä tavalla viranomaisarkistojen tietoja. Ne antavat usein viranomaisarkistoja elävämpää ja laajempaa tietoa päätösten perusteista, luonnehdintoja keskeisistä henkilöistä ja tietoa aikatauluista ja taustoista.*⁶⁰

Vaikka henkilöarkistojen arvo tutkimukselle sekä merkitys kansalliselle kulttuuriperinnölle tunnustetaan, Kansallisarkisto on vähentänyt lähivuosina merkittävästi yksityisarkistoihin kohdistettavia resursseja. Tänä päivänä yksityisarkistoja ja henkilöarkistoja vastaanotetaan Kansallisarkiston

⁵⁷ McKemmish & Piggott 2013, 116–117.

⁵⁸ Lampela 2017, 27–29.

⁵⁹ Arkistolaki 23.9.1994/831; Laki Kansallisarkistosta 16.12.2016/1145.

⁶⁰ Koivuranta, Riitta. ”Saammeko koskaan tietää, millaista vauva-arkea presidentti Niinistö vietti Mäntyniemessä?” *Lauantaiessee. Helsingin Sanomat*, 31.3.2018.

hankintapolitiikan mukaisesti ja suuri osa arkistojen siirrosta ja käyttöön saattamisen kustannuksista on arkiston luovuttajan vastuulla.⁶¹

Uudempi kotimainen sekä kansainvälinen henkilöarkistoja koskeva tutkimus tunnustaa henkilö- ja viranomaisarkistojen arkistojen moninaisuuden ja on erkaantumassa perinteisestä ajattelusta, jossa arkistotyyppit nähdään jonain toisistaan perustavanlaatuisesti eroavina. Henkilökohtaisuus, yksityisyys, virallisuus ja julkisuus nähdään ominaisuuksina, jotka voivat olla eri painotuksin läsnä kaikissa arkistotyypeissä.⁶²

Suomessa henkilöarkistojen luonnetta on lähivuosina käsitellyt Sanna Lahtelin pro gradu -tutkielmaansa *Julkisen henkilön julkinen arkisto – kansanedustaja Miina Sillanpään henkilöarkiston muodostuminen ja eettinen käyttö*. Lahtelinkin käsittelyn lähtökohtana on henkilöarkistojen vertaaminen viranomaisarkistoihin. Hän löytää arkistotyyppien välillä eroja niiden syntytaivoissa, luovutusprosessissa, hankinnassa, siirtämisessä, säilyttämisessä ja arvossa. Lahtelin ei kuitenkaan aseta arkistotyyppejä toistensa vastakohdiksi ja erojen lisäksi hän löytää niiden väliltä yhtäläisyyksiä.⁶³

Kuten jo Jenkinson ja Schellenberg aikanaan, Lahtelin toteaa virallisuuden ja suunnitelmallisuuden voivan olla myös henkilöarkistoihin kuuluvia ominaisuuksia, etenkin silloin, kun kyseessä on julkista tehtävää hoitaneen henkilön arkisto. Ja kun virallisuus on vahvasti läsnä henkilöarkistossa, lähenee myös arkistonmuodostus viranomaisen arkistonmuodostusta.⁶⁴ Lahtelin mukaan henkilöarkistot ovat henkilökohtaisia ja yksilöllisiä. Viranomaisarkistot omaavat todistusarvoa, mutta henkilöarkistojen arvo on niiden sisältämissä henkilökohtaisissa kokemuksissa ja tuntemuksissa.⁶⁵ Myös Calamniusuvun perhearkistoa tutkineet Pallarin mukaan henkilöarkistojen arvo on niiden sisältämissä yksityis-henkilöiden henkilökohtaisissa kokemuksissa ja tuntemuksissa.⁶⁶

Henkilöarkistojen luonnetta tutkineiden Sue McKemmishin ja Michael Piggottin mukaan taas tunteet voivat olla läsnä myös organisaatioiden tai viranomaisten arkistoissa. Heidän mukaansa arkistoilla on tunnistettavissa neljä ulottuvuutta, jotka ovat eri painotuksin mukana kaikissa arkistoissa: tunteellinen ja henkinen, intellektuaalinen ja fyysinen. Ne voivat olla mukana kaikissa asiakirjojen luomiseen, hallinnoimiseen, säilyttämiseen ja tulkitsemiseen liittyvissä toimenpiteissä. Myös organisaatioissa asiakirjat luovat ihmiset, jolloin yksilöllisillä taipumuksilla voi olla suurikin vaikutus organisaation

⁶¹ Tammenmaa 2017.

⁶² Esimerkiksi McKemmish & Piggott 2013, 127–129.

⁶³ Lahtelin 2015, 82.

⁶⁴ Lahtelin 2015, 24–28, 82.

⁶⁵ Lahtelin 2015, 42, 82.

⁶⁶ Pallari 2016, 70.

asiakulttuuriin. Jopa julkisen sektorin organisaatioissa, joissa asiakirjakäytännöt ovat yleensä yksityiseen sektoriin verrattuna tiukemmin säädeltyjä.⁶⁷

Henkilöarkistojen ja viranomaisten arkistojen vastakkainasettelun taustalla vaikuttavat klassisen arkistoteorian oppien lisäksi perinteinen näkemys provenienssiperiaatteesta. Sen mukaan arkistolla on yksi arkistonmuodostaja, jonka toiminnan tuloksena arkisto on muodostunut tälle saapuneista ja tämän itsensä luomista asiakirjoista. Henkilöarkistoissa arkistonmuodostajaksi katsotaan yleensä joko yksilö, perhe tai suku.⁶⁸

Perinteisiä oppeja mukailevat hallinnointimenetelmät, jossa arkisto järjestetään ja kuvaillaan yhden arkistonmuodostajan ympärille, ovat johtaneet tilanteisiin, jossa arkistoihin sisältyvät yksityishenkilöiden asiakirjat saattavat jäädä pääasiallisen arkistonmuodostajan varjoon ja näin tutkijoiden sekä asiakirjoja käsittelevien tahojen ulottumattomiin.⁶⁹ Myös Suomessa arkistojen hallinnointi – järjestäminen, luettelointi ja kuvailu – on nojannut vahvasti ajatukseen yhdestä arkistonmuodostajasta. Arkistojen kuvailussa arkistonmuodostaja ja arkisto ovat käytännössä käyneet yksi yhteen ja vain hyvin harvoissa tapauksissa yksi arkistonmuodostaja on liitetty useampaan arkistoon.⁷⁰

Kansallisarkistossa henkilöarkistojen hukkuminen pääarkistonmuodostajan alle on pyritty estämään järjestämällä jokainen henkilöarkistoon sisältyvä arkistonmuodostaja⁷¹ vähintään kuvailun tasolla omaksi arkistokseen. Lampelan mukaan näin on luotu kuvailun tasolla lukuisia kooltaan pieniä arkistoja, joilla ei ole ollut todellisessa elämässä vastinetta.⁷² Käytännön avulla on kyetty tuomaan esille esimerkiksi muuten niin harvinaisia naisten arkistoja.⁷³ Kansallisarkiston hallinnointimenetelmät eivät ole kuitenkaan täydelliset, eivätkä ne kykene tuomaan esille kaikkia arkistoihin sisältyviä henkilöiden tuottamia asiakirjoja. Esimerkiksi suomalaisen Flemingin suvun naisia tutkinut Anu Lahtinen on todennut naisten tuottamien asiakirjojen olevan usein vaikeasti löydettävissä, vaikka niitä olisikin säilynyt julkisissa arkistoissa.⁷⁴ Eino Siuruaisen arkisto on hyvä esimerkki arkistosta, joka sisältää suuren määrän yksityishenkilöiden asiakirjoja, mutta jotka eivät tule millään tavalla ilmi arkiston kuvailussa.

⁶⁷ McKemmish & Piggott, 128–129.

⁶⁸ Lybeck et al. 2006, 14, 229; Lampela 2017, 68.

⁶⁹ McKemmish ja Piggott, 135–136; Barrett 2013, 82.

⁷⁰ Lampela 2016, 112.

⁷¹ Usein henkilöarkistoista löydetään esimerkiksi pääarkistonmuodostajan puolisolle saapuneita kirjeitä. Nämä kirjeet syötetään Kansallisarkiston Vakka-arkistotietokantaan omana arkistonaan.

⁷² Lampela 2016, 112–113.

⁷³ Joki 2013.

⁷⁴ Keravuori siteeraa Lahtista. Keravuori 2015, 28.

Perinteisen proveniensiiperiaatteen ja sitä tukevien hallintamenetelmien ongelmat on tunnettu jo pitkään. Arkistotieteen parissa on pyritty kahdeksankymmentäluvulta lähtien kehittämään laajempaa ja monitahoisempaa teoriaa arkistoista ja niiden proveniensiista – teoriaa joka kattaisi kaikki arkistonmuodostukseen vaikuttavat tekijät.⁷⁵ Myös henkilöarkistoja koskevien tutkimusten yhteydessä on kritisoitu perinteistä proveniensiiperiaatetta ja peräänkuulutettu monitahoisemman teorian perään. Esimerkiksi Greighton Barrett kannattaa postmodernin proveniensiiperiaatteen soveltamista. Tämä tarkoittaa teoriaa proveniensiista prosessina, joka sisällyttää kaikki asiakirjan elinkaaren aikana asiakirjan luomiseen, käyttöön, säilyttämiseen ja hallinnoimiseen osallistuneet tahot.⁷⁶

Myös Suomessa on tunnistettu perinteisen arkistonmuodostajakeskeisen proveniensiin ongelmat, myös yksityisarkistojen kontekstissa. Kansallisarkisto käynnistikin vuonna 2011 uuden hakemistopalvelun AHAA:n kehitystyön yhdessä valtionapuarkistojen kanssa. Samoihin aikoihin käynnistettiin kansallisen arkistokuvailun kehittämishanke. Hankkeen tavoitteena on kehittää uudenlainen arkistokuvailumalli, joka ottaa huomioon kaikki aineiston muodostumiseen sen elinkaaren aikana vaikuttaneet tahot. Aineistokeskeisen kuvailun sijasta kuvailun keskiöön asetetaan asiakirjan konteksti, jonka avulla arkiston proveniensi kuvailaan. Käsitemalli jaottelee kontekstin tuottamisen kontekstiksi, hallinnan kontekstiksi, arkistolliseksi kontekstiksi ja uudelleenkäytön kontekstiksi.⁷⁷

1.2. Eino Siuruaisen vahva arkistoiva minä

Henkilöarkistojen muodostumista tutkinut Jennifer Douglas on lähestynyt arkistonmuodostusta ja henkilöarkistojen proveniensiä laajemman näkökulman kautta. Hän on tunnistanut viisi erilaista arkistonmuodostajatyyppeä, jotka voivat olla mukana henkilöarkiston muodostumisessa: pääarkistonmuodostaja (*creation by the individual traditionally named as the creator of fonds*), ne yhteisöt joihin arkistonmuodostaja kuului (*creation by communities to which creator belongs*), arkiston säilyttäjät (*creation by custodians*), arkistonhoitajat (*creation by archivists*) sekä aktivaattorit (*creation by subsequent "activators" of the archives*) eli arkiston käyttäjät. Douglasin mukaan lista ei ole missään nimessä kattava, ja edellä lueteltujen tyyppien lisäksi on olemassa lukuisia muita

⁷⁵ Douglas 2015, 67.

⁷⁶ Barrett 2013, 82, 86.

⁷⁷ Lampela 2016, 102–105 ja 113–114.

muodostajatyyppejä, joita hän ei ole tutkimuksessaan identifioinut.⁷⁸ Miltei kaikki Douglasin määrittelemät arkistonmuodostajatyypit ovat nähtävillä myös Eino Siuruaisen arkiston muodostumisessa.

Hyvin usein henkilöarkistoja koskevissa tutkimuksissa henkilöarkistoille esitetään olevan luonteenomaista sattumanvarainen ja suunnittelematon muodostuminen ja säilyminen.⁷⁹ Jennifer Douglasin mukaan väite ei pidä läheskään aina paikkansa, ja hyvin usein henkilöarkiston muodostaminen näyttää olevan kaikkea muuta kuin passiivinen, täysin luonnollinen tai tiedostamaton prosessi. Jennifer Douglas ja Heather Macneil esittelivät vuonna 2009 käsitteet arkistoiva minä (*archiving "I"*) ja arkistoitu minä (*archived "I"*) tutkiakseen ja kuvaillakseen pääarkistonmuodostajan tietoista arkistonmuodostusta. Douglasin mukaan henkilöarkistojen muodostumisprosessi sisältää eri motiivien värittämiä tietoisia päätöksiä siitä, minkälaisen kuvan arkistoiva minä lopullisella arkistokokonaisuudella haluaa kertoa itsestään jälkipolville – millainen on lopullinen arkistoitu minä.⁸⁰ Douglasin mukaan tämän vuoksi henkilöarkistojen teoriaa pohtivien tutkijoiden tulee suhtautua varauksella siihen, missä määrin he korostavat henkilöarkistojen luonteesta kirjoittaessaan asiakirjoihin sisältyviä psykologisia seikkoja tai sitä, missä määrin arkistot voivat heijastaa muodostajansa todellista sisäistä maailmaa.⁸¹

Eino Siuruaisen arkistossa on nähtävillä jälkiä aktiivisesta tallentamisesta. Ensinnäkin arkisto on keskimääräiseen henkilöarkistoon⁸² sekä muihin Oulun läänin entisten maaherrojen arkistoihin verrattuna suuri sisältäen yhteensä kolme hyllymetriä asiakirjoja. Maaherra Erkki Haukipuron arkisto sisältää aineistoa 0,24 hyllymetriä ja maaherra Ahti Pekkalan vain 0,13 hyllymetriä. Oulun lääninhallinnon pitkäaikaisimman (1925–1948) maaherran Eero Pehkosen henkilöarkisto sisältää 1.3 hyllymetriä asiakirjoja.⁸³

Siuruaisen arkiston suuri koko selittyy osittain maaherran pitkällä toimikaudella: hän toimi maaherrana yhteensä 18 vuotta. Haukipuro toimi maaherrana 14 vuotta ja Pekkala viisi vuotta. Keskimäärin maaherrojen virassaoloaika oli 1900-luvun puolivälin jälkeen kymmenen vuotta.⁸⁴ Virkakausi ei kuitenkaan yksistään selitä arkiston suurta kokoa, sillä Eero Pehkonen toimi maaherrana 23 vuotta, ja hänen arkistonsa on yli puolet Siuruaisen arkistoa pienempi. Aikaisemmassa tutkimuksessa

⁷⁸ Douglas 2018, 33, 45.

⁷⁹ Esimerkiksi Pallari 2016, 70.

⁸⁰ Douglas 2018, 34–35.

⁸¹ Douglas 2015, 88.

⁸² Petra Pallarin mukaan keskimääräinen Kansallisarkiston Oulun toimipisteessä säilytettävä henkilöarkisto on kooltaan pieni sisältäen aineistoa muutamasta senttimetristä kymmeneen senttimetriin. Pallari 2016, 30–31.

⁸³ Maaherrojen arkistojen tiedot Kansallisarkiston Vakka-arkistotietokannassa.

⁸⁴ Westerlund & Selovuori 1996, 712.

henkilöarkiston tavallista suurempi koko on liitetty pääarkistonmuodostajan tietoiseen arkistonmuodostukseen.⁸⁵

Myös arkiston asiakirjat kertovat arkistoivasta minästä, suunnitelmallisesta arkistonmuodostuksesta, eli arkiston muodostamiseen ja säilyttämiseen tähtäävistä työskentelyrutiineista sekä arkiston lopulliseen järjestykseen vaikuttamisesta. Sähköpostitulosteissa olevista metatiedoista eli tulosteeseen kirjatusta tulostajan nimestä ja tulostusajankohdasta nähdään, että Siuruaisella oli tapana tulostaa sähköposteja paperille ja useimmiten vain muutaman päivän viiveellä sähköpostien vastaanottamisesta. Tämä tapa voi toki kertoa arkistoinnin lisäksi myös Siuruaisen työskentelymenetelmistä. Ehkä hän koki paperilta lukemisen miellyttävämmäksi. Tulosteissa olevat merkinnät, alleviivaukset ja kysymysmerkit viittaavat tähän.

Eino Siuruaisen kirjeenvaihdosta löytyy myös merkintöjä, jotka voidaan tulkita viesteinä tuleville arkiston käyttäjille. Hän saattoi esimerkiksi lisätä saapuneisiin kutsuihin merkinnän siitä, osallistuiko hän kyseiseen tapahtumaan tai tilaisuuteen.⁸⁶ Myös tällaiset tulevia arkiston käyttäjiä varten lisätyt merkinnät on aikaisemmassa tutkimuksessa liitetty tietoiseen arkistonmuodostukseen. Esimerkiksi Lahtelinin tutkimalla Miina Sillanpäällä oli tapana kirjata joihinkin kirjeisiin kirjeen vastauspäivämäärän sekä lyhyt kuvaus vastauskirjeen sisällöstä.⁸⁷ Osan maaherran kirjeistä on tulostanut hänen sihteerinsä, joka on myös lisännyt kirjeisiin merkintöjä. Nämä merkinnät on tehty maaherraa varten, sihteerillä oli esimerkiksi tapana alleviivata kirjeestä sen pääasia tai maaherran pikaista huomiota kaipaavat kohdat.⁸⁸ On merkintöjä tehty tulevaa arkiston käyttäjää varten tai ei, ne ovat joka tapauksessa hyödyllinen lisä arkistoa käyttävälle tutkijalle.

Lahtelinin tutkimalla Miina Sillanpäällä oli tapana säilyttää tarkasti kaikki hänelle saapuneet kirjeet, onnittelutoivotukset ja pienemmät huomionosoitukset. Hän kokosi myös laajan lehtileikekokoelman, johon hän keräsi itseään sekä hänelle tärkeitä aiheita käsitteleviä leikkeitä. Hän säästi myös omia työalustuksiaan sekä muistiinpanojaan.⁸⁹ Myös Eino Siuruaisella oli tapana säilyttää tarkasti hänelle saapuneet kirjeet, onnittelut, kortit ja kutsut. Hän itse tai joku hänen läheisensä säästi myös häneen liittyviä lehtileikkeitä jokseenkin järjestelmällisesti. Arkistosta löytyy esimerkiksi saksalaisista lehdistä kerättyjä maaherra Siuruaisen kansainväliseen toimintaan liittyviä leikkeitä.⁹⁰

⁸⁵ Pallari 2016, 70.

⁸⁶ Esimerkiksi Katariina Tenhusen kutsu maaherra Siuruaiselle 22.3.2005. Fa:2, EOSA. KA.

⁸⁷ Lahtelin 2016, 25.

⁸⁸ Markus Aaltosen sähköposti maaherra Siuruaisen sihteerille 16.5.2006. Fa:3, EOSA. KA.

⁸⁹ Lahtelin 2016, 25.

⁹⁰ Tiedotteet ja lehtileikkeet 1992–2009. Dc:4, EOSA. KA.

Arkiston koon, sisällön ja kirjeissä olevien merkintöjen lisäksi arkistoivan minän toimista kertoo Eino Siuruaisen kirjeenvaihto entisen Oulun maakunta-arkiston⁹¹ johtajan Samuli Onnelan kanssa. Maaherra ja Onnela tunsivat toisensa eri yhteyksien kautta. He toimivat kumpikin muun muassa Oulun kaupungin taidetoimikunnassa.⁹² Maaherran ja maakunta-arkiston johtajan suhde näyttäisi kirjeenvaihdon perusteella olleen ainakin jollakin tasolla pelkkää viranomaisyhteistyötä henkilökohtaisempaa. Tähän viittaa kutsu Onnelan syntymäpäivätilaisuuksiin, ensin viralliselle osuudelle Oulun maakunta-arkistolle ja myöhemmin epävirallisiin juhlallisuuksiin Onnelan kotiin, jossa kutsun mukaan ”Unohdamme virat ja velvollisuudet, unohdamme arkiset askareet ja nautimme toisistamme”.⁹³

Maaherran ja Onnelan välillä oli myös kaupungin arkistoasioihin liittyvää kirjeenvaihtoa.⁹⁴ Eino Siuruaisen arkistossa on myös saapuneita kirjeitä Kansallisarkiston pääjohtajalta Jussi Nuortevalta. Kutsuja, jossa maaherra Siuruaista pyydettiin osallistumaan Kansallisarkistossa järjestettävään vuosittaiseen tapahtumaan, johon pyydettiin eri alojen yhteiskunnallisia vaikuttajia keskustelemaan ja kuulemaan henkilöarkistojen merkityksestä, luovuttamisesta ja käytöstä.⁹⁵ Tapahtuman tavoitteena oli lisätä merkittävien henkilöiden tietoisuutta heidän muodostamiensa henkilöarkistojen merkityksestä ja turvata näiden aineistojen säilyminen.

Siitä osallistuiko Siuruainen koskaan Kansallisarkiston henkilöarkistoja käsittelevään tapahtumaan arkistosta ei löydy jälkiä. Joka tapauksessa Kansallisarkiston viestinnän on täytynyt vaikuttaa Siuruaisen tietoisuuteen hänen henkilöarkistonsa arvosta. On myös hyvin epätodennäköistä, etteikö maaherra olisi keskustellut arkistostaan Oulun maakunta-arkiston johtajan Samuli Onnelan kanssa. Onnela on myös luultavasti antanut Siuruaiselle jotain ohjeita ja neuvoja hänen henkilöarkistoonsa liittyen. Näin ollen, vaikka Kansallisarkisto ei ole voinut suoraan vaikuttaa määräyksillään Eino Siuruaisen arkiston muodostumiseen, on sillä ollut välillinen vaikutus arkiston lopulliseen kokoonpanoon ja säilymiseen. Kansallisarkiston epäsuoraa roolia Eino Siuruaisen arkiston muodostumisessa voidaan kuvailla Douglasin määritelmällä yhteisö arkistonmuodostajana.⁹⁶

Eino Siuruainen sivusi arkistoaan eräässä toimikautensa viimeisenä vuotena pitämässään puheessa. Hän kertoi juhlayleisölle lajittelevansa parhaillaan yli 18 vuoden aikana kertynyttä arkistoaan Oulun

⁹¹ Nykyisin entiset maakunta-arkistot ja Kansallisarkisto ovat yhdistyneet nimen Kansallisarkisto alle.

⁹² Maaherra Siuruaisen sihteerin päiväämätön tiedote. Fa:1, EOSA. KA.

⁹³ Kutsu Samuli Onnelalta ja hänen vaimoltaan Eilalta Eino Siuruaiselle. Fa:2, EOSA. KA.

⁹⁴ Samuli Onnelan kirje liitteineen maaherra Siuruaiselle 18.5.1998. Fa:1, EOSA. KA.

⁹⁵ Jussi Nuortevan kirjeet maaherra Siuruaiselle 26.1.2005 ja 24.10.2007. Fa:5, EOSA. KA.

⁹⁶ Douglas 2018, 8–9.

maakunta-arkistoon säilytettäväksi.⁹⁷ Samoihin aikoihin hän kuvaili arkistoaan myös eräälle lähialueyhteistyöstä kiinnostuneelle tutkijalle:

Kiitokseni yhteydenotoista koskien Venäjän-yhteyksiä ja toimintaa itäisen suuren naapurin kanssa. Arvostan suuresti, että olet keskittynyt tärkeiden asioiden tutkimiseen ja niistä kirjoittamiseen. Suomessa näistä henkilöistä on harvinaisen suuri puute. Itsekin alan hiljalleen koota muistoja ja kokemuksia myös kyseisestä aihepiiristä, kunhan vuoden vaihteessa jään vapaalle. Alkuaika menee kuitenkin laajojen materiaalien järjestyksessä, valokuvien läpikäynnissä ja kokemusten mieleen palauttamisessa.⁹⁸

Eino Siuruainen teki siis todistetusti arkistossaan järjestelyitä ennen sen luovutusta Oulun maakunta-arkistoon. Hyvin todennäköisesti hän on myös viimeistään tässä vaiheessa hävittänyt joitain arkiston asiakirjoja. Arkistosta näyttää ainakin puuttuvan joitain yhteistyökumppaneilta saapuneita yksityisluontoisia asiakirjoja.⁹⁹ Yllä olevan lainauksen perusteella voidaan myös päätellä, että Siuruainen ei ole luovuttanut kaikkia maaherran toiminnan seurauksena syntyneitä asiakirjojaan Kansallisarkistoon. Esimerkiksi tutkijalle mainittuja valokuvia ei ole luovutettu arkistoon. Maaherra Siuruaisen arkisto sisältää vain muutaman yksittäisen kuvan, jotka ovat löytyneet sattumalta muun materiaalin seasta.¹⁰⁰ Syy tähän voi löytyä myös Kansallisarkistosta, joka ei mielellään vastaanota laajoja kuvakokoelmia, koska sillä ei ole hallussaan laajojen valokuvakokoelmien hallinnoimiseen ja säilyttämiseen tarvittavia resursseja.¹⁰¹ Voi myös olla, että Siuruainen on halunnut pitää ainakin osan asiakirjoista itsellään muistona.

Vahva arkistoiva minä näyttäisi tutkimuskirjallisuuden valossa olevan tyypillistä joillekin julkisuudessa toimineille henkilölle, jotka tiedostivat toimiensa yhteiskunnallisen merkityksen tai arkistonsa kohdistuvan kiinnostuksen. Esimerkkejä vahvan arkistoivan minän omaavista arkistonmuodostajista löytyy kirjailijoista, taiteilijoista ja muista julkisuudessa toimineista henkilöistä. Petra Pallarin tutkiman Calamnius-suvun jäsenet, kirjailijat Atte Kalajoki ja Ilmari Kianto ovat esimerkkejä tietoisista arkistonmuodostajista.¹⁰² Myös Lahtelin tutkima Miina Sillanpää keräsi ja muodosti arkistoaan tietoisesti. Hän myös testamenttasi sen ennen kuolemaansa Työväen Arkistolle.¹⁰³ Suomalaisista

⁹⁷ Puhe Vuosisadat pohjan tiellä – kirjan julkistamistilaisuudessa 16.12.2009. A:7, EOSA. KA.

⁹⁸ Eino Siuruainen Esa Seppäselälle. Päiväämätön kirje. A:7, EOSA. KA.

⁹⁹ Esimerkiksi Tarmo Salo kirje maaherra Siuruaiselle 31.12.2008. Fa:3, EOSA. KA.

¹⁰⁰ Sarjan Fh Valokuvat arkistoyksiköiden kuvailutiedot Astia verkkopalvelussa.

¹⁰¹ Näin on ollut ainakin omien yliopistoaikaisten Oulun maakunta-arkistossa suoritettujen harjoittelujaksojen aikana. Tänä päivänä tilanne voi olla eri.

¹⁰² Pallari 2016, 24–25.

¹⁰³ Lahtelin 2015, 17, 24–25.

esimerkeistä voidaan nostaa esille myös Elias Lönnrot, joka keräsi elinaikanaan merkittävän henkilöarkiston ja kirjekokoelman, jota hän myös hallinnoi kirjeenvaihdon diaarin avulla.¹⁰⁴ Kansainvälisenä ja kirjallisen elämän ulkopuolisena esimerkkinä voidaan käyttää Vivien Leigh'tä, yhtä Ison-Britannian tunnustetuimmista näyttelijöistä. Hän keräsi elämänsä aikana mittavan henkilöarkiston, johon kuuluu muun muassa noin 7500 hänen itse tarkasti luetteloimaansa kirjettä.¹⁰⁵

Tavallisten yksityishenkilöiden arkistonmuodostus näyttää taas tutkimuskirjallisuuden valossa olevan useimmin suunnittelematonta, eikä heidän arkistoistaan löydetä useinkaan jälkiä tietoisesta arkistonmuodostuksesta.¹⁰⁶ Voikin olla, että henkilöarkistoille joskus luonteenomaisena pidetty suunnitteleamattomuus pitää paikkansa silloin, kun kyseessä on tavallisen yksityishenkilön arkisto.

Vaikka Siuruaisen arkistossa on nähtävillä jälkiä arkistoivan minän toimista, arkiston perusteella on vaikeaa tutkia sitä, mikä hänen tavoitteensa arkistoidun minän suhteen oli. Emme esimerkiksi voi tietää mitä asiakirjoja hän on mahdollisesti arkistosta hävittänyt ja mistä syystä. Aikaisempi tutkimus on kuitenkin osoittanut, että kun pääasiallisen arkistonmuodostajan arkistoiva minä on vahva, hänellä on myös jonkinlainen kuva lopullisesta arkistoidusta minästä. Esimerkiksi Jennifer Douglasin tutkimus kanadalainen kirjailija L.M. Montgomery oli arkistonmuodostajana äärimmäisen päämäärätietoinen ja pedantti. Hänellä oli myös vahva mielikuva siitä, millaisen kuvan hän halusi jättää itsestään jälkipolville: Hän kävi myöhemmässä elämässään läpi kaikki nuoruutensa aikana kirjoittamansa päiväkirjat, editoi ne ja kirjoitti ne uudelleen käsin. Tämän jälkeen hän hävitti vanhemmat päiväkirjat varmistaakseen sen, että editoidut versiot olivat ne, jotka jäivät jälkipolville.¹⁰⁷

Siuruaisellakin oli siis todennäköisesti jonkinlainen päämäärä ja näkemys sen suhteen, mitä hän halusi arkistollaan jälkipolville itsestään kertoa. Ainakin hän oli tietoinen arkistoa järjestäessään sen tulevista tarkastelijoista. Tästä kertovat muutamat hänen asiakirjojen yhteyteen jättämät selittävät kommentit. Esimerkkinä seuraava kommentti, joka on jätetty maaherran entisen alaisen lähettämän kirjeen yhteyteen:

Tämän kirjeen henkilö oli hyvä ystäväni vaalien 1991 ajalta. Hän osallistui Kiimingin liikekiinteistön omistukseen ja joutui taloudellisiin vaikeuksiin. Hän kirjoitti tuolloin kirjeen, jossa hän pyysi minua Oulun Osuuspankin hallintoneuvoston puheenjohtajana järjestämään OP:n lainat niin, että hän pääsisi niistä irti, tai ylipäättänsä taloudellisesti

¹⁰⁴ Keravuori 2015, 95; Härmäläinen et al. 2017.

¹⁰⁵ "Vivien Leigh archive acquired by V&A." (art.). BBC.com 14.8.2013. elektr. dokumentti.

¹⁰⁶ Keravuori 2015, 43; Pallari 2016, 70.

¹⁰⁷ Douglas 2018, 34–35.

*selviäisi. Tehtävässäni en ko. pyyntöön suostunut missään tapauksessa. Hänet valittiin LL:n virkaan – oli aika ”kulukas?” virkamies. Lähti hyvästiä jättämättä, mutta lähetti tämän kirjeen. Jälkipolville selvitykseksi.*¹⁰⁸

Samankaltaisia viestejä ja kommentteja jälkipolville on jättänyt myös Petra Pallarin tutkima Atte Kalajoki. Hän jätti vanhojen päiväkirjamerkintöjensä yhteyteen selittäviä kommentteja ja yliviihisiä päiväkirjoista sellaisia kohtia, joita ei halunnut jälkipolvien nähtäville.¹⁰⁹ L.M. Montgomeryn, Siuruaisen ja Kalajoen toiminta arkistonmuodostusvaiheessa ovat esimerkkejä siitä, kuinka arkistonmuodostajan tietoisuus arkiston aktivaattoreista eli tulevista käyttäjistä voi vaikuttaa arkistonmuodostumiseen ja arkiston lopulliseen sisältöön, lopulliseen arkistoituu minään. Douglas kuvaa tätä aktivaattoreiden osuutta henkilönarkistonmuodostusprosessissa termillä *creation by ”activators”*.¹¹⁰

Vaikka Siuruaisen arkisto sisältää pienen määrän hänen yksityisiä ja henkilökohtaisia asiakirjojaan, suurin osa arkiston asiakirjoista liittyy Siuruaisen ammatilliseen ja viralliseen toimintaan (katso liite 1). Tämä voi olla tietoinen päätös Siuruaisen taholta, ehkä hän halusi arkiston kuvaavan juuri tätä puolta elämästään. Ammatillisessa aineistossa taas vuorostaan korostuvat maaherran tehtävät ja toiminta. Arkistossa on mukana suhteellisesti pieni määrä Siuruaisen tutkijan uraan liittyviä asiakirjoja, mutta esimerkiksi kansanedustajan tehtäviin liittyvät asiakirjat puuttuvat arkistosta täysin.

Suuri osa maaherran toimintaan liittyvistä asiakirjoista liittyy taas maaherran kansainvälisiin tehtäviin. Voi olla, että Siuruainen on halunnut korostaa tiedostamattaan tai tiedostaen tätä aspektia virkaurassaan. Siuruaisen oma henkilöhistoria vihjaa tästä: Siuruainen oli jo nuorena tutkijana kiinnostunut kansainvälisestä toiminnasta¹¹¹ ja hän on kertonut haaveilleensa ennen kansanedustajaksi pääsemistään tutkijan urasta ulkomailla.¹¹² Kaukokaipuu ei näyttänyt hellittäneen maaherran uran aikana.¹¹³

Toisaalta syy voi olla yksinkertaisesti siinä, että Siuruaisen aikana kansainvälisen vaikuttamisen tehtävät muodostivat valtaosan maaherran tehtävistä. Maaherrojen virkatehtävät olivat kansainvälistyneet jo seitsemänkymmentäluvulla¹¹⁴, mutta Siuruaisen astuttua virkaan ne lisääntyivät

¹⁰⁸ Eino Siuruaisen 10.1.2010 allekirjoittama kommentti 19.1.2005 lähetettyyn kirjeeseen. Fa:2, EOSA. KA.

¹⁰⁹ Pallari 2016, 50.

¹¹⁰ Douglas 2018, 41–42.

¹¹¹ Siuruainen työskenteli Oregon State Universityssä stipenditutkijana vuonna 1978. Eino Siuruaisen kirjallinen toiminta. Liite nimikirjaotteeseen. Ga:1, EOSA. KA.

¹¹² Eino Siuruainen, Veteraanikansanedustajat ry:n hallituksen puheenjohtaja. Syntyperä ja asennetausta. A:7, EOSA. KA.

¹¹³ Eino Siuruaisen hakemus Euroopan yhteisöjen komission (Commission of the European Communities) tehtävään. Fb:1, EOSA. KA.

¹¹⁴ Onnela 1998, 141.

huomattavasti. Ensinnäkin tehtäviä lisäsi Venäjän kanssa vuonna 1992 solmittu sopimus maiden suhteiden perusteista. Tämän niin kutsutun naapuruussopimuksen artiklassa kuusi luotiin Venäjän ja Suomen välisen lähialueyhteistyön perusta, jonka toteutuksessa maaherroilla oli merkittävä rooli.¹¹⁵ Myöhemmin Suomen liittyminen Euroopan Unioniin kasvatti maaherrojen kansainvälisiä tehtäviä entisestään.¹¹⁶ Kansainvälisten tehtävien suuresta määrästä kertovat myös maaherran arkistossa olevat haastattelut ja artikkelit. Eräässä haastattelussa hän kertoi tehneensä 17 vuotta kestäneen maaherran uransa aikana pelkästään Venäjälle yhteensä 225 matkaa.¹¹⁷

Koska maaherra Siuruainen luovutti arkistonsa miltei heti virkakautensa jälkeen Kansallisarkistolle, ei sen muodostumiseen ole päässyt vaikuttamaan muut arkistoa hallussa pitäneet tahot, eli Douglasin termejä käyttäen arkiston säilyttäjät. Joissain tapauksissa säilyttäjät, arkistoa esimerkiksi arkistonmuodostajan kuoleman jälkeen säilyttäneet sukulaiset, voivat muokata arkistoa merkittävästikin.¹¹⁸ Esimerkiksi tanskalainen historiantutkija Birgitte Possing joutui vaikeaan tilanteeseen kirjoittaessaan Bodil Kochin elämäkertaa. Possing joutui suorittamaan työn täysin ilman Kochin henkilökohtaisia asiakirjoja, sillä Kochin arkistoa säilyttäneet sukulaiset hävittivät kaiken tältä jälkeen jääneen henkilökohtaisen kirjeaineiston. Kochin elämässä oli aspekteja, joita sukulaiset eivät tahtoneet ulkopuolisten tietoon. Jäljelle jäivät vain viralliset työn yhteydessä syntyneet asiakirjat: puheet, artikkeliversiot ja julkaisemattomat luennot.¹¹⁹

Maaherra Siuruaisen arkistosta löytyy kirje, joka antaa esimerkin arkiston säilyttäjän vaikutuksesta arkiston lopulliseen muotoon ja säilytyspaikkaan:

Keväisten viikkojen päivinä olen järjestellyt ja lukenut lukemattomia luettuja isälleni tulleita kirjeitä. Vanhimmat preivit on päivätty kolmekymmentäluvun alussa. Viime vuoden keväällä Oulun yliopiston ylikirjastonhoitaja Päivi Kytömäki ja professori Liisa Huhtala ottivat yhteyttä ja tiedustelivat olisiko yliopiston kirjastoon mahdollista saada Reino Rinteen kirjojen alkuperäisiä käsikirjoituksia. Vastasimme äitini kanssa myöntävästi ja helmikuun alussa vein ensimmäisen tuliaisannoksen käydessäni Oulussa. Samalla tuli puheeksi isäni kirjeet, joita on 20 mapillista. Nekin päättyvät aikanaan Oulun

¹¹⁵ Asetus Venäjän federaation kanssa suhteiden perusteista tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta 27.07.1992/63.

¹¹⁶ Artikkeliluonnos: Aktiivista yhteistyötä ja luottamusta rajan yli. Esa Seppäsen kirje maaherra Siuruaiselle 28.5.2008. Fa:5, EOSA. KA.

¹¹⁷ Artikkeliluonnos: Aktiivista yhteistyötä ja luottamusta rajan yli. Esa Seppäsen kirje maaherra Siuruaiselle 28.5.2008. Fa:5, EOSA. KA.

¹¹⁸ Douglas 2018, 37–39.

¹¹⁹ Possing 2016, 42–43.

*yliopiston kirjastoon, kunhan saan ne järjestettyä ja tehtyä sähköisen sisällysluettelon.*¹²⁰

Varsinaisen arkistonmuodostumisvaiheen jälkeen Eino Siuruaisen arkiston historian seuraava kerros muodostui sen lopullisessa säilytyspaikassa Kansallisarkiston Oulun toimipisteessä, jossa arkistoa hallinnoineet arkistonhoitajat ovat antaneet arkistolle sen lopullisen muodon. Postmodernin paradigman myötä arkistonhoitajat hylkäsivät Hilary Jenkinsonin ajatukset arkistonhoitajan työn puolueettomuudesta ja nykyisin arkistonhoitajien toimien – arvonmäärittelyn, seulonnan, järjestämisen ja kuvailun – tunnustetaan olevan osa aktiivista ja luovaa arkistonmuodostusta, joihin vaikuttavat arkistonhoitajien omat subjektiiviset kokemukset, sekä hänen ja häntä ympäröivässä yhteiskunnassa vaikuttavat arvot. Jennifer Douglas kutsuu tätä vaihetta henkilönarkiston muodostumisessa arkistonhoitajan toimiksi.¹²¹

Kansallisarkiston Oulun toimipisteessä arkistonhoitajien työtä ovat ohjanneet Kansallisarkiston henkilöarkistoja ja lääninhallinnon arkistoja koskevat määräykset ja ohjeet. Tässä vaiheessa arkistoon kohdistetut toimet ja päätökset ovat arkiston tulevan käytön kannalta äärimmäisen tärkeitä. Ne asiat, joita arkistonhoitajat korostavat arkiston kuvailulla, vaikuttavat merkittävästi siihen, ketkä tutkijat arkiston puoleen kääntyvät. – Erkki Haukipuron arkisto järjestettiin Oulun maakunta-arkistossa vuosien 2011 ja 2012 välillä yhdessä maaherra Eino Siuruaisen ja maaherra Ahti Pekkalan arkistojen kanssa. Nämä kolme arkistoa ovat syntyhistorialtaan samankaltaisia: ne ovat kertyneet maaherroille henkilökohtaisesti pääasiassa viranomaistoimituksen yhteydessä lääninhallitusten virallisen arkistonmuodostuksen ulkopuolella.¹²²

Arkistojen mahdollisessa seulonnassa¹²³ on todennäköisesti huomioitu Kansallisarkiston antama lääninhallinnon ja maaherrojen asiakirjoja koskeva seulontapäätös vuodelta 2011. Se määrää maaherrojen asiakirjoista pysyvään säilytykseen keskeisen kirjeenvaihdon, maaherrojen päiväohjelmat ja vastaavat asiakirjat, vieraskirjat tai vastaavat, puheet, systemaattisesti koostetut valokuva-, dia- ja lehtileikekokoelmat sekä vuoden 1993 jälkeiset maaherrojen tapaamisista laaditut muistiot, pöytäkirjat tai vastaavat (vuotta 1993 vanhemmat säilytetään sisäasianministeriön arkistossa).¹²⁴ Huomattavaa on, että Kansallisarkiston seulontaohje kattaa tyypillisimmät maaherrojen virantoimituksen yhteydessä

¹²⁰ Wesa Rinteen kirje Eino Siuruaiselle 21.3.2003. Fa:2, EOSA. KA.

¹²¹ Douglas 2018, 3, 39–40, 67.

¹²² Anssi Lampelan sähköposti tekijälle 14.6.2017. Tekijän hallussa.

¹²³ Seulonnalla pyritään asiakirjojen määrän supistamiseen, mikä tarkoittaa käytännössä asiakirjojen arvonmäärittelyä ja jaottelua pysyvästi ja määräaikaaisesti säilytettäviin asiakirjoihin. Lybeck et al. 2006, 56–57.

¹²⁴ Lääninhallitusten pysyvästi säilytettävät asiakirjat 2.9.2011. Kansallisarkiston päätös.

syntyvät asiakirjat, mutta ei huomioi lainkaan mahdollisia maaherrojen arkistoihin sisältyviä henkilökohtaisia asiakirjoja.

Vaikka virallinen päätös ei huomioi maaherran yksityisluontoisia asiakirjoja, ei niitä ole tietenkään hävitetty Siuruaisen arkistosta. Jos yksityisluontoisten asiakirjojen hävitystä on tehty, on hävityksen tukena käytetty Kansallisarkiston yksityisarkistojen seulontaohjetta. Ohje asettaa yksityisluontoisten asiakirjojen arvonmäärityksen lähtökohdaksi arkistojen ainutlaatuisuuden. Se korostaa sellaisten aineistojen tärkeyttä, jotka kuvastavat arkiston luojan kokemusmaailmaa ja sisintä. Biografiset aineistot ovat tärkeitä henkilön taustan tuntemuksessa. Ammatillinen aineisto, jota usein löytyy henkilöarkistoista, on sitä tärkeämpää, mitä merkittävämpi henkilön yhteiskunnallinen asema on ollut.¹²⁵ Henkilöarkistojen arvo on ohjeen mukaan asiakirjojen henkilökohtaisuudessa, ei niiden todistusarvossa.

Ohje määrittelee varovaisesti seulottavaksi joitain henkilöarkistojen asiakirjatyyppejä: Biografisesta aineistosta henkilökortit, terveydentilaan liittyvät rutiininomaiset asiakirjat, tositteet, pankki- ja vakuutusasiakirjat ja muut taloudellisten asioiden hoitoon liittyvät asiakirjat. Saapuneista asiakirjoista seulotaan erilaiset tervehdykset, onnittelut ja muistamiset, kutsut, tiedotteet, mainokset ja esitteet. Henkilön itsensä tuottamista asiakirjoista seulotaan vähämerkitykselliset muistiinpanot, julkaistujen teosten käsikirjoitusversiot sekä erilaisten julkaisujen ja tutkimusten tausta-aineisto. Toimintaan liittyvistä asiakirjoista seulotaan kopiot muiden arkistonmuodostajien asiakirjoista siinä tapauksessa, että ne eivät sisällä henkilön merkintöjä tai muuta viitteitä hänen henkilökohtaiseen toimintaansa. Muista asiakirjoista ohjeistetaan seulomaan satunnaiset lehtileikkeet, valokuvat tai diat ja saapuneet painotuotteet.¹²⁶

Eino Siuruaisen arkistoa tarkastelemalla on selvää, ettei arkistosta ole hävitetty ohjeen mainitsemia asiakirjaryhmiä. Arkisto sisältää miltei kaikkia edellä mainittuja määräaikaaisesti säilytettäväksi määrättyjä asiakirjaryhmiä. Henkilöarkistojen seulominen ei olekaan koskaan yksiselitteistä ja niitä koskevia päteviä yleisohjeita on hyvin vaikea tehdä.¹²⁷ Asiakirjojen hävittämiseen ei koskaan lähdetä kevyin perusteluin ja oman kokemuksen mukaan usein henkilöarkistoista päädytään hävittämään vain niihin selkeästi kuulumattomat aineistot, esimerkiksi asiakirjojen kaksoiskappaleet tai arkiston sisältämät mainokset.¹²⁸

¹²⁵ Yksityisarkistojen seulontaohje 2011, 3.

¹²⁶ Yksityisarkistojen seulontaohje 2011, 9-10.

¹²⁷ Yksityisarkistojen seulontaohje 2011, 3.

¹²⁸ Olen ollut järjestämässä henkilöarkistoja Kansallisarkiston Oulun toimipisteessä opintojen aikana suorittamani korkeakouluharjoittelujen aikana.

Seulonnan sijaan Siuruaisen arkistoa järjestämässä olleet arkistonhoitajat ovat muovanneet arkiston lopullista muotoa aineiston järjestämisellä ja kuvailulla. *Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti* -oppikirjan mukaan henkilöarkistojen järjestämisessä on omat erityishaasteensa johtuen henkilöarkistojen sattumanvaraisesta syntytavasta. Yrityksillä ja järjestöillä on usein havaittavissa hyvin samankaltaisia toimintoja, jotka synnyttävät hyvin samankaltaisia asiakirjoja, minkä vuoksi niiden järjestäminen on ohjeen mukaan usein yksiselitteisempää. Jos arkistossa ei ole valmiina käyttökelpoista järjestystä kehoitetaan käyttämään seuraavaa järjestelytapaa: I Biographica (todistukset), II Kirjeenvaihto, III Konseptit (puheet, esitelmät, artikkelit ja muistiinpanot) IV Toiminta-asiakirjat (työhön, harrastuksiin ja luottamustoimiin liittyvät asiakirjat), V Lehtileikkeet ja painotuotteet, VI Valokuvat ja VII Toiset arkistonmuodostajat. Kohtaa VII Toiset arkistonmuodostajat käytetään silloin, kun arkistossa on mukana selkeästi eri arkistonmuodostajien asiakirjoja, jotka päätetään säilyttää arkiston yhteydessä. Kansallisarkisto kuitenkin painottaa, että asiakirjat tulee ensisijaisesti pitää niissä kokonaisuuksissa, joihin ne ovat arkistonmuodostajalle syntyneet. Sisältöön ja asiayhteyksiin verrattuna asiakirjan ulkonainen muoto on toissijainen järjestelyperuste.¹²⁹

Maaherra Siuruaisen arkisto ei ole kuitenkaan syntyvaltaan ja luonteeltaan oppikirjan määritelmään sopiva tyypillinen henkilöarkisto, sillä se on syntynyt vahvasti viranomaistoiminnan kontekstissa ja sen asiakirjat ovat syntyneet melko järjestelmällisesti maaherran virkatehtävien ympärille. Eino Siuruaisen arkisto vahvistaakin Lahtelin havaintoa siitä, että virallisuuden ollessa vahvasti läsnä henkilöarkistossa, myös henkilön arkistonmuodostus muistuttaa viranomaisen arkistonmuodostusta.¹³⁰ Tästä johtuen arkiston järjestämisessäkään ei ole noudatettu Kansallisarkiston henkilöarkistojen mallikaavaa. Arkisto on järjestetty seuraaviin pääsarjoihin: A Maaherran puheet, B Maaherran kalenterit, C Maaherran uudenvuoden vastaanottoihin liittyvät asiakirjat, D Kansainvälinen yhteistyö, E Kotimaiset hankkeet ja luottamustehtävät, F muut viranhoitoon liittyvät asiakirjat sekä G Yksityiset asiakirjat.¹³¹

Arkiston rakenteessa on nähtävillä useita tasoja. Osa asiakirjoista on jaettu sarjoihin asiakirjan ulkoisen muodon perusteella (sarjat A ja B) sekä osa niihin liittyvän funktion perusteella (sarjat G–C). Järjestyksessä on pyritty huomioimaan myös arkiston kahtiajakoinen luonne jakamalla se viralliseen (sarjat A–F) ja henkilökohtaiseen (sarja G) osaan.

Siuruaisen oman henkilöarkiston lisäksi hänen asiakirjojaan säilytetään Kansallisarkiston Oulun toimipisteessä säilytettävässä, Erkki Haukipuron, Ahti Pekkalan ja Eino Siuruaisen asiakirjoja

¹²⁹ Lybeck et al. 2006, 138–139.

¹³⁰ Lahtelin 2015, 24–28, 82.

¹³¹ Eino Olavi Siuruaisen arkiston luettelo- ja kuvailutiedot Kansallisarkiston Astia-arkistotietokannassa.

sisältävässä kokoelmassa: Oulun läänin maaherrojen yhteiset asiakirjat. Kokoelman aikarajaus kattaa vuodet 1974–2009. Kokoelma jakautuu seuraaviin sarjoihin A Lääninhallinnon vieraskirjat, B Maaherrojen tapaamisiin liittyvät asiakirjat, C Vierailuihin liittyvät asiakirjat ja D Juhliin liittyvät asiakirjat.¹³² Tähän kokoelmaan on pyritty järjestämään sellaisia asiakirjoja, jotka ovat luonteeltaan selkeästi virallisia ja joilla ei ole henkilökohtaista kytköstä yhteenkään maaherroista.

Douglas mukaan henkilöarkiston muodostumiseen vaikuttavat myös arkiston käyttäjät eli arkiston aktivaattorit. Tietääkseni olen ainoa Eino Siuruaisen arkistoa tutkimuksessa käyttänyt henkilö, joten olen myös tällä hetkellä ainoa arkiston aktivaattori. Jokainen arkistoa käyttävä ja tulkitseva aktivaattori tulkitsee arkistoa omalla tavallaan ja antaa näin arkistolle uuden merkityksen. Jokaisella arkiston aktivaattorilla on myös mahdollisuus vaikuttaa tulkinnallaan siihen, kuinka seuraavat aktivaattorit arkistoa lähestyvät, eli millaisia seuraavat arkistosta tehdyt tulkinnat ovat.¹³³ Tämä työ on minun tulkintani Eino Siuruaisen henkilöarkistosta, sen muodostumisesta ja luonteesta ja tulkintani voi vaikuttaa siihen, kuinka seuraavat tutkijat Siuruaisen arkistoa lähestyvät.

Sanna Lahtelin toteaa Miina Sillanpään henkilöarkistoa koskevassa tutkimuksessaan henkilöarkiston luonteesta seuraavaa:

*Henkilöarkistolla on monipuolinen ja arvaamatonkin luonne, koska henkilöarkisto voi olla myös monien muiden toimijoiden aikaansaannosta ja sisältää useiden henkilöiden yksityisiä kokemuksia. Henkilöarkisto ei ole välttämättä vain arkistonmuodostajansa kartuttama, kuten Miina Sillanpään henkilöarkisto, jonka muodostumiseen on osallistunut ainakin niin työtoveri ja ystävä, henkilöarkistoa säilyttävä Työväen Arkisto kuten useat kirjeiden kirjoittajat.*¹³⁴

Eino Siuruaisen arkisto vahvistaa Lahtelinin toteamusta. Vaikka Siuruaisella on ollut arkiston pääarkistonmuodostajana merkittävä osuus arkiston muodostumisessa, sen lopulliseen muotoon ja sisältöön ovat vaikuttaneet lukuisat muut tahot. Lahtelinin tapaan lisään Douglasin määrittelemien arkistonmuodostatyyppien joukkoon arkiston muodostumiseen vaikuttaneet kolmannet osapuolet, eli kaikki ne yhteistyökumppanit, yksityishenkilöt, tutut ja tuntemattomat, jotka kirjoittivat Eino Siuruaiselle tai maaherra Siuruaiselle. Kolmansien osapuolien asiakirjoja tarkastellaan lähemmin tutkimuksen toisessa pääluvussa.

¹³² Oulun läänin maaherrojen kokoelman tiedot Kansallisarkiston Vakka-arkistotietokannassa.

¹³³ Douglas 2018, 40–42.

¹³⁴ Lahtelin 2015, 83.

1.3. Virallinen ja henkilökohtainen henkilöarkisto

Henkilöarkistot määritellään useimmiten henkilökohtaisiksi, yksityisiksi ja yksilöllisiksi. Niiden arvo nähdään olevan arkistoihin sisältyvissä henkilökohtaisissa ja yksilöllisissä kokemuksissa.¹³⁵ Tyypillinen henkilöarkisto sisältää kirjeitä ja kortteja, erilaisia päiväyhteitä ja muistiinpanoja.¹³⁶ Kaikki nämä asiakirjatyyppit ovat läsnä myös Siuruaisen arkistossa. Toisaalta se näyttää asiakirjatyyppiensä perusteella olevan myös melko tyypillinen maaherran toiminnan myötä syntynyt virka-arkisto.¹³⁷ Tarkastelemalla Eino Siuruaisen arkistoa pintapuolisesti se tuntuu sopivankin tyypillisen henkilöarkiston määritelmään vain asiakirjatyyppiensä perusteella. Arkiston sarjoja tarkastelemalla virallisuus on läsnä henkilökohtaisuutta vahvemmin. Ensinnäkin arkisto on osa Kansallisarkistossa säilytettävää Oulun läänin maaherrojen kokoelmaa, mikä viittaa arkiston viralliseen luonteeseen.

Valtaosa arkiston asiakirjoista onkin muodostunut Eino Siuruaisen virallisen toiminnan kontekstissa, Oulun yliopiston tutkijana ja Oulun läänin maaherrana. Selkeimmin luonteeltaan virallisia ja julkisia asiakirjoja ovat asiakirjat, jotka ovat syntyneet maaherran virallisen toiminnan myötä. Tällaisia asiakirjoja ovat esimerkiksi maaherran puheet ja tervehdykset, joita hän piti esiintyessään erilaisissa virallisissa ja julkisissa tilaisuuksissa. Arkisto sisältää myös runsaasti erilaisten virallisten päätösten valmisteluun ja taustatyöhön liittyviä asiakirjoja.¹³⁸ Arkisto sisältää myös joitain Oulun lääninhallinnon asiakirjoja, mikä sitoo maaherran arkistoa lääninhallinnon virka-arkistoon.

Lähemmin tarkasteltuna virallisuuden lisäksi arkistosta on löydettävissä myös henkilöarkistolle ominaista henkilökohtaisuutta. Henkilökohtaisuus liittyy ensinnäkin arkiston syntytapaan. Se on muodostunut Eino Siuruaiselle henkilökohtaisesti lääninhallinnon virallisen arkistonmuodostuksen ulkopuolella.¹³⁹ Arkistossa on myös jonkin verran luonteeltaan yksityisiä asiakirjoja. Tarkasteltaessa lähemmin arkiston henkilökohtaista osaa, eli pääsarjaa G Yksityiset asiakirjat, nähdään että se jakautuu seuraaviin alasarjoihin: Ga Viralliset asiakirjat, Gb Kirjeenvaihto, Gc Toiminta-asiakirjat ja konseptit ja Gd Lehdet ja lehtileikkeet.¹⁴⁰ Tähän pääsarjaan on pyritty järjestämään henkilökohtaiset asiakirjat

¹³⁵ Esimerkiksi Lahtelin 2015, 82; Pallari 2016, 70.

¹³⁶ Pallari 2015, 31.

¹³⁷ Verrattuna esimerkiksi Erkki Haukipuron ja Ahti Pekkalan arkistoihin. Kansallisarkiston Astia-verkkopalvelu.

¹³⁸ Esimerkiksi Ee:3 Aluehallinnon uudistamishankkeen ALKU liittyvät asiakirjat 2008–2009 ja Fc:1 Lausunnot ja raportit 1994–2009. EOSA. KA.

¹³⁹ Anssi Lampelan sähköposti tekijälle 14.6.2017. Tekijän hallussa.

¹⁴⁰ Katso sarjojen tarkempi sisältö liitteestä 1.

sekä asiakirjat, jotka sisältävät henkilötietolainsäädännön määrittelemiä arkaluontoisia henkilötietoja.¹⁴¹

Yksityisluontoisen kirjeenvaihdon sarja Gb sisältää vähäisen määrän kirjeitä ja kortteja Eino Siuruaisen sukulaisilta, yhteistyökumppaneilta ja tuttavilta. Mukana on kutsuja ja kirjeitä hänen läheiseltä yhteistyökumppaniltaan Ilkka Lantolta ja tämän vaimolta¹⁴², piirustus ja kirje Siuruaisen kummipojalta¹⁴³ sekä Siuruaiselle ja tämän vaimolle osoitettu kirje pudasjärveläiseltä tuttavalta¹⁴⁴. Joukossa on myös kirje hänen yhteistyökumppaniltaan ja entiseltä puoluetoveriltaan, jossa tämä ehdottaa Siuruaiselle keskustan EU-parlamenttiehdokkaaksi asettumista¹⁴⁵, Siuruaisen teknillisen tiedekunnan kunniatohtoriuteen ja promootioon liittyviä kirjeitä¹⁴⁶, sotilasarvon ylennykseen liittyvä kirje¹⁴⁷ ja Siuruaisen omakotitalotontin rakennusoikeuteen liittyvä kirje¹⁴⁸.

Sarja sisältää myös muutaman yksityisluontoisen kirjetoisteen, jotka osoittavat, kuinka joskus henkilöiden luomia asiakirjoja on vaikea jaotella selkeästi yksityiseen tai julkiseen kategoriaan. Eino Siuruainen on käyttänyt kirjeissä lääninhallinnon maaherralle varaamaa virallista kirjepohjaa. Ainakin yhden kirjeistä maaherra kirjoitti työpaikallaan. Kirjeet on kuitenkin allekirjoittanut Eino Siuruainen yksityishenkilönä. Sisällöltään kirjeet ovat selkeästi luonteeltaan yksityisiä, mutta niissä käsitellään myös maaherralle kuuluvia julkisia ja virallisia asioita.¹⁴⁹

Sarjassa on myös yksikkö, joka sisältää Siuruaisen tutkijan uran aikana käymää kirjeenvaihtoa suomalaisten ja ulkomaalaisten kollegojen ja ystävien kanssa.¹⁵⁰ Vaikka nämäkin kirjeet on luotu pääasiassa työhön liittyvässä kontekstissa, ne ovat maaherran virkakauden aikaiseen kirjeenvvaihtoon verrattuna luonteeltaan vapaita ja epävirallisia. Eräskin Siuruaisen kollega pahoittelee lähettämässään kirjeessä sitä, ettei voinut saapua sovittuun tapaamiseen, sillä oli edellisenä päivänä nauttinut liikaa alkoholia.¹⁵¹ Vaikka myös pienessä osaa maaherran yhteistyökumppaneiden kanssa käytyä kirjeenvaihtoa sekoittuvat yksityiset ja julkiset asiat, on maaherralle saapuneet kirjeet tyyliltään kunnioittavia. Kirjeiden sävyero johtuu Eino Siuruaisen aseman muutoksesta. Maaherralle ei kirjoitettu samaan

¹⁴¹ Henkilötietolaki 22.4.1999/523, 3§.

¹⁴² Saapuneet kirjeet. Gb:4, EOSA. KA.

¹⁴³ Kummipojalta saapunut päiväämätön kirje. Gb:1, EOSA. KA.

¹⁴⁴ Toimin ja Aten kirje Eino ja Mirja Siuruaiselle 25.11.2007. Gb:5, EOSA. KA.

¹⁴⁵ Niilo Keräsen sähköposti maaherra Siuruaisen sihteerille 19.3.1998. Gb:7, EOSA. KA.

¹⁴⁶ Teknillisen tiedekunnan dekaani Urpo Kortelan kirje maaherra Siuruaiselle 28.8.1997. Gb:7, EOSA. KA; Professori Kauko Leiviskän kirje maaherra Siuruaiselle 15.10.1997. Gb:7, EOSA. KA.

¹⁴⁷ Oulun sotilasläänin esikunnan kirje maaherra Siuruaiselle 22.11.1999. Gb:7, EOSA. KA.

¹⁴⁸ Matti Pennasen sähköposti Eino Siuruaiselle 9.6.2005. Gb:7, EOSA. KA.

¹⁴⁹ Eino Siuruaisen kirje Markulle ja Liisalle 10.6.2005; Eino Siuruaisen kirje Helka-tädille 27.7.2005. Gb:9, EOSA. KA.

¹⁵⁰ Viranomaisilta ja yhteisöiltä saapuneet kirjeet 1996–2002. Gb:7 EOSA. KA.

¹⁵¹ William R. Stanleyn kirje Eino Siuruaiselle 21.7.1988. Gb:7, EOSA. KA.

sävyyn kuin nuorelle tutkijalle. Kirjeen sisältöä ja tyyliä ohjaavatkin aina kirjoittajien välinen suhde sekä kirjoittajan ja vastaanottajan asemat.¹⁵²

Tutkijan uran aikaisia kirjeitä sisältävässä yksikössä on Siuruaisen ja hänen Afrikassa työskennelleen kollegan Veli Pohjosen välistä kirjeenvaihtoa. Kirjeenvaihto sisältää mielenkiintoista ajankuvaa pohjoismaalaisten yhteisön elämästä 70-luvun Tansaniassa:

Asumme täällä asuntoalueella, jota sanotaan myös pohjoismaiseksi ghetoksi. Tosin pohjoismaalaiset ovat jo aika lailla poistuneet ja afrikkalaiset ovat tulleet tyhjiin taloihin [- -] Pohjoismaalaiset pihat ovat parhaimmillaan aika edustavia. Trooppisia hedelmiä, tomaattia, jalopuita, unelmanurmikko yms. löytyy lähes joka pihalta [- -] Täällä on lisäksi pohjoismainen yhteinen sauna. Saunaa lämmittää kukas muu kuin sauna-boy.¹⁵³

Mukana on myös maaherran kanssa Oulun yliopistossa työskennelleen ulkomailla asuvan tutkijajäsenen lähettämä kirje, jossa ystävä leikillisesti kuvailee Siuruaiselle tämän työpäivää Pohjois-Suomen tutkimuskeskuksessa:

You will start the new term very soon, and I can imagine Oulun maantieteen laitos in full living, a lithe man swishin alas the corridor, putting his head through your door and handing you some papers which do not interest you at all...¹⁵⁴

Samassa kirjeessä kirjoittaja toivottaa Siuruaiselle onnea tuleviin vaaleihin. Vaaleilla kirjoittaja viittaa Eino Siuruainen ensimmäisiin eduskuntavaaleihin vuonna 1975, joissa hän oli Keskustan ehdokas. Tällöin Siuruainen jäi täpärästi 130 äänen päähän valinnasta.¹⁵⁵ Kirjeen ja ehdokkaaksi asettumisen perusteella voidaan varovaisesti olettaa, että nuoren Siuruaisen haaveet olivat tässä vaiheessa uraa Oulun Yliopiston ulkopuolella.

Yksityisten asiakirjojen sarjaan kuuluva yksikkö Gc:3 Muut asiakirjat 1994–2007 on yksi arkiston henkilökohtaisimmista yksiköistä. Se sisältää asiakirjoja jotka liittyvät Siuruaisen yksityiselämään, esimerkiksi Eino Siuruaisen perheen kirjoittamia lyhyitä viestejä toisilleen. Viestit ovat perheenjäsenten välistä arkista kommunikaatiota 90-luvun puolivälissä ennen kännyköiden ja tekstiviestien yleistymistä.

¹⁵² Lahtinen et. al. 2011, 22.

¹⁵³ Veli Pohjosen kirje maaherra Siuruaiselle 7.7.1977. Gb:8, EOSA. KA.

¹⁵⁴ Nimetön kirje Eino Siuruaiselle 31.8.1975. Gb:8, EOSA. KA.

¹⁵⁵ Eino Siuruainen - Veteraanikansanedustajat ry:n hallituksen puheenjohtaja. Syntyperä ja asennetausta. A:7, EOSA. KA.

Suurimmassa osassa viesteistä perheenjäsenet viestivät toisilleen menemisistään ja tulemisistaan. Perheenjäsenet kertoivat viesteissä toisilleen myös voinnistaan. Viesteissä on myös paljon Eino Siuruaisen ja hänen vaimonsa Mirjan viestejä pariskunnan pojalle Antille. Anttia muistutetaan esimerkiksi leikkaamaan nurmikko¹⁵⁶, hakemaan kaupasta kahvia¹⁵⁷ sekä olemaan viisas ja lukemaan kirjoituksiin¹⁵⁸. Mukana on myös perheen kauppalista.¹⁵⁹ Eräässä viestissä Siuruainen muistuttaa poikaansa ajamaan turvallisesti: ”Turvallista matkaa Kemiin! Muista tasa-arvoiset risteykset Kemissä – ja myös elämässä! Soitetaan illalla, mitä on unohtunut. Hyvää alkavaa päivää! -Isä”¹⁶⁰.

Yksikkö sisältää myös Eino Siuruaisen kirjoittaman muistopuheen. Puheessa maaherra muistelee omaa ja veljiensä lapsuutta Pudasjärven Livon kylällä. Hän kuvailee esimerkiksi sen aikaista kouluelämää ja silloisia opettajien käyttämiä kurinpitomenetelmiä:

*Paavo kävi kansakoulun ja jatkokoulun Livolla. Kouluajastaan hän usein muisteli opettajiaan ja poikajoukon erilaisia kolttosia. Sodan ja sen jälkeen opettajat vaihtuivat usein. Tuolloin kurinpitokeinoina olivat karttakeppi, tukkapölly, nurkassa seisottaminen ja arestit. Eräs hiljan poismennyt sijaisopettaja oli ahkerasti häärinnyt poikakurikoiden tukissa. Yksituumaisesti pojat, Paavo mukaan lukien, olivat leikkauttaneet Savellan Emmalla päänsä kaljuiksi. Toimenpiteestä ei ollut juuri apua, sillä sijaisopettaja siirtyi kuritoimenpiteissään korviin.*¹⁶¹

Puhe käsittelee myös maaseudun murrosta kuusikymmentäluvun taitteessa, jolloin moni maaseudulla kasvanut joutui jättämään kotiseutunsa:

*Yhteiskunnan murros 60-luvun puolivälistä lähtien vaikutti myös Paavon henkilökoh-taisiin ratkaisuihin. Hän tajusi, että sodanjälkeinen jälleenrakentamis-, raivaus-, ja savottakausi on päättymässä. Hän hautoi pitkään mielessään uuden elämänuran avaamista kotipiirin ulkopuolella. Hän ei lähtenyt monien muiden tavoin Ruotsiin, vaan ha-keutui Haukiputaalle metallialan ammattikoulutukseen.*¹⁶²

Arkiston virallista kirjeenvaihtoa tarkastelemalla huomataan, että myös virallisen kirjeenvaihdon sarjoihin on arkistoitu runsaasti luonteeltaan yksityisluontoista aineistoa. Siuruaisen virallinen kirjeenvaihto on järjestetty joko toiminnallisten sarjojen yhteyteen tai vaihtoehtoisesti omaan kirjeenvaihdon

¹⁵⁶ Eino Siuruaisen viesti Antti Siuruaiselle 7.8. Gc:3, EOSA. KA.

¹⁵⁷ Mirja Siuruaisen viesti Antti Siuruaiselle 8.8.1995. Gc:3, EOSA. KA.

¹⁵⁸ Eino Siuruaisen viesti Antti Siuruaiselle 24.2.1994. Gc:3, EOSA. KA.

¹⁵⁹ Päiväämätön kauppalista. Gc:3, EOSA. KA.

¹⁶⁰ Päiväämätön viesti Eino Siuruaiselta Antti Siuruaiselle. EOSA. KA

¹⁶¹ Eino Siuruaisen muistopuhe 23.12.2006. Gc:3, EOSA. KA.

¹⁶² Ibidem

sarjaan Fa Saapuneet kirjeet. Saapuneiden kirjeenvaihdon pääsarjassa kirjeet on pyritty järjestämään arkistoyksikköihin sen mukaan, kuka kirjeet on lähettänyt. Se sisältää esimerkiksi kaksi yksikköä yksityishenkilöiltä saapuneita kirjeitä, yksikön yhteistyökumppaneilta saapuneita kirjeitä sekä yksikön, jonka nimi on saapuneet kirjeet (”hyvä veli”).

Oletan, että tähän viimeisimpään yksikköön on pyritty järjestämään sellaisia kirjeitä, jotka on lähetetty maaherralle yhteistyökumppaneiden taholta virallisen kanssakäymisen yhteydessä, mutta jotka ovat samalla luonteeltaan henkilökohtaisia ja tuttavallisia tai sisältävät myös yksityisluontoisia asioita. Tähän viittaa sarjan nimi ”hyvä veli”. Nämä kirjeet sijoittuvat luonteeltaan johonkin yksityisen ja julkisen rajamaastoon. Koska kirjeet eivät kuitenkaan käsittele varsinaisesti henkilökohtaisia asioita, ne on järjestetty viranhoitoon liittyvien asiakirjojen sarjaan. Henkilökohtaisimmillaan kirjeenvaihto on tässä yksikössä silloin, kun Siuruaista onnitellaan merkkipäivistä, uudelleenalinnasta maaherraksi tai kiitellään onnistuneista tapahtumista ja yhteistyöstä.¹⁶³ Yksikköön on eksynyt mukaan yksi puhtaasti yksityisluontoinen kirjekin.¹⁶⁴ Sarja on mielestäni hieman ongelmallinen, sillä tämän tyyppistä kirjeenvaihtoa, jossa on samanaikaisesti läsnä yksityinen ja virallinen ulottuvuus, löytyy runsaasti muistakin virallisen kirjeenvaihdon sarjoista.

Esimerkkeinä kirjeistä, jotka on arkistoitu virallisten asiakirjojen sarjoihin, mutta joissa sekoittuvat viralliset ja yksityiset asiat, voidaan käyttää kahden maaherran kansanedustajatuttavan lähettämää kirjettä. Näissä kirjeissä Siuruaisen tuttavat päätyvät purkautumaan tälle kansanedustajan työhön liittyviä tuntejaan. Toinen kirjoittaja avautui Siuruaiselle kokemastaan riittämättömyyden tunteesta ja niistä paineista, joita kansanedustajan työ hänelle aiheutti:

Näin elämä välillä pysäyttää ja ehkä ihan hyvä niin. Kansanedustajan luottamustehtävä on niin vaativa, kuten tiedättekkin, että aina ei itse huomaa, että vauhti on liian kova. Läheisille ei tahdo jäädä riittävästi aikaa ja kun on hyvästien aika, viimeistään silloin tuntee syyllisyydentunnetta. Vaikka nämä pysäyttäjät ovat kovin raskaita kantaa samoilla harteilla kun tuhat muuta asiaa, on niiden tehtävä tärkeä. Aina ei kaikissa tilanteissa voi edes kertoa, mikä mieltä painaa. Näissä tilanteissa ihmisten odotetaan olevan aina valmis kohtaamaan paineita, ja myös kestämaan ne. Koen kuitenkin tehtäväkseni osoittaa, että myös päättäjällä on tunteet ja oikeus olla välillä surullinen. Kaikki eivät

¹⁶³ Esimerkiksi Veli Matti Huittisen kirje Eino Siuruaiselle 10.3.2006; Ari Valjakan kirje maaherra Siuruaiselle 12.12.2005; Pekka Huhtaniemen sähköposti maaherra Siuruaiselle 7.12.2005. Fa:3, EOSA. KA.

¹⁶⁴ J. Juhani Korttesalmen kirje maaherra Siuruaiselle 26.3.2002. Fa:3, EOSA. KA.

*sitä hyväksy, mutta heidän on syytä pohtia, pitääkö julkisuuden henkilöiden, erityisesti päättäjien olla koneita. Sillä siihen se johtaa, mikäli omaa surua ei ole lupaa kantaa.*¹⁶⁵

Seuraava kirjoittaja kertoi Siuruaiselle pettyneensä kansanedustajan työn todellisuuteen:

*Olen nyt runsaan kuukauden ajan tutustunut työskentelyyn täällä ja entisiin töihin verraten voisin sanoa, että olen jonkin verran pettynyt. Työ ei ole tiivistä, ihmisten ja isänmaan hyvinvointiin paneutumista, missä edustajia edellyttäisi halu palvella omalla paikallaan niitä kansalaisia, jotka vaaleissa ovat hänet tänne lähettäneet. Työ on keskustelua toisten edustajien ja virkamiesten kanssa, valtavien paperinippujen ja sähköpostisanomavuorien lukemista, jatkuvia kokouksia valiokunnissa sekä erilaisissa virallisissa ja epävirallisissa ryhmissä. Toki ne ”ylevät” asiat siellä taustalla lienevät, mutta päivittäinen keskustelu yleensä liikkuu pikkuasioissa. Monesti tuntuu, että edustajan tehtävä on saada ”Eskon puumerkinsä” jokaiseen asiaan, joko lyhyenä, pöytäkirjaan merkittävänä puheena tai sitten kirjallisena esityksenä.*¹⁶⁶

Yksityinen ja julkinen sekoittuvat myös useissa maaherralle saapuneissa suositus- ja lausuntopyynnöissä. Siuruaiselta pyydettiin suositusta mitä erilaisimpiin asioihin. Lausuntoa pyysivät esimerkiksi kaupunginjohtajan virkaa¹⁶⁷ ja ammattikorkeakoulun opettajan toimea¹⁶⁸ tavoitelleet henkilöt. Kirjoittajat olivat pääasiallisesti Siuruaisen tuttavina, jotka toivoivat tämän käyttävän maaherran vaikutusvaltaa heidän hyväkseen. Todistetusti maaherra kirjoitti lausunnon ainakin kahdelle ystävälleen, tosin niistä kumpikaan ei liittynyt työnhakuun. Toisen lausunnoista hän antoi Ilkka Lanton, Katri Antellin entisen toimitusjohtajan, kunniamerkkihakemukseen. Ilkka Lantto näyttäisi arkiston perusteella olleen Siuruaisen hyvä ystävä ja tärkeä yhteistyökumppani kansainvälisissä tehtävissä. Lausunnossaan Siuruainen korostaa Lanton merkitystä Oulun läänin kansainvälistäjänä, etenkin suhteessa Saksan Baden-Wuttembergin osavaltioon ja Venäjään.¹⁶⁹

Virallisen kirjeenvaihdon joukkoon on arkistoitu myös selkeästi yksityisluontoisia kirjeitä, joiden parempi paikka olisi ollut arkiston henkilökohtaisessa osassa. Virallisen kirjeenvaihdon joukossa on esimerkiksi maaherra Siuruaisen kesäasunnon tontin hankintaan liittyviä kirjeitä¹⁷⁰, Siuruaisen hakemus EU-virkaan¹⁷¹ sekä Siuruaisen äidin hoitoon liittyvä asiakirja¹⁷². Esimerkki maaherra

¹⁶⁵ Kirje maaherra Siuruaiselle 7.1.2000. Fa:1, EOSA. KA.

¹⁶⁶ Kirje maaherra Siuruaiselle 11.5.1999. Fa:1, EOSA. KA.

¹⁶⁷ Kirje maaherra Siuruaiselle 24.5.1995. Fa:1, EOSA. KA.

¹⁶⁸ Päiväämätön kirje maaherra Siuruaiselle. Fa:1, EOSA. KA.

¹⁶⁹ Eino Siuruaisen lausunto kauppaneuvos Ilkka Lanton kunniamerkkihakemukseen 23.5.2003. Fc:1, EOSA. KA.

¹⁷⁰ Esimerkiksi kirje maaherra Siuruaiselle 6.9.2006. Fa:2, EOSA. KA.

¹⁷¹ Eino Siuruaisen hakemus Euroopan komission tehtävään. Fb:1, EOSA. KA.

¹⁷² Eino Siuruaisen kirje Vesper-kodin johtajatar Sirkka Rouviselle 12.2.2001. Fb:1, EOSA. KA.

Siuruaiselle osoitetusta, selkeästi luonteeltaan yksityisestä, mutta virallisen kirjeenvaihdon sarjaan arkistoidusta kirjeenvaihdosta on maaherran ja erään kirjoittajan välinen kirjeenvaihto viime vuosituhannen loppupuolelta. Kirjeenvaihto käsitteli maaherran edesmennyttä kollegaa, jonka tytär otti yhteyttä Siuruaiseen kutsuakseen hänet äitinsä siunaamistilaisuuteen. Äiti oli auttanut aikanaan nuorta Siuruaista tutkimuksen tekemisessä:

Minusta oli varsin jännittävää ja mielenkiintoista kuulla äidiltä aivan vastikään, että hän aikoinaan verotoimistossa työskennellessään toimi jonkin aikaa teidän tutkimusapulaisenne, kun valmistelite väitöskirjaanne. Nyt kun olen itse kirjoittamassa omaa väitöskirjaani Tampereen yliopistossa – ja toiminut välillä tutkimusapulaisenaikin – tämä muisto äidin työhistoriasta tuntuu erityisen mukavalta ja merkitykselliseltä. Kuulisin niistä ajoista joskus jossakin yhteydessä mielelläni lisää.¹⁷³

Kirjoittajalle ja edesmenneen henkilön puolisolle osoittamassaan vastauksessa maaherra kiitti kutsusta siunaustilaisuuteen ja esitti osanottonsa, mutta ilmoitti olevansa estynyt osallistumaan tilaisuuteen. Hän vastasi tyttären toiveeseen kuulla lisää äidin ja Siuruaisen yhteistyöstä. Samalla hän kertoi kirjoittajalle muistojaan opiskeluajoilta:

Olisin mielelläni tullut saattamaan äitinne ja puolisonne viimeiselle matkalleen. Muistan erityisen suurella lämmöllä sitä ystävyyttä, joka syntyi kesinä 1967 ja 1968 työskennellessäni verotoimistossa. Keräsin silloin aineistoa Pudasjärven maatilojen tulonmuodostuksesta pro gradu–työtäni varten. Kävin läpi usealta vuodelta 2-verolomakkeet (2262 kpl), joista keräsin tarkat tulo- ja varallisuustiedot kaikista kunnan maataloilla asuvista ihmisistä. Se oli hirvittävän suuri urakka silloisten tietojenkeruu- ja käsittelytekniikan aikana. Tein työni todella tunnollisesti ja huolella. Sainkin siitä korkeimman mahdollisen arvosanan (laudatur), joka oli kolmas koko laitoksemme historiassa. Se osaltaan vaikutti myöhempiin jatko-opintoihin ja professorin pätevyyden hankkimiseen akateemisessa elämässä.¹⁷⁴

Äitinne oli jonkin aikaa minulla tutkimusapulaisena ja keräsi ahkerasti tietoja. Ystävystyimme henkilökuntana hyvin. Kun syksyllä jälleen lähdin opiskelemaan, oli haikea jättää mukava kesäinen työyhteisö. Mitä vanhemmaksi tulee, sen enemmän mieltii noita aikoja ja silloisia yhteistyökumppaneita. Puolisostanne ja äidistänne minulle jäi todella

¹⁷³ Kirje maaherra Siuruaiselle 11.9.1999. Fb:1, EOSA. KA.

¹⁷⁴ Maaherra Siuruaisen vastauskirje 13.1.1999. Fb:1, EOSA. KA.

*miellyttävä muisto, joka johti pitkään joulukorttien vaihtoon vuosittain. Muutama viikko sitten muistelin jälleen häntä ja muuta verotoimiston väkeä.*¹⁷⁵

Alkuperäiselle kirjoittajalle maaherra lisäsi vielä keskustelewansa mielellään hänen kanssaan tämän väitöskirjan etenemisestä sekä kirjoittajan äitiin liittyvistä muistoista.¹⁷⁶ Tämän jälkeen Siuruainen vastaanotti kirjoittajalta vielä yhden kirjeen, jossa kirjoittaja kiitti Siuruaista tämän lähettämästä adressista ja henkilökohtaisesta kirjeestä. Tämä viimeisin kirje on kirjeistä selkeästi luonteeltaan henkilökohtaisin, sillä siinä kirjoittaja avaa maaherralle perheen kokemia vaikeita aikoja ja vanhempien ja kirjoittajan oman sairastamisen värittämää lapsuutta. Hän kertoi maaherralle myös tarkemmin tutkimusintresseistään ja akateemisista tavoitteistaan.¹⁷⁷

Huolimatta siitä, että Eino Siuruaisen arkisto sisältää jonkin verran häntä koskevia yksityisluontoisia asiakirjoja, arkistosta ei ole kovin helppo löytää Eino Siuruaisen yksityistä persoonaa valottavia asiakirjoja. Tämä näyttäisi olevan yleistä henkilöarkistoissa, joiden luonteessa on vahvasti läsnä virallisuus.¹⁷⁸ Valtion virkamiehenä Siuruainen ei voinut ottaa kantaa esimerkiksi politiikkaan. Joitain välähdyksiä Siuruaisen persoonasta on kuitenkin löydettävissä:

*Kiitos vielä kerran siitä erittäin miellyttävästä ja lämminhenkisestä tapaamisesta kansasi. Astuttuani sisään huoneeseesi tuli todella tunne, että tämä pitäisi saada kokea kaikkien suomalaisten, mutta sehän ei ole mahdollista. Onneksi minä sain kokea sen, olemuksesi oli jotenkin sanoinkuvaamaton, elämäni mieleenpainuvin päivä. Luonasi tuli tunne, että meillä kaikilla on jotakin sanottavaa ja meitähän kuunnellaan. Olen todella iloinen tuosta päivästä – kiitos.*¹⁷⁹

Tästä kirjoittajan kuvaamasta persoonasta on nähtävillä jälkiä saapuneita kirjeitä enemmän Siuruaiselta lähteneissä kirjeissä. Siuruaisen tapa vastata hänelle kirjoittaneille oli hyvin kohtelias ja huomioitava, riippumatta siitä, mikä oli kirjoittajan yhteiskunnallisen asema tai aikaisempi suhde maaherraan. Kuivan, virallisen ja etäisen ”kapulakielen” sijaan hän pyrki vastauksissaan aina huomioimaan vastaanottajansa. Myös silloin, kun hän ei kyennyt ottamaan kantaa kirjoittajan asiaan:

¹⁷⁵ Maaherra Siuruaisen kirje 13.1.1999. Fb:1, EOSA. KA.

¹⁷⁶ Maaherra Siuruaisen kirje 13.1.1999. Fb:1, EOSA. KA.

¹⁷⁷ Kirje maaherra Siuruaiselle 25.1.1999. Fa:1 EOSA. KA.

¹⁷⁸ Esimerkiksi Miina Sillanpään henkilöarkisto. Lahtelin 2015, 82–83; Inkeri Lehtisen henkilöarkisto. Käyhkö 2005, 6.

¹⁷⁹ Antti Holmströmin kirje maaherra Siuruaiselle vuonna 2007 tai 2008. Fa:2, Eino Siuruaisen arkisto, KA.

*Monet muutkin kirjeenne kohdat herättivät kysymyksiä. Poliitiikkaan en tasapuolisena viranomaisena ota kantaa. Joka tapauksessa kirjeenne oli tärkeä ja hyvä palaute elämän ja työn oikeista arvoista.*¹⁸⁰

Yksityisluontoisissa kirjeissä on nähtävillä joitain jälkiä Eino Siuruaisen henkilökohtaisista kokemuksista ja tuntemuksista. Esimerkiksi vuodelta 2001 peräisin olevassa hiihtäjä Mika Myllälle osoitetussa kirjeessä Siuruainen avautuu niistä paineista, joita hän tunsikin korkeana virkamiehenä. Siuruainen lähetti kirjeen Myllylälle sen jälkeen, kun tämä kärysi Lahden MM-kisoissa dopingista yhdessä kuuden muun suomalaisen hiihtäjän kanssa.¹⁸¹ Siuruainen halusi osoittaa kirjeellään kohussa ryvetyneelle hiihtäjälle myötätuntoa ja tukea.

*Olen vuosia seurannut Mika sinua urheilijana ja ihmisenä. Olen suuresti kunnioittanut koko olemustasi ja työtäsi. Olen kokenut, että juuri sinulla on sellainen arvomaailma ja tavoiteasettelu kuin itselläni. Sinulla urheilussa, minulla tieteessä ja myöhemmin yhteisten asioiden hoidossa politiikassa ja hallinnossa. Mikään ei tule ilmaiseksi, mitään ei saa ilman sitkeää työtä ja ponnistelua. Tuloksiin pitää yltää aina oman ponnistelun ja voisiko sanoa ”vaikeimman ja pisimmän kaavan mukaan”. Se on varmasti meille molemmille ollut rankkaa elämää. Ihmiset kyllä jaksavat odottaa, jopa vaatia tuloksia, menestystä ja saavutuksia, mutta harva sittenkään ymmärtää, kuinka paljon niiden eteen tulee tehdä työtä. Luulen, että tässä suhteessa Sinä Mika ja minä, molemmat olemme olleet sittenkin aika yksinäisiä ponnistelijoina. On asioita ja ominaisuuksia, joita ei toinen voi toiselle antaa.*¹⁸²

Aikaisempi tutkimus on osoittanut, että kun yksilön suhde organisaatioon tai siihen tehtävään jossa hän toimii, on tiivis, hämärtyy paikoittain yksityisen ja virallisen elämänpiirien välinen raja. Elämänpiirien rajan hämärtyminen heijastuu myös näissä tilanteissa syntyneisiin arkistoihin. Esimerkiksi Kanadan Nova Scotian perheyriksien arkistoja järjestäneet arkistonhoitajat pyrkivät erottamaan yri-tysarkiston joukosta löytyneet henkilökohtaiset asiakirjat omiin kokonaisuuksiinsa. Käytäntö kuitenkin osoitti, että asiakirjojen jako yksityiseen ja yritykselle kuuluvaan on usein miltei mahdotonta. Etenkin perheyriksen hoidon yhteydessä syntyneessä kirjeenvaihdossa henkilökohtainen ja

¹⁸⁰ Maaherra Siuruaisen päiväamäton kirje Maila Vuormalle. Fb:1, EOSA. KA.

¹⁸¹ Lahden MM-hiihtojen dopingskandaali 2001. Wikipedia.

¹⁸² Eino Siuruaisen kirje Mika Myllylälle 7.3.2001. Fb:1, EOSA. KA.

yriykselle kuuluva olivat usein läsnä yhtä aikaa.¹⁸³ Myös henkilöarkistojen ehkä yleisin asiakirjatyyppe kirjje on luonteeltaan dokumenttina yksityisen ja julkisen elämän rajalle asettuvaa.¹⁸⁴

Eino Siuruaisen arkisto kuitenkin osoittaa, että käytännössä jako yksityiseen ja viralliseen tai julkiseen on vaikeaa, sillä raja näiden elämänpiirien välillä on usein häilyvä. Jako vaatii henkilöarkistoa säilyttävältä arkistolta resursseja arkiston yksityiskohtaiseen järjestelytyöhön, mitä monella arkistojä säilyttävällä taholla ei useinkaan ole käytettävissään. Tämän vuoksi arkistonhoitajan päätös jakaa Siuruaisen asiakirjat yksityiseen ja viralliseen osaan toimii paikoittain huonosti.

Kuten Miina Sillanpään arkistoa tutkinut Sanna Lahtelin on todennut, henkilöarkiston henkilökohtaisuus voi joissain tapauksissa ilmentyä pääarkistonmuodostajan asiakirjojen sijaan arkiston kolmansien osapuolien asiakirjoissa. Etenkin silloin, kun pääasiallinen arkistonmuodostaja on halunnut pitää tietoisesti omat yksityiset asiat arkiston ulkopuolella.¹⁸⁵ Näin näyttäisi olevan myös maaherra Siuruaisen arkiston tapauksessa, vaikka joitain Eino Siuruaisen henkilökohtaisia asiakirjoja arkistosta onkin löydettävissä. Tarkastelen tarkemmin kolmansien osapuolien asiakirjoja seuraavassa käsittelyluvussa.

¹⁸³ Barrett 2013, 76–78, 81.

¹⁸⁴ Lahtinen et. al. 2011, 12, 17.

¹⁸⁵ Lahtelin 2015, 82.

2. ”ROHKENEN KÄÄNTYÄ PUOLEENNE, KOSKA OLEN SAANUT ERITTÄIN HYVÄN KUVAN SUHTAUTUMISESTANNE PIENEN IHMISEN ASIOIHIN” – KIRJEITÄ KANSALAISILTA

2.1. ”Maaherran tulee huolehtia läänin tilasta ja tarpeista”

Näihin päiviin saakka lääninhallituslaissa on ollut velvoittava pykälä: ”Maaherran tulee huolehtia läänin tilasta ja tarpeista”! Vaikka useat asiat ja toimialat eivät ole pitkiin aikoihin kuuluneet maaherran varsinaisiin virkatehtäviin, väestö ei aiempaa asennetta ole unohtanut, vaan mitä kummallisimmissa asioissa kansalaiset ovat kääntyneet maaherran puoleen. Sen olen erityisesti havainnut viime viikkoina, kun olen lajitellut yli 18 vuoden aikana kertynyttä aineistoa maakunta-arkistoon säilytettäväksi. Useat yhteydenotot ovat liittyneet liikennereitteihin, niiden rakentamiseen ja ylläpitoon sekä logististen palveluiden saavuttamiseen sekä tietenkin taksilupiin. Kun pahimmat paineet on purettu, yhteydenotto on ohjattu asianomaisille vastuuviranomaisille.¹⁸⁶

Näin kuvaili Eino Siuruainen kuulijoilleen maaherran toimikautensa loppupuolella pitämässä puheessa maaherrana vastaanottamiaan kansalaiskirjeitä. Lainaus tiivistää erinomaisesti ne syyt, joiden vuoksi maaherralle kirjoitettiin sekä kirjeiden aihealueiden laajuuden - maaherralle todellakin kirjoitettiin mitä kummallisimmissa asioissa.

Maaherrojen tehtävä oli edustaa lääniensä alueella ylintä valtiovaltaa ja valvoa lääninhallinnon toimintaa sekä ajaa läänin etuja. Valtiovallan edustajan roolin historialliset juuret ulottuvat aina vuoteen 1634, jolloin lääninhallinnot perustettiin keskushallinnon ja paikallishallinnon yhdistäväksi hallintoviranomaisiksi. Oulun lääni perustettiin vuonna 1775 Kuningas Kustaa III:n jaettua Suomen kuuteen lääniin. Ruotsin vallan aikana maaherrat toimivat lääneissään kuninkaan edustajina. Asema periytyi myös Venäjän vallan ja kenraalikuvernöörien ajoille. Itsenäisyyden aikana maaherrojen suhde linkittyi ministeriöihin, etenkin sisäasianministeriöön, ja valtioneuvostoon.¹⁸⁷

Maaherrojen suhde valtionpäämieheen eli itsenäisyyden aikana tasavallan presidenttiin ei kuitenkaan koskaan katkennut täysin. Presidenteillä oli esimerkiksi merkittävä rooli maaherrojen nimitysprosessissa.¹⁸⁸ Vaikka maaherrojen täytyi valtion virkamiehinä toimia kaikkien poliittisten sitoumusten

¹⁸⁶ Puhe Vuosisadat pohjan teillä -kirjan julkistamistilaisuudessa 16.12.2009. A:7, EOSA. KA.

¹⁸⁷ Onnela 1998, 133, 136–137; Westerlund & Selovuori 1997, 711.

¹⁸⁸ Westerlund & Selovuori 1996, 711.

yläpuolella¹⁸⁹, oli heidän nimittämisensä puoluepolitiikan värittämää.¹⁹⁰ Eino Siuruainen totesi itse maaherrojen suhteesta politiikkaan seuraavaa: ”Maaherrana ei voisi olla, jos ei ole sinut politiikan kanssa ja luonut poliittikkona suhteita”.¹⁹¹ Ja vaikka maaherran tuli toimia puoluepolitiikan ulkopuolella, hän sai jonkin verran entistä eduskuntapuoluettaan Keskustaa käsitteleviä kirjeitä.¹⁹²

Kahdeksankymmentäluvun loppupuolella lääninhallintojen tehtäviä ryhdyttiin karsimaan ja siirtämään toisille viranomaisille. Esimerkiksi niille aikaisemmin kuuluneet kuntien alistus- ja yleiset valvontatehtävät poistettiin.¹⁹³ Vuonna 1996 hyväksyttiin hallituksen esitys aluehallinnon uudistamiseksi, jonka myötä läänien määrä supistui kahdestatoista kuuteen suurlääniin. Uudistuksen taustalla vaikutti kunnallishallinnon vahvistuminen ja kehittyminen sekä poliittinen tahto tehostaa ja keventää valtion aluehallintoa.¹⁹⁴ Ennen tehtävien karsintaa lääninhallinnon tehtävät kattoivat laajan kirjon: Ne toimivat alueellaan ylimpänä poliisiviranomaisena, ulosotonhaltijana, täytäntöönpanoviranomaisena, sekä verojen ja maksujen valvojana. Läänien tehtävä oli myös edistää alueellaan kaavoitus-, rakennus-, liikenne-, ja palotoimia, sekä käsitellä alempia hallintoviranomaisia koskevia valituksia ja toimia läänin yleisenä hallintoviranomaisena ja olojen kehittäjänä.¹⁹⁵ Niiden vastuulla olivat myös läänin alueen koulu- ja sivistystoimet.¹⁹⁶ Siuruaisen virkakaudella lääninhallintojen pääasiallinen tehtävä oli toimia sisäministeriön alaisuudessa valtakunnallisia ja alueellisia tavoitteita edistävinä hallintoviranomaisina.¹⁹⁷

Lääninhallintojen tehtäväksi koettiin yleisesti kuuluvan läänin alueen etujen ajaminen keskushallinnon suuntaan. Vaikka tosiallisesti mikään laki ei lääninhallintoja tähän velvoittanut, todistaa maaherra Siuruaisen arkisto uskomuksen eläneen myös kansalaisten keskuudessa.¹⁹⁸ Kansalaiskirjeiden perusteella on selvää, että maaherra Siuruainen oli aikanaan tunnettu hahmo ja hänellä uskottiin olevan alueellaan paljon vaikutusvaltaa. Kansalaisille läänin alueen etujen ajamisen tehtävä näyttäisi kulminoituneen usein nimenomaan maaherraan.

Siuruainen itse kuvaili maaherran asemaa ja merkitystä läänin kansalaisille seuraavasti:

¹⁸⁹ Sipponen 1996, 711.

¹⁹⁰ Westerlund & Selovuori 1996, 733.

¹⁹¹ Haastatteluluonnos. Pekka Karjalaisen sähköposti maaherra Siuruaiselle 6.3.2003. Fa:2, EOSA. KA.

¹⁹² Esimerkiksi Pertti Kärjen kirje maaherra Siuruaiselle 4.2.1997. Fa:1, EOSA. KA; Niilo Keräsen sähköposti maaherra Siuruaiselle 19.3.1998. Gb:2, EOSA. KA.

¹⁹³ Westerlund & Selovuori 1996, 708–709.

¹⁹⁴ Pribilla 2006, 52–53.

¹⁹⁵ Westerlund & Selovuori 1996, 707–708.

¹⁹⁶ Arkistojen portti. Lääninhallitukset.

¹⁹⁷ Westerlund & Selovuori 1996, 714.

¹⁹⁸ Pribilla 2006, 92.

Vasta nyt kansa alkaa hahmottaa muutoksen merkityksen. Läänin nimen korvaaminen epämääräisellä ja vaikeasti ymmärrettävällä valtion hallintoalueella ei todellakaan ole onnistunut. Samoin maaherran nimikkeen katoaminen aiheuttaa ainakin pohjoisessa suurta hämmennystä. Uusi terminologia poistaa kansalaisten mielistä henkilön, joka ainakin pohjoisessa lääneissä on antanut kasvot ja persoonan valtion läsnäololle. Nimikkeen muutoksen myötä alueelta katoaa perinteinen henkilö, joka on pyrkinyt huolehtimaan hallintoalueella ”tilasta ja tarpeista”. Vaikka velvoite on poistettu jo aiemmin lääninhallituslaista, kansa edelleen tarvitsee tavoitteissaan ja ongelmissaan tunnettavan ”ukoksenjohdattimen”.¹⁹⁹

Eino Siuruainen vastaanotti maaherrana satoja kansalaiskirjeitä. Kirjeet näyttävätkin olleen yksi merkittävä kanssakäymisen muoto maaherran ja kansalaisten välillä. Kirjeiden aiheissa on nähtävissä tiettyjä teemoja sekä ajallista muutosta. Maaherran virkakauden ensimmäisellä vuosikymmenellä kirjeissä korostuu 90-luvun lama ja laman aiheuttama taloudellinen ahdinko. Kirjeissä korostuu myös laman jälkeiset yhteiskunnalliset muutokset ja niiden vaikutukset kansalaisille.²⁰⁰

Kirjeissä maaherralta pyydettiin apua erilaisiin ongelmiin, hänelle tehtiin kanteluja läänin alueen viranomaisista ja häntä pyydettiin edistämään vaikutusvallallaan jotain kirjoittajalle tärkeää asiaa. Hänelle kirjoitettiin myös silloin kun haluttiin ottaa kantaa johonkin kirjoittajan kokemaan epäkohtaan.²⁰¹ Hyvin usein maaherralle kirjoitettiin silloin, kun muut keinot oli käytetty eikä enää tiedetty kenen puoleen kääntyä:

En tiennyt muutakaan reittiä enää saadakseni oikeudenmukaisen kohtelun koska täältä ei löydy instanssia joka uskaltaisi puuttua asiaan. Jokainen tietää miten minua on kohdeltu, mutta puuttuu uskallusta ja halua sekaantua ”Leivän isän” ja pohjolayhtiön tekemisiin.²⁰²

2.2. ”Onko Suomi hylännyt kaikki vaikeuksiin joutuneet, eikö apua enää löydy” - 90-luvun lama ja kansalaisten taloudellinen ahdinko

¹⁹⁹ Maaherra Siuruaisen päiväamäton kirje Valtiovarainministeriön Minna Rauhansalolle. Vuosi 2008 tai 2009. A:7, EOSA. KA.

²⁰⁰ Yksityisiltä saapuneet kirjeet ja vetoomukset 1992–2009 Fa:1 ja Fa:2, EOSA. KA.

²⁰¹ Ibidem

²⁰² Kirje maaherra Siuruaiselle 15.1.2001. Fa:2, EOSA. KA.

Lääninhallitus joutuu tekemisiin monenlaisten ihmiskohtaloiden kanssa muun muassa tutkiessaan kanteluja. Usein kaltoin kohdellut ihmiset ottavat suoraan yhteyttä maaherraan. Traagisimpina tapauksia olivat itsemurhien tehneiden tai auto-onnettomuuksissa kuolleiden omaisten tapaukset. Viime laman jälkeen maaherran juttusilla kävi monia konkurssin tehneitä, joilla usein oli samassa rytäkässä hajonnut perhe. Monella saattoi olla Venäjän rajan takana omaisuutta, jonka Suomeen saamiseen pyydettiin Siuruaisen apua.²⁰³

Maaherra Siuruaiselle lähetettyjen kansalasikirjeiden joukossa on runsaasti sisällöltään arkaluontoisia, henkilökohtaisia ja koskettavia kirjeitä. Valtaosa sisällöltään arkaluontoisista kirjeistä liittyi kirjoittajiensa taloudellisiin ongelmiin. Erityisen paljon taloudellisia huolia koskevia kirjeitä maaherra Siuruainen vastaanotti 90-luvulla, aikana jolloin syvä lama ajoi valtavan määrän suomalaisia taloudelliseen ahdinkoon. Avunpyyntökirjeissään kirjoittajat päätyivät avautumaan maaherralle taloudellisiin ongelmiin johtaneista tapahtumista sekä niiden aiheuttamista seurauksista ja tuntemuksista. Avunpyyntökirjeet kirjoitettiin usein suuren hädän hetkellä:

Olen joutunut valtavan hermopaineen alle. Kirjoitan tätä lauantaita vasten yöllä, koska olen yrittänyt saada Teihin tänään puhelinyhteyttä ja korjausta asioihin. Olen kiitollinen jos luette edes tämän kirjeen. [- -] Nyt lauantaita vasten yö kun on menossa emme ole saaneet ruokaa yli vuorokauteen, ainoastaan teetä ja sokeria. Maanantaihin pitäisi päästä syömättä, muuta konstia ei ole. [- -] Yö on jo pitkällä kun heitän tämän kirjoittelun. Olen erittäin otettu, jos Te jaksatte vaivautua tämä vuodatuksen lukemaan.²⁰⁴

Eino Siuruainen astui maaherran virkaan keskellä syvää lamaa vuonna 1991. Rahoitusmarkkinoiden nopea vapautuminen yhdessä huonojen sisäisten talouspoliittisten päätösten kanssa ylikuumensivat talouden 80-luvun lopulla. Kotimainen kireä rahapolitiikka lisäsi ulkomaisen velanoton määrää, ja lainansaannin helppous johti yritysten ja kotitalouksien ylivelkaantumiseen. Inflaatio kiihtyi, ja helppo lainaraha synnytti pörssi- ja kiinteistökuplan. Neuvostoliiton romahtaminen ja siitä seuranneet idänkaupan ongelmat yhdessä läntisen ja kotimaisen kysynnän hiipumisen ja nousevien kansainvälisten korkojen kanssa puhkaisivat kuplat 90-luvulla ja maamme ajautui sen rauhanajan syvimpään lamaan.²⁰⁵ Lama ravisteli koko Suomea, mutta toisiin alueisiin se jätti pysyvemmän jäljen kuin toisiin. Suurilla kaupungeilla ja muilla varakkailta kasvukeskuksilla lamasta palautuminen oli

²⁰³ Haastatteluluonnos Kalevaan. Toimittaja Pekka Karjalaisen sähköposti maaherra Siuruaiselle 10.12.2009. Fa:2, EOSA. KA.

²⁰⁴ Kirje maaherra Siuruaiselle (ei tarkkaa päivämäärää) 2009. Fa:2, EOSA. KA.

²⁰⁵ Kiander 2001, 8–9, 11–12.

nopeampaa kuin köyhillä maaseutukunnilla. Itä- ja Pohjois-Suomi jäivät jälkeen pysyvästi jälkeen Etelä- ja Länsi-Suomen kehityksestä.²⁰⁶

Oulussa 90-luvun lamaa edeltävät vuosikymmenet olivat olleet jatkuvan taloudellisen nousun aikaa. Lama ravisteli myös Oulun läänin – useita tehtaita suljettiin, konkurssit lisääntyivät ja työttömyysluvut kipusivat maan keskiverron yläpuolelle. Julkinen talous joutui tiukalle säästökuurille samalla kun sosiaalinen pahoinvointi lisääntyi ja kansalaiset olisivat tarvinneet yhä useammin yhteiskunnan apua.²⁰⁷

Ensimmäinen maaherra arkistosta löytyvä lama-aikaan liittyvä kirje on vuodelta 1994.²⁰⁸ Se on otsikoitu seuraavasti: ”Oikeus ja kohtuus yhteiskunnassamme”. Kuten kirjeen otsikko vihjaa, kirjoittajan tavoitteena oli herättää kirjeellään maaherran huomio kokemaansa yhteiskunnalliseen epäoikeudenmukaisuuteen: ”Kerron Teille omakohtaisesta tilanteestani siinä toivossa, että tilanne, jos mahdollista korjautuisi, ja muuta vastaavat tapaukset voitaisiin estää jo ennakolta.”²⁰⁹

Kuten sadat tuhannet muut suomalaiset laman aikana²¹⁰, kirjoittaja kertoi tulleen irtisanotuksi työpaikastaan 90-luvun alussa. Hän oli aloittanut työttömäksi jäätyään opinnot eräässä Oulun läänin alueen teknillisessä oppilaitoksessa. Yrityksistään huolimatta hän ei onnistunut löytämään opintojen ohelle töitä, minkä vuoksi paikallinen työvoimavirasto oli evännyt hänelle myönnetyn työttömyyskorvauksen vetoamalla kirjoittajan kokopäiväiseen opiskeluun. Opintojaan kirjoittaja oli jatkanut opintotuen turvin. Tästä johtuen perhe joutui selviämään kesät täysin ilman toisen vanhemman tuloja, sillä huonosta taloudellisesta tilanteesta johtuen kirjoittaja ei ollut onnistunut löytämään kesiksi töitä. Perhe olisi ollut oikeutettu toimeentulotukeen, mutta sitä kirjoittaja ei halunnut anoa.²¹¹

Kirjeen lopussa kirjoittaja mainitsee vielä hänen kanssaan samaan aikaan irtisanotun opiskelutoverin. Kirjoittajan ja ystävän tilanteet olivat muuten identtiset, erona se, ettei työvoimatoimisto ollut lukenut ystävää kokopäiväopiskelijaksi. Hän oli saanut opiskella opintotukea paremman työttömyyskorvauksen avulla. Kirjoittaja kuvaili maaherralle vaikean tilanteen aiheuttamia tuntemuksia ja maaherraan kohdistuvia toiveitaan seuraavasti:

Perheeni ja minä, toivottavasti ainoan kerran, olisimme tarvinneet yhteiskunnan tukea. Mutta se ei voinut katsonut sitä voivansa antaa. Minusta se tuntuu hirveän pahalta.

²⁰⁶ Kiander 2001, 125, 128, 133.

²⁰⁷ Manninen 2015, 175; Oinas-Kukkonen 2015, 176–177.

²⁰⁸ Kirje maaherra Siuruaiselle 2.5.1994. Fa:1, EOSA. KA.

²⁰⁹ Kirje maaherra Siuruaiselle 2.5.1994. Fa:1, EOSA. KA.

²¹⁰ Kiander 2001, 31.

²¹¹ Kirje maaherra Siuruaiselle 2.5.1994. Fa:1, EOSA. KA.

*Toivon, että Te korkeana virkamiehenä voisitte osaltanne estää tämänlaiset tilanteet, sillä ihmisen pitäisi pystyä säilyttämään elinmahdollisuutensa.*²¹²

Suurin osa maaherran vastaanottamista lama-aikaan liittyvistä avunpyynnöistä ja vetoomuksista liittyi laman aikana syntyneisiin velkoihin – ongelmiin, joihin maaherralla ei varmasti ollut tarjota helppoa ulospääsyä. Velkavankeuteen ajautuneet henkilöt muodostivat laman myötä uuden joukon köyhiä, joiden tilanne oli erityisen huono. Työttömät selviytyivät lamasta ansiosidonnaisen työttömyysturvan avulla, ja vuokranmaksajat selvisivät asumiskuluistaan yleisen asumistuen avulla. Konkurssiin ajautuneet yrittäjät ja työttömäksi jääneet asunnon omistajat joutuivat usein vaikeuksiin, sillä Suomen tukijärjestelmä ei tunnistanut velkojen aiheuttamaa köyhyyttä. Kuten eräs maaherralle kirjoittanut tilannetta kuvasi samalla kun valtio pelasti velkaantuneet pankit verovaroin, jätettiin tavalliset kansalaiset selviytymään veloistaan yksin²¹³:

*Pyydän kohteliaimmin anteeksi, että häiritsen Teidän kiireistä työaikaanne. Suokaa anteeksi myös kirjoitustani, käteni vapisee tulee vähän huonoa, anteeksi. Olen vaikealla asialla kysyisin onko Suomi hylännyt kaikki vaikeuksiin joutuneet, eikö apua enää löydy. [- -] Eikö mitään ratkaisua ole että me sairaat pääsisimme eroon yritystakauksesta? Poika on aivan kohta luhistunut, avioliitto repeilee, vaimo käy työssä, vaan vapaa ajat viettää missä sattuu. Olen niin surullinen, en kohta jaksa, nitrojen varassa on elämä. Eikö mistään ole apua saada koska pankkeja ja kaikkia isoja virmojaki autetaan.*²¹⁴

Kirjoittaja pyysi maaherra Siuruaiselta apua perheensä velka-ahdinkoon, joka oli saanut alkunsa perheen yrityksen konkurssista. Yrityksen lainoja henkilökohtaisesti taanneet perheenjäsenet jäivät vastuuseen yritykseltä jääneistä veloista. ”Kaikki alkoi isompien virmojen konkurseista, joissa aliurakoitsia. Ainakin 3 rakennusfirmalta jäi saamatta. Yhteensä monta sataa tuhatta saamatta. Tämä pientä virmaa koskee. Ainahan pieni jää ilman. Isot perustaa uuden, vaan ei ole asiaa pienellä asiaa peria työpalkkoja. Tämä on tosi.”²¹⁵

Isoäidin kuvaus perheyrityksen kohtalosta on hyvin tyypillinen 90-luvun laman tarina. Laman aikana Suomessa tapahtui ennätysmäärä konkurssseja, ja taloudellisesti erityisen haavoittuvia olivat juuri velkaiset pienet ja keskisuuret yritykset sekä perheyritykset. Kaatuneiden yritysten taustalla olleet henkilökohtaiset takaukset ajoivat monet elinikäiseen velkavankeuteen. Erityisen huonossa tilanteessa

²¹² Kirje maaherra Siuruaiselle 2.5.1994. Fa:1, EOSA. KA.

²¹³ Kiander 2001, 122, 133.

²¹⁴ Kirje maaherra Siuruaiselle 21.2.1995. Fa:1, EOSA. KA.

²¹⁵ Kirje maaherra Siuruaiselle 21.2.1995. Fa:1, EOSA. KA.

olivat rakennusalan entiset yrittäjät, joille ei löytynyt laskusuhdanteen aikana töitä palkansaajina-
kaan.²¹⁶ Näin oli myös kirjoittajan perheessä, sillä vain muutama perheyrietyksessä mukana ollut per-
heenjäsen oli onnistunut työllistymään rakennusosalalle yrityksen kaatumisen jälkeen: ”Meillä on kuus
poikaa joista oli aikanaan 5 tässä samassa kivihomeassa nyt ei ole enää kuin 2 millon työtä”.²¹⁷

Maaherralle kirjoittamalla isoäiti toivoi löytävänsä jonkin ulospääsyn perheen velkaloukusta tai ai-
nakin ohjausta sen suhteen, mistä perhe voisi saada apua vaikeaan tilanteeseen. Kirjeen lopussa hän
esitti maaherralle vielä seuraavan kysymyksen: ”Toivoisin jos voisitte neuvoa mitä tehdä, Helmikuun
loppuun pitäis olla 15 000 ; - eikä ole.”²¹⁸

Yrityslainojen ja -takausten lisäksi monet joutuivat laman aikana velkavankeuteen tappiollisten asun-
tokauppojen ja asuntolainojen vuoksi.²¹⁹ Maaherralle kirjoitettiin myös asuntolainoihin liittyen. Eräs
laman aikana työttömäksi jäänyt henkilö, joka ei kyennyt suoriutumaan asuntolainastaan, kirjoitti
Siuruaiselle vuonna 1994 seuraavasti: ”Kohteliaammin ryhdyin kirjoittamaan teille velka ongelmis-
tani, kun tällä hetkellä olen työtön joten joudun maksuvaikeuksiin velka osakehuoneiston suhteen;
kun jouduin työttömäksi niin ei varat oikein tahdo riittää velkojen kattamiseen”.²²⁰

Kirjoittaja kertoi työskennelleensä kanttorina eri seurakunnissa Oulun läänin alueella, mutta olleensa
kirjoittamisen aikaan jo vuoden työttömänä. Lama pakotti myös seurakunnat säästökuureille.²²¹ Hän
kertoi pyrkineensä opiskelemaan Ouluun kanttorikouluun – runsaasta alan työkokemuksesta huoli-
matta tuloksettomasti. Hän kertoi ottaneensa kielteisen päätöksen johdosta yhteyttä tasavallan presi-
denti Martti Ahtisaareen, jonka kautta asia oli edennyt piispain asian kokouksen käsiteltäväksi.
Koska asian käsittely oli vielä kesken, oli hän päättänyt ottaa yhteyttä maaherraan kysyäksään tältä
apua työttömyyden aiheuttamaan taloudelliseen ahdinkoon. Ongelmia aiheutti asuntolaina, jota hän
ja hänen äitinsä eivät kyenneet maksamaan. Kirjoittaja kertoi keskustelleensa lainasta myös kotikun-
tansa johtajan kanssa, joka ei ollut uskaltanut ottaa asiaan kantaa.²²²

Myös seuraavan kirjoittajan huolena oli asuntolainaan liittyvät maksuvaikeudet:

*Rohkenen kirjoittaa ja pyytää sinulta apua minun ja lasteni vaikeuksiin. Tiedätkin, että
olen yksinhuoltaja eläkeläinen vaimoni kuoltua -96. Seurakunta on ollut minun*

²¹⁶ Kiander 2001, 127.

²¹⁷ Kirje maaherra Siuruaiselle 21.2.1995. Fa:1, EOSA. KA.

²¹⁸ Kirje maaherra Siuruaiselle 21.2.1995. Fa:1, EOSA. KA.

²¹⁹ Kiander 2001, 122.

²²⁰ Kirje maaherra Siuruaiselle 29.9.1994. Fa:1, EOSA. KA.

²²¹ ”Kirkon henkilöstön lukumäärä”. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Elektr. dokumentti.

²²² Kirje maaherra Siuruaiselle 29.9.1994. Fa:1, EOSA. KA.

*tukenani laatimassa SPR:ltä avustusta, minun asuntovelkaan, koska itse en tahdo millään jaksaa, kun vielä minun vanhin poikani joka asuu Etelä-Suomessa on sairastunut vakavaan sairauteen [- -] Joten minulle on annettu kuorma jota en tahdo jaksaa kantaa. Joudun niin paljon syömään mielialalääk. diapaanista lähtien ja unilääk. Kun kaikki asiat pyörii aina mielessä, olen koittanut hiihtää talvet tänäkin talvena n. 1500 km silti asiat lähtevät matkaan, eikä uni tule vaikka olen päivät ulkona vähintään 5–8 tuntiin.*²²³

Kirjoittajan ongelmat olivat alkaneet vuonna 1993 tehdyistä asuntokaupoista. Hän ja hänen vaimonsa olivat jääneet laman aikana työttömiksi, jonka jälkeen pariskunta oli päättänyt muuttaa pääkaupunkiseudulta pohjoiseen lähemmäs kirjoittajan isää.²²⁴ Pariskunta oli ostanut asunnon juuri ennen laman puhkeamista vuonna 1989, jolloin asuntojen hinnat olivat asuntomarkkinoiden kuplan vuoksi keino-tekaisen korkealla. Jo samana vuonna asuntojen hinnat kääntyivät laskuun, ja vuoteen 1993 tultaessa, jolloin pariskunta joutui myymään asunnon, asunnot olivat menettäneet jo yli puolet arvostaan.²²⁵ Vuonna 1993 asuntolainojen koroilta poistettiin myös verovähennysoikeus.²²⁶

Työttömyyden vuoksi pariskunta ei kyennyt selviytymään korkojen kasvattamista lainalyhennyksistään ja he joutuivat myymään asunnon huonoimpaan mahdolliseen aikaan. Romahtaneiden hintojen vuoksi he jäivät kaupoissa pahasti tappiolle, ja kaupan jälkeenkin asunnosta jäi velkaa toista sataa tuhatta markkaa. Velka aiheutti kirjoittajalle huolia vielä miltei kymmenen vuotta asunnon myymisen jälkeen. Hän kertoi maaherralle maksaneensa lainasta tänä aikana vain korkoja lyhentämättä varsinaista lainaa miltei ollenkaan. Hän pyysi maaherralta puoltavaa lausuntoa hänen SPR:lle laatimaansa avustusanomukseen sekä apua ja ohjausta raskaaseen tilanteeseen:

*Minä Eino rukouilen sinulta, että auttaisit minua ja lapsiani, ettei olis tämä ainainen ahdinko ja pelko, että milloin pankki rupeaa ahdistelemaan [- -] Isäni ollessa elossa sain taloudellista tukea minun perheeni hyväksi. Sain loma matkoille Pense rahan ja muutakin tukea elämiseen ja laskujen maksuun. Nyt ei pysty lähtemään mihinkään, eikä lapset pysty harrastamaan mitään.*²²⁷

Taloudellinen tilanne kääntyi parempaan 90-luvun puolivälissä. Lamasta nouseva Suomi ei ollut kuitenkaan ennallaan. Monin paikoin työttömyysluvut jäivät korkealle ja lama synnytti uudenlainen ryhmän työttömiä, joiden oli erityisen vaikea työllistyä työpaikkojen määrän kasvusta huolimatta,

²²³ Kirje maaherra Siuruaiselle 22.4.2002. Fa:2, EOSA. KA.

²²⁴ Kirje maaherra Siuruaiselle 22.4.2002. Fa:2, EOSA. KA.

²²⁵ Kiander 2001, 18, 23, 38.

²²⁶ Kiander 2001, 33.

²²⁷ Kirje maaherra Siuruaiselle 22.4.2002. Fa:2, EOSA. KA.

pitkäaikaistyöttömät.²²⁸ Jotain 90-luvun hankalasta työtilanteesta kertovat maaherralle tänä vuosikymmenenä lähetetyt työnhakua koskevat suosituspyyntö. Suurin osa näistä pyynnöistä tuli Eino Siuruaisen tuttavilta, mutta arkistossa on myös yksi pyyntö maaherralle aikaisemmin tuntemattomalta yksityishenkilöltä.²²⁹ Pyyntö saapui vuonna 1997, jolloin Oulun Veitsiluodon paperitehdas sai uuden paperikoneen, joka oli harvinainen piristysruiske aikansa työllisyystilanteessa.²³⁰

Vuoden 1999 lopulla maaherralle kirjoitti eräs pitkäaikaistyötön henkilö. Hän kertoi jääneensä työttömäksi vuonna 1992 hänen silloisen työnantajansa ajaututtua konkurssiin. Tämän jälkeen hän oli ollut toimeentulotuen varassa. Kirjoittamisen aikaan häntä uhkasi kaiken lisäksi asunnottomuus.²³¹

*Lain mukaan minulla olisi oikeus asua vielä 6 kk, mutta kuntani perusturvalautakunta ja vouti tekivät selväksi että sieltä oli häivyttävä heti (tätä he tehostivat pidättämällä minut ja palelluttamalla poliisiautoon). [- -] Tämä kymmenen vuotta kestänyt käräjäntoiminta ja työttömyys on vienyt henkiset voimavarani ja fysiikkakin pettää. Kaikkeni olen tehnyt työkykyni ja koulutustason suhteen, mutta olen täysin voimaton, kun kaikki viranomaiset vain juoksuttaa luukulta toiselle.*²³²

Kirjoittaja opiskeli itselleen uutta IT-alaan liittyvää ammattia, jonka hän toivoi auttavan uudelleen-työllistymisessä. Mikään viranomaistaho, Kela tai työvoimatoimisto, ei kuitenkaan tahtonut myöntää hänelle tukea opintoihin. Hän kertoi opiskelleensa toimeentulotuen avulla, mutta kirjoittamisen aikaan tämäkin tuki oli vaarassa tulla katkaistuksi. Kirjoittaja kertoi myös anoneensa Oulun kaupungilta uutta asuntoa, mutta anomus ja asunnon saaminen olivat hänen omien sanojensa mukaan ”pitkässä kuusessa”. Kirjeen kirjoittamisen aikaan hän asui opiskelija-asuntolassa. Täältäkin hänen oli tosin poistuttava jouluun mennessä. Maaherralta kirjoittaja pyysi apua opintotukiasian ratkaisuun ja asunto-ongelmaan.²³³

Kaksi edellistä kirjetä lähetettiin maaherralle vuosituhannen vaihteessa, jolloin Suomen talous oli ollut jo vuosia noususuhdanteessa. Kirjeet kertovat osaltaan laman pitkästä varjosta ja siitä, kuinka moni joutui kantamaan mukanaan laman taakkaa pitkään laman jo loputtua.

²²⁸ Kiander 2001, 81–82.

²²⁹ Kirje maaherra Siuruaiselle 23.4.1996. Fa:1, EOSA. KA.

²³⁰ Oinas-Kukkonen 2005, 177.

²³¹ Kirje maaherra Siuruaiselle 21.11.1999. Fa:1, EOSA. KA.

²³² Kirje maaherra Siuruaiselle 21.11.1999. Fa:1, EOSA. KA.

²³³ Kirje maaherra Siuruaiselle 21.11.1999. Fa:1, EOSA. KA.

2.3. ”Toivoisin todella, että elämisen ehdot säilyisivät näilläkin rakkailla rannoilla” – Pohjois-Suomea, syrjäseutuja ja maaseutua koskevat kirjeet

Täällä perukassa, syrjässä vallan teitä, meitä on vielä, ei paljon, myönnettäköön, ja alamme oppia, ei meistä kannata pitää lukua; äänemme tuskin riittävät puskemaan kehtään eduskuntaan, euromme maksamaan valtionvelkaa, pitämään pystyssä Nokkaa tai kyläkauppaa. Välillä herää epäily, onko meiltä jo mennyt, otettu kuin koulu, neuvola, kaupat, linjurit ja viimeksi vielä oma pappimme, oikeus yhteiseen nimeenkin: ihminen.²³⁴

Olen ajellut tänä kesänä autolla Seinäjoelta Lappiin ja eri teitä ja katsellut noita maaseurun surkeuksia, mitä meidän eruskunta ja hallitus on noilla typerillä päätöksillään saanut aikaan täällä Pohjois-Suomessa. Isot talot ja kylät on autioina ja pellot on pakeetissa. Ihmiset on ajettu kotikonnuilta.²³⁵

Ns. Suur- ja erikoistila haihattelu ei ratkaise meidän oloissamme maaseudun ongelmia, vaan sinne on löydettävä jo olevia toimintoja tukevat toiminnot. Se on koko maaseudun ja kansantaloutemme yhteinen etu.²³⁶

Suomi oli vielä viisikymmentäluvulla vahvasti maatalousvaltainen yhteiskunta, jonka väestöstä kaksi kolmasosaa asui ja sai elantonsa maaseudusta. Maaseutua oli vahvistettu sotien jälkeen asuttamalla Venäjälle luovutettujen alueiden siirtoväki pohjoiseen ja itään viljelemättömille alueille. Järjestelmä ajautui jo 60-luvulla kriisiin maatalouden ylituotannon vuoksi. Sotien jälkeen syntyneiden suurten ikäluokkien tullessa työikään koneistunut maanviljely ja metsätalous eivät enää kysyneet työllistämään kaikkia maaseudun nuoria. Samanaikaisesti kehittynyt koululaitos tarjosi maaseudun nuorille reitin erilaiseen elämään kaupungeissa. Kuusikymmentä- ja seitsemänkymmentäluvulla lähes miljoona henkeä jätti pohjoisen Suomen ja maaseudun ja muutti kaupunkiin, Etelä-Suomeen ja Ruotsiin.²³⁷

Seuraava sysäys maaseudun sekä pohjoisen Suomen tyhjentymiselle sai alkunsa 90-luvulla. 90-luvun lama, laman jälkeinen politiikka ja kaiken aikaa taustalla vaikuttanut teollisuuden rakennemuutos käynnistivät muuttoaallon maalta kaupunkiin. Vuosikymmenellä loppui myös aikaisemmin

²³⁴ Kiitosruno maaherra Eino Siuruaiselle 5.7.2002. Fa:2, EOSA. KA.

²³⁵ Kirje maaherra Siuruaiselle ja Hannele Pokalle. Fa:1, EOSA. KA.

²³⁶ Kirje maaherra Siuruaiselle 7.1.1997. Fa:1, EOSA. KA.

²³⁷ Kiander 2001, 126; Kuisma 2008, 15–16.

harjoitettu vahva aluepolitiikka, joka oli huolehtinut edellisen massamuuton jälkeen alueiden tasaisesta kehityksestä.²³⁸

*Rakennemuutos, harva asutus, pitkät etäisyydet, kunnallistalouksien ongelmat ja kuntien sisällä erimielisyys palvelujen tuotantorakenteista ja -tavoista ovat näkyneet myös lääninhallituksissa vilkastuneina yhteydenottoina sekä kantelujen määrän kasvuna.*²³⁹

Eino Siuruainen sai maaherrana runsaasti Pohjois-Suomea, sen maaseutua, syrjäseutuja ja elinkeinoja ja -olosuhteita koskevia kansalaiskirjeitä. Kappaleen alussa olevat lainaukset kuvaavat hyvin kirjeiden sävyä sekä aihepiirejä: kirjoittajille oli yhteistä huoli pohjoisen, maaseudun ja syrjäseutujen asemasta laman jälkeisessä Suomessa, jossa kasvu keskittyi muutamiin kasvukeskuksiin ja työpaikat syntyivät perinteisten alojen sijaan korkeaa osaamista vaativalle teknologiateollisuudelle.²⁴⁰

Maaseutuelinkeinojen menetykset laman aikana jäivät pysyviksi. Maatalouden asemaa heikensi laman lisäksi Suomen liittyminen Euroopan Unioniin vuonna 1995, sillä unionin maatalouspolitiikka pakotti pienet maatalousyritykset lopettamaan ja toiminnan keskittymään suurten ja tehokkaiden toimijoiden käsiin.²⁴¹ Juuri maatalouden ja eritoten pienviljelyn aseman heikentyminen sai monet kirjoittamaan maaherralle, sillä kirjoittajat näkivät perinteisen maatalouden olevan avainasemassa syrjäseutujen ja maaseudun elinkelpoisuudelle. Pientilojen häviämisen nähtiin ajavan alas Suomen perinteisen maatalouden ja vaikuttavan negatiivisesti maaseudun kehitykseen.²⁴²

Osa kirjoittajista kommentoi laajasti Pohjois-Suomen kehitystä, osa taas yksittäisten paikkakuntien asemaa. Kirjeitä lähettivät ihmiset ympäri Suomea hyvin erilaisista lähtökohdista, koulutustasoista ja motiiveista lähtien. Kirjoittajien joukossa oli poliitikkoja²⁴³, yrittäjiä²⁴⁴ ja tavallisia yksityishenkilöitä²⁴⁵. Lähetettiinpä kirje myös Oulun läänin vankilasta.²⁴⁶ Moni kirjoittajista tunsu, ettei paikallisella tasolla ollut enää riittävästi päätäntävaltaa kotiseutuun liittyvissä asioissa. Usea kirjoittaja koki, että kansalliset teollisuutta ja maataloutta tukevat poliittiset päätökset tehtiin puhtaasti Etelä-Suomen hyväksi Pohjois-Suomen kustannuksella.²⁴⁷

²³⁸ Kiander 2001, 125–126.

²³⁹ Oulun lääninhallinnon vuosikertomus 2006. Eino Siuruainen 7.3.2007. Fc:1, EOSA. KA.

²⁴⁰ Oinas-Kukkonen 2005, 177–178.

²⁴¹ Kiander 2001, 67, 126.

²⁴² Esimerkiksi kirje maaherra Siuruaiselle 7.1.1997. Fa:1, EOSA. KA.

²⁴³ Kirje maaherra Siuruaiselle 16.10.1997. Fa:1, EOSA. KA.

²⁴⁴ Kirje maaherra Siuruaiselle 25.10.2004. Fa:2, EOSA. KA.

²⁴⁵ Kirje maaherra Siuruaiselle 7.1.1997. Fa:1, EOSA. KA.

²⁴⁶ Kirje maaherra Siuruaiselle 5.4.1992. Fa:1, EOSA. KA.

²⁴⁷ Esimerkiksi kirje maaherra Siuruaiselle 16.10.1997 ja kirje maaherra Siuruaiselle 29.10.1998. Fa:1, EOSA. KA.

Eino Siuruainen työskenteli koko uransa ajan – tutkijana, kansanedustajana ja maaherrana – Pohjois-Suomen puolesta. Siuruainen nimitettiin vuonna 1995 silloisen maa- ja metsätalousministerin ja sisäasianministerin toimesta maaseutupolitiikan selvitysmieheksi. Hänen oli tarkoitus laatia yhdessä samana vuonna nimitetyn maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kanssa laman jälkeiselle Suomelle maaseudun tulevaisuussuunnitelma. Tulevaisuussuunnitelma laadittiin, mutta lopulta ilman selvitysmiestä, sillä Siuruaisen toimeksianto peruttiin seuraavan hallituksen toimesta. Selvitysmiehen sijaan työn hoitivat maaseutu- ja kaupunkipoliittiset työryhmät.²⁴⁸ Maaherra Siuruaisen nimitykseen liittyvä uutisointi ehti innoittaa useita kansalaisia ympäri Suomea kirjoittamaan Siuruaiselle. Kirjoittajat halusivat ottaa kantaa maaseudun puolesta ja tarjota apuaan selvitystyön tekemisessä.

Esimerkiksi eräs helsinkiläinen varatuomari kirjoitti maaherralle vuonna 1995. Kirjeessään hän otti kantaa maaseudun puolesta:

Maaseutu ja ihmiset siellä tarvitsevat kipeästi uutta toivoa ja uusia suunnitelmia. Puheet maatalouden alasajosta on lopetettava ja alettava puhua maatalouden uudesta noususta ja uusista mahdollisuuksista. Maaseudulla on Suomen hyvinvoinnin perusta. Siellä ovat pellot, siellä kasvaa puusto ja siellä on karja. Tätä kansallisomaisuutta meidän on opittava käyttämään ja hyödyntämään uudella tavalla.²⁴⁹

Kirjoittajan mukaan maaseudun tulevaisuus oli siellä tuotettujen raaka-aineiden korkeassa jatkojalostuksessa ja näiden tuotteiden viennissä. Kirjoittaja painotti pitkän aikavälin suunnitelmien, koulutuksen kehittämisen ja uudistamisen sekä asenneilmapiirin muutoksen tarpeellisuutta. Hän otti kantaa myös globaaliin kehitykseen ja Suomen maaseudun rooliin tässä kehityksessä:

Maailman väestönkasvun jatkuessa nykyistä vauhtia ja kuivuuden ja eroosion vallahtessa, maailmaa saattaa melko läheisessä tulevaisuudessa uhata nälkä. Silloin Suomen peltoja tarvitaan. Tässä välivaiheessa pellot olisi pyrittävä pitämään kasvukunnossa ja niillä viljelemän sellaisia hyötykasveja, uusiakin, joilla on kysyntää. Jokin osa pelloista voidaan metsittää, mutta se, mitä kasvatetaan, kannattaa tarkoin miettiä.²⁵⁰

Myös seuraava kirjoittaja otti maaherraan yhteyttä maaseutupolitiikan selvitysmiehen tehtävän innoittamana. Kirjoittaja kertoi olevansa maaherran tapaan lähtöisin maanviljelijäperheestä ja tietävänsä ja muistavansa viljelijäperheen elämänmenosta. Hänen mielestään Suomen perustuotanto oli

²⁴⁸ Uusitalo 2009, 52–53.

²⁴⁹ Kirje maaherra Siuruaiselle 18.3.1995. Fa:1, EOSA. KA.

²⁵⁰ Kirje maaherra Siuruaiselle 18.3.1995. Fa:1, EOSA. KA.

hänen lapsuudessaan ja nuoruudessaan paljon kestävämmällä pohjalla kuin kirjeen kirjoittamisen aikaan 90-luvulla. Häinkin esitti maaherralle näkemyksiään globaalista kehityksestä:

Toimittuani yli 30-vuotta kansainvälisten kysymysten parissa Suomen YK-liitossa ja muutenkin olen myös paljon saanut tietoa ja tuntemusta siitä, miten kehitys maailmassa on näinä vuosikymmeninä kulkenut ja mihin suuntaan ollaan edelleen menossa. Tilanne pahenee nopeata vauhtia koko ajan, eriarvoisuus kasvaa maiden sisällä sekä maiden ja maanosien välillä eikä kestävästä kehityksestä ole tietoaakaan, vaikka siitä paljon puhutaan. Tämän seurauksena myös konfliktit ja väkivalta lisääntyvät kaikkialla, myös täällä rikkaissa, teollistuneissa maissa. Ei ole turhaan sanottu, että teollistunut maailma elää kuin viimeisissä tanssiaisissa Titanicilla, vaikka ollaan kohta törmäämässä jäävuoreen.

251

Kirjoittaja halusi ottaa kirjeellään kantaa kylätoimintaliikkeen puolesta. Hänen mielestään kylätoimintaliike oli Suomen ”ainoa todellinen protestiliike maaseudun näivettymistä vastaan”. Hänen mukaansa se oli myös osa globaalia liikehdintää, joka yritti palauttaa kehityksen takaisin kohti ekologisesti ja inhimillisesti kestävästä kehityksestä. Kirjoittaja lähetti maaherralle kirjeen yhteydessä kylätoimintaa koskevia kirjoituksiaan, sillä hän toivoi niiden auttavan maaherraa lähestymään maaseudun selvitystyön tehtävää ”kokonaisvaltaisesti ja humanisti vastapainoksi sille teknisyydelle ja kovalle talouspainottuneisuudelle, joka Suomessakin poliittisella ja virkamiestasolla vallitsee”.²⁵² Kirjoittaja oli oikeassa kylätoimintaliikkeen merkityksestä maaseudulle, sillä esimerkiksi Suomen maaseutupoliittikkaa tutkineiden tahojen mukaan maaseutupoliittikan syntymisen taustalla vaikutti vahvasti yhtenä tekijänä maaseudun vahva yhdentymisliike – kylätoimintaliike.²⁵³

Maaherralle kirjoittivat myös pohjoisessa toimivat yrittäjät. Osa yrittäjistä koki kansallisen politiikan vaikeuttavan yrittäjän toimintaa pohjoisilla alueilla. Eräs yrittäjä kirjoitti maaherralle keskisuuren puutuotteita jatkojalostavan yrityksensä puolesta kritisoiden silloisen hallituksen toimia ja asennetta pohjoisessa toimivia yrittäjiä kohtaan. Kirjoittajan yrityksen suurin haaste oli raaka-aineen eli puun hankintaan kohdistuvat kustannukset, jotka hänen mukaansa olivat Pohjois-Suomessa kohtuuttoman suuret. Syy raaka-aineen korkeisiin kustannuksiin oli Pohjois-Suomen metsiin kohdistuneet suojelepäätökset, jotka estivät Koillis-Lapissa toimivaa yrittäjää hankkimasta kaikkea tarvitsemaansa raaka-ainetta yrityksen toiminta-alueelta kohtuullisen kuljetusmatkan päästä. Tuotannon tason ylläpitämiseksi raaka-aine oli hankittava kaukaa. Tämä nosti kuljetuskustannuksia, mikä vuorostaan heikensi

²⁵¹ Kirje maaherra Siuruaiselle 8.5.1995. Fa:1, EOSA. KA.

²⁵² Kirje maaherra Siuruaiselle 8.5.1995. Fa:1, EOSA. KA.

²⁵³ Uusitalo 2009, 19–20, 22.

yrittäjien kilpailukykyä suhteessa lähempänä raaka-ainetta toimiviin kilpailijoihin. Maaherralta kirjoittaja kysyi seuraavaa:

*Onko meidän täällä Pohjois-Suomessa todellakin yksin toteutettava Suomen metsätalouden ”kestävä kehitys”. Näinkö yhteiskunta pyrkii kylmän rauhallisesti saattamaan meidät toimintakyvyttömiksi?*²⁵⁴

Kaiken lisäksi kirjoittajan mukaan tukitoimet syrjäisten seutujen yrittäjille jo olemassa olevat tukitoimet olivat jatkuvassa vaarassa tulla lakkautetuiksi Etelä-Suomen päättäjien toimesta. Kirjoittaja käytti esimerkkinä kuljetustukea, jonka ylläpito vaati jatkuvaa taistelua eduskunnassa. Tuen tarkoitus oli tasoittaa pohjoisessa toimivien yrittäjien kilpailuedellytyksiä etelässä toimiviin yrityksiin nähden.²⁵⁵

Maaherralle kirjoitettiin hyvin usein edellä olevan kirjeen kaltaisia kantaaottavia kirjeitä, joilla haluttiin herättää tämän huomio johonkin yhteiskunnalliseen epäkohtaan. Hyvin moni toivoi maaherran käyttävän vaikutusvaltaansa pohjoisen puolesta suhteessa poliittisiin päättäjiin sekä muihin valtaapitäviin. Osa kirjoittajista reagoi maaherran tai muiden päättäjien pohjoista koskeviin haastatteluihin tai lausuntoihin. Maaherran toivottiin myös tekvän henkilökohtaisesti konkreettisia toimia pohjoisen puolesta ja hänelle esitettiin mitä kirjavampi joukko ideoita, joita hänen toivottiin edistävän. Maaherraa pyydettiin muun muassa perustamaan pohjoiseen yrityksiä²⁵⁶, hänen toivottiin edistävän erinäisiä projekteja ja hankkeita²⁵⁷ ja yritysten ja tehtaiden sijoitusta pohjoiseen²⁵⁸.

Lama vaikutti myös Oulun läänin alueelliseen kehitykseen. Läänin talouden veturiksi nousi sen pääkaupunki Oulu, joka kykeni muiden yliopistokaupunkien tavoin tarjoamaan hyvät olosuhteet kasvulle ja uudelle teknologiapainotteiselle tuotannolle.²⁵⁹ Oulun positiivinen kehitys heijastui sen lähikuntiin, jotka yhdessä Oulun kanssa muodostivat läänin kasvukeskuksen. Muu lääni oli laskevan syntyvyyden, muuttotappion ja ikääntyvän väestön aluetta.²⁶⁰ Osa kirjoittajista kokikin että paikallis- ja aluehallinnossa suosittiin kasvukeskuksia ja läänin taloudellista veturia Oulua syrjäisempien seutujen kustannuksella:

²⁵⁴ Kirje maaherra Siuruaiselle 25.10.2004. Fa:2, EOSA. KA.

²⁵⁵ Ibidem

²⁵⁶ Kirje maaherra Siuruaiselle 16.10.1997. Fa:1, EOSA. KA.

²⁵⁷ Kirje maaherra Siuruaiselle 8.12.1999. Fa:1, EOSA. KA.

²⁵⁸ Päiväämätön kirje maaherra Siuruaiselle ja Hannele Pokalle. Fa:1, EOSA. KA.

²⁵⁹ Kiander 2001, 127; Oinas-Kukkonen 177–178, 180.

²⁶⁰ Oulun lääninhallinnon vuosikertomus 2006. Eino Siuruainen 7.3.2007. Fc:1, EOSA. KA.

*Kyllä on haikea katsella, kuinka rahaa riittää kaupunkien lähiväylille, kun meillä näyttää olevan vain huonompaa tulossa. [- -] Kesä tekee tuloaan, tuntuu vain kylmyys maaseutua kohtaan lisääntyvän, ilmatkin kuin nykyhallitus. Kaikki ajat on elettävä ja toivoisin todella, että elämisen ehdot säilyisivät näilläkin rakkailla rannoilla.*²⁶¹

Eräs tällainen alueellinen hanke oli ”nelostiehanke”, pitkäaikainen projekti, johon liittyen maaherra sai useamman kirjeen toimikautensa aikana.²⁶² Hanke näyttäisi kirjeiden perusteella olleen ainakin suunnittelun asteella vireillä pitkään. Eräänkin kirjoittajan mukaan se oli ”puhuttanut Kärämäkiläisiä jo vuosikymmeniä”. Hanke oli muuttanut vuosien saatossa muotoaan useaan kertaan pääsemättä koskaan toteutuksen tasolle. Samaisen kirjoittajan mukaan syy viivästymiseen oli Tiepiirin priorisoinneissa. Oulun alueen hankkeet menivät syrjäseutujen edelle. Kirjoittaja vetosi maaherraan ja muihin kirjeen vastaanottajina oleviin vaikuttajiin, jotta hanke saataisiin viimein käyntiin:

*Ihmetyttää viimeaikaiset tiedot siitä, että jälleen ollaan hankkeen toteuttamista siirtämässä. Onko kasvukeskusajattelu tunkeutunut myös oman läänimme ratkaisuihin? Tässä tapauksessa tiepiirin priorisointeihin, koska Oulun ja sen ympäristön hankkeet ovat menneet edelle.*²⁶³

Maaherralle lähetettiin myös runsaasti yksittäisiä paikkakuntia koskevia kirjeitä. Kirjeet käsittelivät Oulun läänin kasvukeskuksen eli Oulun kaupungin ja sen lähikuntien ulkopuolisia, muuttotappiollisia ja työttömyydestä kärsiviä alueita, joiden tilanteen parantamiseen maaherralta toivottiin apua. Eräs tällainen paikkakunta oli Raahe, jonka puolesta maaherralle kirjoitettiin useammankin kerran.²⁶⁴

*Raahen alue on kokenut jo pitkään takaiskuja. Kaukana ovat ne ajat jolloin puhuttiin rautaruukin tulosta. Viimeisen kymmenen vuoden aikana ei Raaheen ole tullut kuin yksi vähänkään merkittävä työllistäjä (th-elektroniikka) tappioiden tili on pitkä asukasluku on pudonnut yli tuhannella, koko seutukunta taantuu, eikä Raahen alue pääse EU 2 tukeen. Virkamiehet Helsingissä totesivat: Raahe on mitätön maaseutulämpäre.*²⁶⁵

Yksi selkeä syrjäseutuihin liittyvä aihealue, jonka suhteen maaherra sai paljon kirjeitä, oli kyläkoulujen lakkauttaminen. Oulun läänissä lakkautettiin kouluja runsaasti jo ennen Siuruaisten maaherran

²⁶¹ Kirje maaherra Siuruaiselle. 2.5.1995. Fa:1, EOSA. KA.

²⁶² Esimerkiksi kirje maaherra Siuruaiselle 30.4.1993 ja kirje maaherra Siuruaiselle 8.12.2000 Fa:1, EOSA.

²⁶³ Kirje maaherra Siuruaiselle 8.12.2000. Fa:1, EOSA. KA.

²⁶⁴ Esimerkiksi: Nimetön kirje maaherra Siuruaiselle 30.5.1994 ja nimetön ja päiväämätön kirje maaherra Siuruaiselle. Fa:1, EOSA. KA.

²⁶⁵ Nimetön kirje maaherra Siuruaiselle 30.5.1994. Fa:1, EOSA. KA.

virkakautta, esimerkiksi vuosina 1974–1985 lakkautettiin 87 koulua.²⁶⁶ Varsinainen koulujen lakkautusaalto käynnistyi ympäri Suomea 90-luvun laman aikana, eikä aalto pysähtynyt talouden koheneeseenkaan – päinvastoin, sillä esimerkiksi vuonna 2006 Suomessa lakkautettiin enemmän kouluja kuin yhtenäkkään pahimmista lamavuosista.²⁶⁷ Kaksituhattaluvulla alettiin lakkauttamaan myös kaupunkien suuria kouluja. Kaiken kaikkiaan Suomessa on lakkautettu 90-luvun laman jälkeen 1600 peruskoulua. Laman lisäksi koulujen lakkauttamista kiihdytti valtion määräysvallan vähentyminen kouluasioissa kuntien saadessa 90-luvulla suuremman vapauden päättää itsenäisesti peruskoulutuksen järjestämisestä.²⁶⁸

Koulujen lakkauttamisia perusteltiin – ja perustellaan yhä tänä päivänä – pääasiallisesti kustannussäästöillä ja oppilasmäärien vähenemisellä. Oppilasmäärien väheneminen ei kuitenkaan yksinään selitä lakkautettujen koulujen määrää, sillä kouluja on lakkautettu suhteellisesti paljon enemmän kuin mitä oppilasmäärät ovat vähentyneet. Osa kunnista on lakkauttanut myös oppilasmääriltään suuria kouluja. Koulujen lakkauttamisten todellisia vaikutuksia on tutkittu vähän, eikä lakkauttamisen hyödyistä ole syntynyt yksimielisyyttä. Jotkut tahot ovatkin esittäneet, että koulujen lakkauttamisen taustalla on vaikuttanut myös poliittinen tahto keskittää palvelut ja sitä myötä asutus suuriin kasvukeskuksiin.²⁶⁹

Maaherra sai kyläkouluja käsitteleviä kirjeitä tasaisesti läpi toimikautensa. Kirjeet käsittelivät kaikki oppilasmääriltään pieniä syrjäseutujen kyläkouluja. Ehkä yllättäen kirjoittajien suurimpana huolena ei ollut niinkään koulujen lakkauttamisen seuraukset oppilaille – vaikka tämäkin huolenaihe kirjeissä toki nousi esille – sen sijaan kirjoittajien suurimpana huolena näyttäisi olleen koulujen lakkauttamisen vaikutukset kotikylän elinkelpoisuudelle. Kirjeet kertovatkin siitä, kuinka tärkeäksi oma koulu koettiin myös syrjäseuduilla. Koulut olivat paljon enemmän kuin vain oppilaitoksi: ne olivat kylien sosiaalisen toiminnan keskuksia, joissa järjestettiin erilaisia tapahtumia ja vapaa-ajan harrastustoimintaa. Erään kyläyhdistyksen edustajan mukaan: ”Kylätalolla on merkittävä sosiaalinen rooli etenkin vanhenevien kyläläisten yksinäisyyden ehkäisyn sekä toimintakyvyn ja mielenterveyden ylläpitämisen kannalta.”²⁷⁰

Maaherran vastaanottamat kirjeet osoittavat, että koulujen lakkauttaminen ei saanut kylien asukkaita lannistumaan – päinvastoin. Kyläiset tekivät kaikkensa, jotta kylien henki ei kuolisi koulun mukana. Kyliin perustettiin kyläyhdistyksiä, jotka hankkivat kunnilta tyhjilleen jääneitä koulurakennuksia

²⁶⁶ Onnela 1998, 144.

²⁶⁷ Rämänen 2013, 21.

²⁶⁸ Vallinkoski 2017.

²⁶⁹ Launonen 2016.

²⁷⁰ Syötteen kyläyhdistyksen edustajien kirje maaherra Siuruaiselle 10.6.2009. Fa:2, EOSA. KA.

muuttaakseen ne kylätaloiksi, joissa kylien vapaa-ajan toimintaa jatkettiin. Kyläkoulujen ostoa ja ylläpitoa kyläläiset rahoittivat monin eri keinoin. Yleistä oli anoa rahoitusta eri tahoilta. Yleistä oli myös erityyppinen talkootoiminta, joista saadut tulot ohjattiin talojen ylläpitoon.

Oulaisessa sijaitsevan Mäyrän kylän asukkaiden lähettämän kirjeen perusteella näyttäisi siltä, ettei maaherra Siuruainen suhtautunut koulujen lakkauttamiseen ainakaan täysin kielteisesti.:

*Hämmästyneinä luimme Pyhäjokiseudusta Oulaisten vierailustanne kertovaa juttua. Lehden mukaan suhtauduitte hyvin myötämielisesti suunnitelmiin kyläkoulujen lakkauttamisesta, todeten ettei se ole mikään maailmanluokan kysymys, jos oppilaiden koulumatkat jatkuvat muutaman kilometrin, mikäli sillä saavutetaan tehokkuutta ja taloudellisuutta.*²⁷¹

Mäyrän kyläläiset närkästyivät Siuruaisen kommentista, sillä heidän mukaansa ”kylämme tulevaisuutta ajatellen on todella maailmanluokan kysymys, saammeko pitää koulumme”. Vaikka Siuruainen saattoi joissain tilanteissa kannattaa koulujen lakkauttamista, maaherran kirjeenvaihto todistaa hänen tukeneen useaan otteeseen syrjäseutujen asukkaita näiden pyrkimyksissä pitää kylät elossa kapenevista resursseista ja lakkautetuista palveluista huolimatta.²⁷² Vartiuksen kylän kyläyhdistys oli keksinyt rahoittaa osan kylätalon remontista myymällä talkootöillä rakennettuja kaappikelloja.²⁷³ Maaherra Siuruainen osti yhden kelloista:

*Tilaisuus päättyi yleiseen ja äänekkääseen riemuun maaherra Eino Siuruaisen ilmoittaessa, että hän ostaa kellon pyydetyllä 2800 euron hinnalla työhuoneeseensa. Tätä ennen hän oli tarkastanut kellon ja kuunnellut sen lyöntiään. Maaherra totesi kaupasta, että kellon ostamiseen liittyy vahva symbolinen merkitys sen lisäksi, että kello on korkealuokkaista puusepäntyötä.*²⁷⁴

Vartiuksen kyläyhdistys oli yhtä mieltä maaherran kanssa kaupan symbolisesta arvosta:

*Kyläkellon, morsiuskellon ostit meiltä
ja rahalla lupasit maksaa. Tiestikö
itse, että koivua kovempaa ostat,
rahaa vahvemmalla maksat.*²⁷⁵

²⁷¹ Mäyrän kylän edustajat maaherra Siuruaiselle 18.2.1996. Fa:1, EOSA. KA.

²⁷² Esimerkiksi Teuvo Lohitalon kirje maaherra Siuruaiselle 26.5.2006. Fa:2, EOSA. KA.

²⁷³ Vartiuksen kyläyhdistyksen kirje maaherra Siuruaiselle 24.5.2002. Fa:2, EOSA. KA.

²⁷⁴ Helinä Siikalan kirjoitus ”Kun maaherra kellon osti” 26.6.2002. Fa:2, EOSA. KA.

²⁷⁵ Helinä Siikalan kiitosruno maaherra Siuruaiselle 4.7.2002.

Maaherra auttoi myös Syötteen kyläyhdistystä, jonka edustajat pyysivät häneltä apua kylätalon remontin rahoituksen löytämiseen.²⁷⁶ Maaherra neuvoi yhdistyksen edustajille eri tahoja, jotka pystyivät mahdollisesti heitä auttamaan rahoituksen saamisessa. Maaherra mainitsee vastauksessaan myös kaappikelloja myyvän Vartiuksen kyläyhdistyksen esimerkkinä eri tavoista, joilla kyläyhdistykset ovat hankkineet rahoitusta. Kirjeen lopussa hän ilmaisi vielä tahtonsa auttaa kyläläisiä hankkeen kanssa:

Auttaisin todella mielelläni, kunhan löytäisimme toimivan keinon. Joka tapauksessa asia jää mieleeni, ja pyrin osaltani löytämään ratkaisua. Kylätaloja on remontoitu myös talkoilla, osa varoista on saatu keräyksillä, yksityisten puun myynnillä ja kunnan osarahoituksella. Luovia keinoja on käytetty kymmenissä tapauksissa.²⁷⁷

Maaherra Siuruaisen vastaanottama kirjeenvaihto vahvistaa muuta tutkimusta, joissa kyläkoulujen on todettu olevan syrjäseutujen asukkaiden mielestä yksi tärkeimmistä, ellei jopa tärkein julkisin varoin toteutettu palvelu.²⁷⁸

Maaherra Siuruainen näyttäisi suhtautuneen maaseudun ja syrjäseutujen autioitumiseen kahtiajakoisesti. Hän kannatti maan tasaiseen asuttamiseen tähtäävää aluepolitiikkaa, eikä nähnyt laman jälkeistä eriarvoistumiskehitystä hyvänä. Hän kritisoi myös lausunnoissaan maaseudun ja syrjäseutujen tyhjenemiseen johtanutta politiikkaa²⁷⁹, ja peräänkuulutti maan kauttaaltaan asuttuna pitävän poliittisen tahdon perään.²⁸⁰ Toisaalta Siuruaisen mukaan oli luonnollista, että jos syrjäseudut eivät kykene tarjoamaan asukkailleen työtä ja mahdollisuuksia, ne eivät voi kilpailla asukkaista kasvukeskuksia vastaan:

Ihminen asuu pitkänpäälle vain siellä, missä on tuottavaa työtä ja sen antamaa hyvinvointia. Jos työ menettää kilpailukykynsä, voi asutus säilyä vain tuottavampien alueiden tulonsiirroilla.²⁸¹

²⁷⁶ Syötteen kyläyhdistyksen edustajien kirje maaherra Siuruaiselle 10.6.2009. Fa:2, EOSA. KA.

²⁷⁷ Eino Siuruaisen kirje Syötteen kyläyhdistyksen edustajille 1.7.2009. A:7, EOSA. KA.

²⁷⁸ Hyyryläinen et. al. 2011, 3, 50.

²⁷⁹ Esimerkiksi: Klaus Bremerin sähköposti maaherra Siuruaiselle 2.1.2008. Fa:2, EOSA. KA.

²⁸⁰ Esimerkiksi Veikko Lindbergin kirje maaherra Siuruaiselle 8.5.2001. Fa:1, EOSA. KA.

²⁸¹ Savukosken rajaseutupapin Veikko Lindbergin kirje maaherra Siuruaiselle 8.5.2001. Fa:1, EOSA. KA.

*Nuoret kaikkoavat luontaisesti työn ja paremman elämän perässä etelään ja suuriin asutuskeskuksiin. Muualta loppuvat synnyttäjät ja lapset.*²⁸²

*Siuruainen on mielissään, että globaalien lakien kourissa taistelevalla Livolla ollaan taas aktiivisia. Kyläläiset ovat ottaneet käyttöönsä vanhan koulun. Siellä on muun muassa kauppa, kirjasto ja kahvila. ”He ovat aktivoituneet ajamaan oikeuksiaan. Ei ole kuitenkaan todennäköistä, että sinne muutetaan paljon. Tarvitaan työtä.”*²⁸³

2.4. ” Tai jopa valittaa maaherralle, niin alkaa todennäköisemmin jotain tapahtua” – Viranomaisia koskevat kantelut ja pyynnöt

Maaherra Siuruainen sai uransa aikana runsaasti läänin alueen viranomaisia koskevia kirjeitä, myös sellaisiin viranomaisiin liittyen, joiden valvonta ei ollut lääninhallinnon tehtävä. Esimerkiksi kunnalliset viranomaiset olivat lääninhallinnoista riippumattomia, eikä lääninhallinnolla tai maaherroilla ollut määräysvaltaa niiden asioihin. Suuri osa Siuruaisen vastaanottamista kanteluista liittyi erilaisiin lupa-asioihin, mutta kirjeiden joukkoon mahtui myös esimerkiksi pyyntöjä puuttua kunnalliseen asuntotoimintaan. Maaherraa pyydettiin esimerkiksi auttamaan kunnallisen vuokra-asuntotoiminnan kanssa, ja eräs kirjoittaja pyysi maaherraa auttamaan häntä kunnalta ostetun asunnon kaupan purkamisen kanssa:

*Mieheni kuoli äkillisesti aorttan repeämään 1996. Elämäni vaikeutui kokonaisvaltaisesti [- -] Kiinteistö on asumiskelvoton vaikka siihen on piirretty viisi asuntoa. Olin liian sinisilmäinen, luotin, ettei kunta petä. Halusin purkaa kaupan. Kunta ei suostu. [- -] Asumisesteenä on kiinteistössä toimiva kapakka. [- -] Maksoin kunnalle näistä kolhittuista tiloista 460 000- ja vasta ensimmäisen yhtiökokouksen aikana minulle selvisi, että vastikerahat ovat aina menneet tämän kapakkatoiminnan kolhujen korjaamiseen. Yhtiö on konkurssikypsä. Asuntojen myyntiarvo on nolla, koska kaikki tuntevat talon huonon maineen. [- -] Tarvitsen apua ja muutosvoimaa tilanteeseen nopeasti.*²⁸⁴

²⁸² Maaherra Siuruaisen haastatteluluonnos. Seija Lambergin sähköposti maaherra Siuruaiselle 31.5.2007. Fa:2, EOSA. KA.

²⁸³ Ote maaherra Siuruaisen haastatteluluonnoksesta Kalevalle. Pekka Karjalaisen sähköposti maaherra Siuruaiselle 6.3.2003. Fa:2, EOSA. KA.

²⁸⁴ Kirje maaherra Siuruaiselle 2.9.2001. Fa:1, EOSA. KA.

Maaherra Siuruaisen vastauksia kanteluihin on säilynyt melko vähän. Säilynyt kirjeenvaihto kuitenkin kertoo, että ainakin ajoittain hän vastaili sellaisillekin kirjoittajille, joiden asia ei suoraan kuulunut maaherran tai lääninhallinnon toimialaan. Joskus kansalaisten yhteydenotot johtivat maaherran ja kansalaisen välillä jopa pitkäaikaiseen kirjeenvaihtoon. Eräs kirjoittaja oli yhteydessä maaherraan useampaan kertaan 90-luvun loppupuolella. Ensimmäinen häneltä säilynyt kirje on päivätty 16.3.1997. Kirje oli lähetetty maaherra Siuruaisen lisäksi lukuisille muille virkamiehille:

*Teitä tervehtii yhteisellä ja kuitenkin jokaista yksityisellä kirjeellä yksi työmiehen leski yllämainitulta pikkupaikkakunnalta. Pyydän, että vastaatte kirjeeseeni. Nuoruuteni aikana opetettiin, että kuuluu hyviin tapoihin vastata kirje kahden viikon kuluessa. Lupaan, että en teitä usein tule tällä tavalla vaivaamaan; en ainakaan, jos saan selkeällä suomen kielellä kirjoitetun vastauksen. Se tarkoittaa, että lakitekstin kaltaista kapulakieltä en ota vastaan hyväksyen. Sitä olen kyllä saanut. Kuulutan myös henkilökohtaisen vastuun ja omantunnon äänen perään. Mutkikkaita selityksiä olen saanut ja tiedän kokemuksesta, että Piru on mutkainen.*²⁸⁵

Kirje käsitteli hänen edesmenneen aviomiehensä sairaalahoitoa ja hoidossa hänen mielestään tehtyjä virheitä. Kirjoittaja kertoi yrittäneensä jo vuosia saada miestään hoitaneita lääkäreitä vastuuseen väitetyistä hoitovirheistä, mutta viranomaisten taholta asiaan ei tuntunut löytyvän apua. Hänen myöhemmin lähettämistään kirjeistä selviää, että hän keskusteli asiasta maaherra Siuruaisen kanssa useaan otteeseen. Maaherra oli yrittänyt puhelinkeskusteluissa ohjata kirjoittajaa sellaisten viranomaisten puoleen, joilla oli mahdollisuus auttaa häntä asian kanssa.²⁸⁶

*Kirjoitin teille kevättalvella, muistaakseni maaliskuulla. Tuolloin lupasin, etten kovin usein teitä kirjeellä vaivaa. Sen jälkeen olen vastauksena kirjeeseeni keskustellut teidän molempien kanssa puhelimesta. Ajattellessani lupaustani ”etten teitä usein kirjeelläni häiritse”, olen oikeastaan tullut mielenmuutokseen sikäli, että onko se nyt kansalaiselle jokin armopala, jos hän viranhoitajalle kirjoittaa yhteiskunnassa vallitsevista sellaisista puutteista, jotka aiheutuvat viranhoitajan ilmeisistä puutteista ja yksipuolisista tilanteiden ja asioiden tulkitsemisesta. Eikö se ole myös kansalaisen oikeus ja velvollisuus! Tältä pohjalta tämä kirje.*²⁸⁷

²⁸⁵ Kirje maaherra Siuruaiselle, Sinikka Mönkäreelle, Kimmo Leppolle, Aila Lindille, Kari Häkämiehelle ja Olli-Pekka Heinoselle 16.3.1997. Fa:1, EOSA. KA.

²⁸⁶ Kirje maaherra Siuruaiselle ja Oikeusturvakeskuksen johtaja Aila Lindille 22.9.1997. Fa:1, EOSA. KA.

²⁸⁷ Kirje maaherra Siuruaiselle ja Oikeusturvakeskuksen johtaja Aila Lindille 22.9.1997. Fa:1, EOSA. KA.

Viimeinen arkistossa oleva samaiselta kirjoittajalta saapunut kirje on päivätty miltei vuosi ensimmäisen kirjeen jälkeen. Tällä kertaa kirje oli osoitettu pelkästään maaherra Siuruaiselle:

*Viimetalven aikana keskustelimme puhelimesta parikin kertaa. Asia sivusi minun luottamuspulaa terveydenhuoltovirastoihin ja -virkailijoihin. Muistanette jotakin keskustelustamme. Kehoititte kirjoittamaan Lehtimajalle asioista. Kiitin rohkaisusta ja sanoin, että mietin ja kirjoitan sitten kun jaksan. Nyt ilmoitan, että olen sen tehnyt. Lähetän luettavaksenne ja nähtäväksenne mitä kirjoitin.*²⁸⁸

Vaikka Siuruainen oli yhteydessä edelliseen kirjoittajaan useammankin kerran, on todennäköistä, ettei hän läheskään aina vastannut viranomaiskanteluiden lähettäjiä, sillä maaherran mahdollisuudet vaikuttaa kirjoittajien kanteluihin olivat hyvin rajalliset. Useimmiten maaherra kykeni vain ohjaamaan kantelut asianmukaisen viranomaisen käsiteltäväksi. Aina kansalaiset eivät tätä ratkaisua hyväksyneet. Esimerkiksi seuraavan kirjoittajan mielestä maaherra rikkoi virkavelvollisuuksiaan jättämällä hänelle vastaamatta, ja kääntäessään kantelun käsiteltäväksi sille taholle jota se koski. Kirjoittajan turhautuminen maaherraan oli ilmeistä, sillä kirjeen loppuun hän lisäsi seuraavaa:

*En voi muuta kuin ihmetellä herra maaherran suhtautumista asiaani ja sitä Suomen virkamiesten järkytystä esim. Tuusulan Jokelan koulun massamurhiin, sillä eihän heillä ole edes halua selvittää asioita siten, että apuutarvitseva saisi ongelmiinsa edes jonkinlaista apua. Eivätkö silmänne aukene, ennen kuin tapahtuu tällaista. Te olette juuri sellaisia virkamiehiä, jotka ovat unohtaneet sen, että valta kuuluu kansalle ja alkaneet käyttää virka-asemaanne vain omiksi eduiksenne.*²⁸⁹

Lupa-asioita koskevien kantelujen joukossa korostuu kaksi lupatyyppiä, joiden suhteen maaherralle kirjoitettiin erityisen paljon. Ensimmäinen niistä on rakennuslupa. Rakennuslupia koskeville kirjeille oli yhteistä se, että kirjoittajat kokivat lupaa myöntävän viranomaisen tahallaan viivyttävän lupan myöntämisestä hakijaan kohdistuvien henkilökohtaisten kaunoja vuoksi. Eräs kirjoittajista kertoi viranomaisen jopa myöntäneen käsittelyn viivyttelyn, sillä hänen tiedustellessaan paikallisesta rakennusvirastosta asian edistymistä, oli virkailija todennut hänelle seuraavaa: ”olet tuottanut meille niin paljon vahinkoa, ettet tule koskaan saamaan rakennuslupaa, me keksimme siihen aina jonkin syyn”.²⁹⁰

Seuraavien kirjoittajien huolen aiheena oli heidän rakennuttamansa rantasaunan lupakäsittely: ”Käännyimme puoleenne suuressa ahdistuksessamme, jota olemme joutuneet tuntemaan usean vuoden ajan

²⁸⁸ Kirje maaherra Siuruaiselle 9.9.1998. Fa:1, EOSA. KA.

²⁸⁹ Kirje maaherra Siuruaiselle 20.11.2007. Fa:2, EOSA. KA.

²⁹⁰ Kirje maaherra Siuruaiselle 21.10.1995. Fa:1, EOSA. KA.

rakennettuamme ulkosaunan tontillemme entisen rakennuksen paikalle saamaamme suulliseen lupaan luottaen”. Pariskunta oli rakennuttanut saunan paikkakunnalla järjestettäviä kotiseutupäiviä varten. Presidenttipari Ahtisaari oli vierailut tapahtumassa ja yöpynyt pariskunnan kotona, ja kirjoittajat olivat halunneet kodin olevan pihapiireineen mahdollisimman edustava heidän vierailuaan varten.²⁹¹

Kirjoittajat olivat rakennuttaneet rantasaunan paikallisen viranomaisen suullisen luvan turvin. Myöhemmin viranomaiset kuitenkin vaativat heitä anomaan saunalle myös kirjallista lupaa. Kirjoittajien mukaan paikallisen kaavoitusinsinöörin toiminnan vuoksi lupaa myöntävä viranomainen, Ympäristökeskus, oli lopulta hylännyt hakemuksen. Ympäristökeskus oli neuvonut heitä anomaan tontille kaavamutosta, jolloin uuden poikkeuslupan anominen olisi tullut mahdolliseksi.²⁹²

Kirjoittajat eivät heti noudattaneet Ympäristökeskuksen neuvoja. Sen sijaan he valittivat päätöksestä hallinto-oikeuteen, vedoten päätöksen epäoikeudenmukaisuuteen ja ristiriitaisuuteen yleisen käytännön kanssa. Ensinnäkin poikkeuslupa oli evätty monelta osin vanhentuneen, jo 30 vuotta vanhan kaavan perusteella. Kaavaan oli aikanaan varattu nykyisen saunan kohdalle alue lähellä sijaitsevan saaralan tenniskenttää varten. Vaikka kenttä oli rakennettu aikapäiviä sitten toisaalle, olivat viranomaiset katsoneet aiheelliseksi hylätä kirjoittajien poikkeuslupahakemuksen tämän varauksen perusteella. Toisekseen monelle muulle alueella asuvalle henkilölle asianmukaiset poikkeusluvat oli myönnetty ongelmitta. Poikkeuslupan olivat saaneet esimerkiksi paikallinen kunnallispoliitikko, pankinjohtaja sekä eräs kuuluisa urheilijatahti. Kirjoittajien naapuri oli saanut rakennuttaa rantasaunan pelkän suullisen poikkeuslupan turvin.²⁹³

Kirjeestä saa sellaisen kuvan, että hallinto-oikeuteen valittaminen ei ollut johtanut asian ratkaisuun, pikemminkin se tuntui hankaloittaneen asian käsittelyä entisestään. Kirjoittajat olivat päätyneet lopulta noudattamaan Ympäristökeskuksen ohjetta ja anomaan alueelle kaavamutosta. Kaavamutoksesta vastuussa oleva viranomainen oli kuitenkin asettanut hakemuksen käsittelylle heidän mielestään kohtuuttomat ehdot: sauna oli joko ensin purettava, siirrettävä tontilla sijaitsevan vanhan metsikön kohdalle tai vaihtoehtoisesti kirjoittajien oli maksettava kymmenien tuhansien markkojen sakot. Kirjoittajat uskoivat kyseisen viranomaisen vaatimusten todellisen syyn olevan heidän hallinto-oikeudelle tekemänsä valitus. Maaherralta he pyysivät seuraavaa:

*Koska kaupunginjohtajamme sanoi olevansa voimaton alaisensa virkamiehen menettel-
lyyn, pyydämme suuressa hädässämme apua Teiltä, herra Maaherra, että määräisitte*

²⁹¹ Kirje maaherra Siuruaiselle 26.19.1999. Fa:1, EOSA. KA.

²⁹² Ibidem

²⁹³ Kirje maaherra Siuruaiselle 26.19.1999. Fa:1, EOSA. KA.

*saunallamme väliaikaisen sijoitusluvan nykyiselle, yli 40 vuotta vanhalle rakennuspaikalleen ja ainoalle järkevälle sijoituspaikalle tontillamme tai myönnetyn rakennusluvan normaalin viiden vuoden mittaiseksi sekä uhkasakkojen poistamista. Ymmärtämystä olemme saaneet ja saamme useilta tahoilta, mutta kykenevää auttajaa totaalisessa häädässämme emme ei ole löytynyt. Tämä on mielestämme kohtuuton kiitos pitkästä elämäntyöstämme täällä ja suullisen luvan myöntäneen kaavoittajan kosto mielipiteestämme ”Sanasta miestä, sarvesta härkää”.*²⁹⁴

Maaherra Siuruainen osoitti vastauskirjeessään pariskunnalle myötätuntoa:

*Kiitän kirjeestänne, jonka sain pari päivää sitten. Kirjeessänne kerrotte saunarakennuksenne ongelmasta. Vaikuttaa todella ongelmalta siinäkin suhteessa, että mikään taho ei näytä löytävän siihen ratkaisua. Tuntuu kummalliselta Suomen tapaisessa oikeusvaltiossa.*²⁹⁵

Myötätunnostaan huolimatta maaherra ei kyennyt toteuttamaan kirjoittajien pyyntöjä. Kaavoitusasiat olivat olleet joskus lääninhallintojen vastuulla, mutta kirjeen kirjoittamisen aikaan vuonna 1999 ne olivat olleet jo vuosia ympäristökeskusten vastuulla. Maaherra kertoi kirjoittajille, ettei voinut vaikuttaa kaavoitusasiaan rikkomatta lakia. Hän vetosi myös vahvaan kuntalakiin ja kuntien itsemääräämisoikeuteen. Siuruainen toivoi, että kirjoittajat kykenisivät löytämään asiaan ratkaisun paikallisten viranomaisten kanssa. Tarpeen vaatiessa hän neuvoi kirjoittajia olemaan yhteydessä niihin tahoihin, ”jotka on lainsäädännöllä asetettu vartioimaan suomalaisten tasaveroisuutta lain ja käytännön edessä”.²⁹⁶

Myös seuraava kirjoittaja otti maaherraan yhteyttä rantakaavan muutoshakemukseen liittyen. Hän oli lähettänyt hakemuksensa Kainuun ympäristökeskukselle toukokuussa 1996, jonka jälkeen asia ei ollut edennyt puoleentoista vuoteen. Kirjoittaja epäili asiaa käsittelevän viranomaiseen tarkoituksellisesti viivyttävän päätöksen antamista, sillä vaikka kirjoittaja oli ollut asiamiehensä kanssa yhteydessä virastoon ainakin 15 kertaa, ei päätöstä kuulunut.²⁹⁷ Kirjeen liitteenä olevasta asiamiehen kirjeestä selviää, että kirjoittaja kääntyi maaherran puoleen asiamiehen kehotuksesta. Asiamies toteaa kirjeessä vaikuttavan siltä, että virastossa halutaan kaikin tavoin vaikeuttaa asian etenemistä. Hän neuvoi kirjoittaa seuraavasti: ”Ympäristökeskuksessa kannattaa soittaa suoraan asian käsittelijälle tai

²⁹⁴ Ibidem

²⁹⁵ Maaherra Siuruaisen vastauskirje 28.10.1999. Fb:1, EOSA. KA.

²⁹⁶ Maaherra Siuruaisen vastauskirje 28.10.1999. Fb:1, EOSA. KA.

²⁹⁷ Kirje maaherra Siuruaiselle 7.12.1997. Fb:1, EOSA. KA.

ympäristökeskuksen päällikölle tai jopa valittaa maaherralle, niin alkaa todennäköisemmin jotain tapahtua. Oikeusasiamiehen puuttuminen asiaan lienee hidasta”.²⁹⁸ Ehkä yksi syy viranomaisia koskevien kanteluiden suureen määrään olikin kirjoittajien toive siitä, että maaherra kykenisi vaikuttamaan asian käsittelyyn virallisia reittejä nopeammin.

Maaherra Siuruaisella ei ollut sanavaltaa kaavoitusasioihin, mutta hänen edeltäjällään Ahti Pekkalla sitä oli. Hänen aikanaan rakennusluvut käsiteltiin lääninhallinnoissa. Pekkalan arkistosta löytyy esimerkki, jossa hänelle lähetetty kantelu johti päätöksen saamiseen. Asiaa käsittelevät lääninhallinnon viranomaiset olivat viivytelleet päätöksen myöntämistä sen jälkeen, kun kirjoittaja oli valittanut menestyksellisesti alkuperäisestä kielteisestä päätöksestä hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeus oli palauttanut asian käsittelyn takaisin lääninhallintoon.²⁹⁹ Jo kolmen päivän kuluttua kirjeen vastaanottamisesta maaherra Pekkala vastasi kirjoittajalle ilmoittaen, että hänen hakemukseensa oli postitettu myönteinen päätös.³⁰⁰ Maaherroilla oli siis selvästi joskus ollut valtaa vaikuttaa heidän alaisuudessaan toimivien viranomaisten toimintaan. Tämä voi olla yksi syy, jonka vuoksi maaherralle lähetettiin niin paljon viranomaiskanteluja.

Toinen lupatyyppejä, jonka suhteen maaherra vastaanotti runsaasti kanteluja, oli taksiluvat. Vuonna 1991 astui voimaan ensimmäinen henkilöliikennettä koskeva laki. Laki asetti luvanvaraiseksi kaiken maksua vastaan tapahtuvan henkilökuljettamisen. Luvat tilausliikenteen harjoittamiseen eli taksiautoiluun myönsivät lääninhallitukset. Lupia myöntäessä lääninhallituksen tuli lain mukaan ottaa huomioon lupa-alueen tilanne, eli siellä olemassa olevat palvelut ja tarpeet sekä palvelujen mahdollinen tuleva kysyntä. Lupa voitiin myöntää sellaiselle henkilölle, joka täytti lain asettamat kriteerit. Hakijan tuli olla luotettava, vakavarainen ja ammattitaitoinen. Sen lisäksi voitiin ottaa huomioon hakijoiden muut ominaisuudet, joiden perusteella mahdollinen soveltuvuus voitiin arvioida.³⁰¹ Vuonna 2006 lakiin lisättiin pykälä, jonka mukaan aikaisempi työkokemus tuli ottaa huomioon lupaa myöntäessä.³⁰² Maaherralle saapuneiden kirjeiden perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että ajoittain lain kriteerien sijaan lupien saamiseen vaikutti hakijoiden henkilökohtaiset suhdeverkostot.

Taksi- ja liikennelupiin liittyen maaherralle kirjoittivat niin lupien hakijat kuin myös lupien myöntämiseen vaikuttavat tahot.³⁰³ Kaikki maaherralle saapuneet taksilupiin liittyvät kirjeet koskivat

²⁹⁸ Liite kirjeeseen maaherra Siuruaiselle 7.12.1997. Fb:1, EOSA. KA.

²⁹⁹ Kirje maaherra Pekkalle 9.6.1986. C:1, Ahti Pekkalan arkisto. KA.

³⁰⁰ Maaherra Pekkalan vastauskirje 12.6.1986. C:1 Ahti Pekkalan arkisto. KA.

³⁰¹ Laki luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä 15.2.1991/343.

³⁰² Laki luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä annetun lain muuttamisesta 21.7.2006/695, § 9 b.

³⁰³ Esimerkiksi Suomen taksiliiton Oulun Lääninyhdistys r.y:n kirje maaherra Siuruaiselle 16.1.2002. Fa:2, EOSA. KA.

pienempiä paikkakuntia. Luvat näyttävätkin olleen erityisen haluttuja ja kilpailtuja juuri pienemmillä paikkakunnilla.

Eräs kirjoittajista otti maaherraan yhteyttä vuonna 1995. Hän kertoi tavanneensa maaherran muutama otteeseen: ollessaan kylällään presidentin vierailun aikana kahvinkeittäjänä ja linnankutsuilla Helsingissä. Kirjoittaja kertoi toimineensa aktiivisesti kylän yhteisissä asioissa ja pyrkineensä auttamaan kyläläisiä heidän ongelmissaan. Yksi tällainen ongelma oli hänen tuttavansa taksilupahakemus. Tuttava oli sopinut ostavansa taksiluvan eräältä luvastaan luopuvalta yrittäjältä. Asiaan oli tullut kuitenkin mutkia matkaan, sillä lupaa lähtivät tavoittelemaan myös muut hakijat:

*Asia oli aikalailla selkeä, koska kyseessä on taksiluvasta luopuva henkilö, ja hän oli sopinut kylällämme asuvan henkilön kanssa, että hän ostaa luvat kunhan läänistä asiaa selvitetään. Olen myöskin itse ollut useamman kerran yhteydessä luvasta päättävään henkilöön syksyn aikana. Hän sanoi, että uusia lupia on vaikea saada. Tässä on kysymyksessä toisen luovuttama lupa ja hakija olisi innokas jatkamaan tätä taksimiehen hommaa. Lähinnä tässä kiikastaa se, että toiset taksimiehet olivat perjantaina tolalla sanoneet, että hänelle lupaa ei anneta. Sitä samaa lupaa on hakemassa neljä muuta kaveria. Koska hänellä ei ole kuulemma suhteita taksiliiton miehiin, niin pettyneenä hän otti minuun yhteyttä ja kyseli neuvoja.*³⁰⁴

Kirjoittaja vetosi maaherraan lupaa hakevan tuttavan puolesta, vakuuttaen tämän olevan rehellinen ja auttavainen kyläläinen. Kirjeen loppuun hän lisäsi: ”Kirjoitan teille siksi, koska kerran muillakin on vara suhteisiin vedota, niin miksei myöskin meillä”.³⁰⁵

Seuraava kirjoittaja otti yhteyttä maaherraan poikansa taksiluvan puolesta. Hän kertoi poikansa, jolla oli taksiautoiluun liittyvän työkokemuksen lisäksi autonkuljettajan ammattikoulutus, hakeneen lupaa ensimmäisen kerran jo vuonna 1994. Tällöin lupa oli mennyt pidemmän työkokemuksen omanneelle hakijalle. Pian tämän jälkeen paikkakunnalla oli vapautunut uusi lupa, jolloin kirjoittajan poika olisi ollut työkokemuksen perusteella seuraavana vuorossa. Tälläkin kertaa lupa meni toiselle hakijalle, erään taksiautoilijoiden paikallisyhdistyksen puheenjohtajan pojalle.

Kirjeen kirjoittamisen aikoihin oli vapautumassa jälleen kaksi uutta lupaa. Toisen luvan saajaksi lääninhallitus ja taksiyhdistys puolsivat henkilöä, jolta puuttui täysin taksiautoiluun liittyvä koulutus,

³⁰⁴ Kirje maaherra Siuruaiselle 11.12.1995. Fb:1, EOSA. KA.

³⁰⁵ Kirje maaherra Siuruaiselle 11.12.1995. Fb:1, EOSA. KA.

mutta jonka isä oli paikallisen taksiyhdistyksen varapuheenjohtaja ja lääninyhdistyksen työvaliokunnan jäsen. Kirjoittaja vetosi maaherraan poikansa puolesta ja esitti seuraavan toiveen:

*Saamamme kokemuksen perusteella näyttää valitettavasti siltä, ettei alan koulutuksella ja työkokemuksella ole mitään merkitystä verrattuna siihen kenen poika sattuu olemaan. Rohkenen kääntyä puoleenne, josko voisitte henkilökohtaisesti vaikuttaa siten, että nyt vapautuva lupa myönnettäisiin pojalleni.*³⁰⁶

Seuraava kirjoittaja otti yhteyttä maaherraan saadakseen liikennelupahakemukselleen tasavertaisen kohtelun:

*Pyydän teitä arvoisa maaherra kiinnittämään huomionne liikennelupa-anomukseeni ja nimenomaan siihen, että saisin oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun, joka minulle kunniallisena, vastuunsa ja velvoitteensa kaikin puolin hoitavana henkilönä ja yrittäjänä kuuluu.*³⁰⁷

Kirjoittaja kertoi toimittaneensa asianajajansa kanssa lääninhallinnon liikennejaostolle liikennelupahakemuksen, jossa hän oli perustellut kaupunkinsa tarpeen uudelle luvalla. Tällekin luvalla oli lopulta ilmestynyt muita hakijoita – kirjoittajan mukaan kuitenkin vasta sen jälkeen, kun he olivat saaneet nähtäväkseen kirjoittajan hakemuksen perusteluineen. Kirjeen seuraava kohta herätti ilmeisesti Siuruaisen huomion, sillä se on alleviivattu ja sen viereen on piirretty kysymysmerkki:

*Merkille pantavaa on erityisesti se, että Pyhäsalmen taksiautoilijat ry:n puheenjohtaja, joka on ollut laatimassa paikallisyhdistyksemme lausuntoa minun lupaani koskien ja siinä todennut, että liikennetarvetta uudelle luvalleni ei ole, on itse ilmaantunut luvan hakijoitien joukkoon.*³⁰⁸

Osalla hakijoista oli kirjoittajan mukaan taustallaan tekijöitä, joiden perusteella he eivät olleet soveltuvia hakemaan lupaa. Maaherralle hän esitti seuraavan toiveen:

Edellä kerrottuun viitaten, pyydän teitä, arvoisa maaherra käyttämään valtaanne ja omaa tervettä oikeustajuanne siten, että toisten autoilijoiden silkasta kateudesta johutuva taktikointi ei johtaisi heidän tavoitteen täyttymiseen siten, että liikennejaos päätyisi

³⁰⁶ Päiväämätön kirje maaherra Siuruaiselle vuonna 1995 tai 1996.

³⁰⁷ Kirje maaherra Siuruaiselle 26.1.1999. Fa:1, EOSA. KA.

³⁰⁸ Kirje maaherra Siuruaiselle 26.1.1999. Fa:1, EOSA. KA.

*anomukseni suhteen kielteiselle kannalle. Toivomukseni on että otatte esittämäni vetoomuksen huolelliseen ja tarkkaan harkintaanne välittömästi.*³⁰⁹

Maaherra keskusteli kirjeen kirjoittajan kanssa puhelimitse heti seuraavana päivänä. Hänen laatimastaan käsinkirjoitetusta muistiosta selviää, että kirjoittaja kertonut erään tietyn henkilön yrittävän estää häntä saamasta lupaa. Muutkaan asiaa käsittelevät viranomaiset eivät nauttineen kirjoittajan luottamusta. Maaherralta kirjoittaja toivoi voimassa olevien lakien ja asetusten mukaista ratkaisua. Muis-
tion loppuun Siuruainen oli lisännyt seuraavan merkinnän: ”Olen eilen harkinnut vaihtaa tämän asian ratkaisun. Hyväksyi esityksen!”³¹⁰

Seuraavassa kirjeessään samainen kirjoittaja toimitti maaherralle paikallisen poliisipäällikön antaman hänen liikennelupa-anomustaan koskevan lausunnon. Kirjoittajan mukaan lausunnon teki merkil-
liseksi se, että poliisipäällikkö otti siinä esille sellaisia rikosilmoituksia, jotka eivät koskeneet kirjoit-
tajaa. Kirjoittaja ilmaisi maaherralle mielipiteensä kyseisestä poliisipäälliköstä:

*Esitänkin teille, jos mahdollista on, niin siirtäisitte poliisipäällikön toisiin työtehtäviin esimerkiksi vaikkapa metsänvartijaksi pohjoisen suurille suoma alueille. Tämä sen vuoksi että katsoisin hänen siellä olevan vähemmän haitaksi rehelliselle ja suoraluon-
taisille Suomen tasavallassa vapaata markkinataloutta harjoittaville yrittäjille.*³¹¹

Viimeisin liikennelupaa koskeva kirje saapui maaherralle vuonna 2009. Kirjoittaja otti yhteyttä maa-
herraan hänen paikkakunnallaan vapaana olevan taksiluvan hakemusprosessiin liittyen. Hän oli ano-
nut lupaa ja tiedustellut lääninhallinnosta asian käsittelyn etenemistä. Lääninhallinnosta hänelle oli
kerrottu luvan menevän toiselle hakijalle. Tällä hakijalla ei ollut aikaisempaa kokemusta taksiautoi-
lusta, ja lupaa oltiin myöntämässä hänen palveluammattikokemukseensa perustuen. Kirjoittajan mu-
kaan luvan myöntämisessä ei noudateta uuden taksiliikennelain 2007/217 pykälää 31, jossa määrät-
tiin, että vuosina 2007–2011 luvat tulee myöntää ensisijaisesti niille hakijoille, joilla oli aikaisempaa
kokemusta taksinkuljetuksesta. Maaherralta kirjoittaja halusi selvityksen siitä, miksi lääninhallin-
nossa poiketaan lain asetuksesta.³¹²

³⁰⁹ Ibidem

³¹⁰ Maaherra Siuruaisen muistiinpano 27.1.21999. Fa:1, EOSA. KA.

³¹¹ Kirje maaherra Siuruaiselle 28.1.1999. Fa:1, EOSA.KA.

³¹² Sähköposti maaherra Siuruaiselle 21.6.2009. Fb:2, EOSA. KA.

LOPPULAUSE

Henkilöarkistot määritellään yleensä yksityisiksi, henkilökohtaisiksi ja yksilöllisiksi. Niiden arvo nähdään olevan asiakirjoihin sisältyvissä henkilökohtaisissa kokemuksissa. Henkilöarkistoja verrataan usein viranomaisarkistoihin, ja arkistotyytit asetetaan sekä suomalaisessa että kansainvälisessä arkistoteoriassa toistensa vastakohtiksi. Ajatuksen taustalla vaikuttaa ensinnäkin näkemykset julkisesta ja yksityisestä elämänpiiristä. Viranomaisarkistojen nähdään kuuluvan julkiseen ja henkilöarkistojen yksityiseen elämänpiiriin. Näiden elämänpiirien nähdään olevan toisistaan erillisiä, jonka vuoksi niiden konteksteissa syntyneiden asiakirjojen nähdään olevan toisistaan erotettavissa. Toiseen näkemykseen on vaikuttanut klassisen arkistoteorian opit. Viranomaisarkistojen on nähty syntyvän järjestelmällisesti ja hallitusti, kun taas henkilöarkistojen on katsottu syntyvän sattumanvaraisesti ja epäjärjestelmällisesti.

Uudempi tutkimus on pyrkinyt tarkastelemaan arkistotyyppejä kokonaisvaltaisemmasta näkökulmasta. Niitä ei enää aseteta jyrkästi toistensa vastakohtiksi ja niillä tunnustetaan olevan erojen lisäksi useita yhtäläisyyksiä. Henkilökohtaisuus voi olla läsnä viranomaisen tai organisaation arkistossa ja virallisuus henkilöarkistossa. Myös Eino Siuruaisen arkisto todistaa virallisen ja yksityisen elämänpiirien rajojen epäselvyyden. Arkisto on henkilöarkisto, mutta se on syntynyt viranomaisarkiston tapaan vahvasti julkisen elämänpiirin vaikutuksessa. Samalla se kuitenkin osoittaa, että henkilöarkistolle ominainen henkilökohtaisuus voi olla läsnä myös vahvasti viranomaiskontekstissa syntyneessä henkilöarkistossa.

Toisin kuin usein oletetaan, henkilöarkistot eivät aina synny tiedostamattomasti ja suunnittelemattomasti. Etenkin silloin, kun pääasiallinen arkistonmuodostaja on toiminut jollakin tavalla julkisessa asemassa, on hänen arkistostaan löydettävissä jälkiä tietoisesta arkistonmuodostuksesta. Myös Eino Siuruaisen arkistosta löytyy merkkejä suunnitelmallisesta ja tietoisesta arkistonmuodostuksesta. Hän oli ainakin maaherran virkakautensa loppuaikoina tietoinen arkiston tulevasta säilytyspaikasta Kansallisarkistossa ja sen mahdollisista tulevista tarkastelijoista. Hänellä oli todennäköisesti joku mielikuva siitä, millaisen kuvan hän halusi arkistollaan jättää itsestään jälkipolville. Arkisto sisältää pääasiallisesti Siuruaisen maaherran toimintaan liittyviä asiakirjoja. Se sisältää myös jonkin verran hänen tutkijan uraan liittyviä asiakirjoja. Maaherran toimintaan liittyvissä asiakirjoissa korostuvat hänen kansainvälisiin tehtäviinsä liittyvät asiakirjat. Ammatillinen ja virallinen toiminta sekä maaherran kansainväliset tehtävät ovat todennäköisesti olleet se osa-alue hänen elämästään, jota hän on halunnut arkiston tallentavan.

Siuruaisen itsensä lisäksi hänen henkilöarkistonsa muodostumiseen on vaikuttanut Kansallisarkisto. Kansallisarkiston vaikutus ei ole ollut suoraa, kuten se viranomaisarkistoissa on, sillä Kansallisarkisto ei voi määräyksillään vaikuttaa yksityisiin henkilöarkistoihin. Sen sijaan vaikutus on ollut välillistä, ja se on tapahtunut muun muassa entisen Oulun maakunta-arkiston johtajan Samuli Onnelan kautta. Arkistoa ovat muovanneet myös sitä järjestämässä olleet arkistonhoitajat. Edellisten tahojen lisäksi arkiston käyttäjillä on ollut oma osuutensa arkiston lopulliseen sisältöön. Ensinnäkin Siuruaisen tietoisuus sen tulevista käyttäjistä on väistämättä vaikuttanut arkiston sisältöön. Toisekseen jokainen arkiston käyttäjä tekee arkistosta oman tulkintansa, joka voi vaikuttaa siitä tehtäviin tuleviin tulkitoihin. Tämä tutkimus on minun tulkintani Eino Siuruaisen henkilöarkistosta ja se voi vaikuttaa siihen, miten tulevat käyttäjät arkistoa lähestyvät.

Arkistoa ovat olleet muodostamassa myös kaikki ne tahot, jotka kirjoittivat Eino Siuruaiselle. Hänelle kirjoittaneet kansalaiset, yhteistyökumppanit, ystävät ja sukulaiset – tutkimuksessa heistä käytettiin termiä kolmannet osapuolet – ovat muokanneet arkiston sisältöä merkittävällä tavalla. Kolmansien osapuolien kirjeistä tarkastelin lähemmin yksityishenkilöiden lähettämiä kirjeitä eli kansalaiskirjeitä. Maaherra Siuruaiselle lähetettiin paljon kansalaiskirjeitä mitä erikoisempiin asioihin liittyen. Maaherralle kirjoitettiin paljon, koska hän oli aikanaan tunnettu ja vaikutusvaltainen hahmo. Maaherran tehtävän koettiin olevan läänin etujen ajaminen, mikä on osaltaan vaikuttanut yhteydenottojen määrään.

Kansalaiskirjeistä löytyi muutamia teemoja, joita käsittelin tutkimuksessani tarkemmin. Ensimmäinen on 90-luvun laman aiheuttama taloudellinen ahdinko. Lama ajoi monet suomalaiset taloudelliseen ahdinkoon ja aikakauden aiheuttama ahdinko näkyy myös maaherran kirjeenvaihdossa. Taloudellisiin ongelmiin ja velkavankeuteen ajautuneet henkilöt kirjoittivat maaherralle siinä toiveessa, että tämä kykenisi auttamaan heitä heidän ongelmissaan. Toinen teema on laman jälkeinen yhteiskunnallinen kehitys. Laman jälkeen Suomen alueellinen kehitys eriytyi kasvun keskittyessä muuttamiin kasvukeskuksiin. Maaherralle kirjoitettiin Pohjois-Suomen, maaseudun ja syrjäseutujen puolesta.

Kolmas teema on läänin alueen viranomaisia koskevat kantelut, joita maaherra vastaanotti runsaasti vaikkei hänellä ollut useinkaan mahdollisuutta vaikuttaa viranomaisten toimintaan. Kanteluissa korostuu kaksi lupatyyppiä, joihin liittyen maaherralle kirjoitettiin erityisen paljon: rakennus- ja liikenne- eli taksiluvat. Kanteluiden lähettäjät kokivat viranomaisten toiminnan epäreiluksi ja syrjiväksi. Kirjeiden perusteella rakennuslupien käsittelyä näyttäisi usein jarruttaneen viranomaisen henkilökohtainen kauna hakijaa kohtaan. Taksilupien myöntäminen näyttäisi taas perustuneen joskus lain kriteerien sijaan hakijoiden henkilökohtaisiin suhdeverkostoihin.

Maaherrana Eino Siuruainen oli tunnettu hänen kansainvälisyydestään ja erityisesti hänen hyvistä Venäjän suhteistaan. En käsitellyt tutkimuksessani tätä aihetta juuri ollenkaan, vaikka arkisto sisältää runsaasti hänen kansainväliseen toimintaansa liittyviä asiakirjoja. Siuruaisen kansainvälisyys onkin yksi osa-alue, johon arkisto tarjoaa erinomaiset jatkotutkimusmahdollisuudet.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I Painamattomat lähteet

KANSALLISARKISTO (KA)

Oulun läänin maaherrojen kokoelma

- Puheet 2007–2009
- Yksityisiltä saapuneet kirjeet ja vetoomukset 1992–2009
- Saapuneet kirjeet ”hyvä veli” 1995–2009
- Yhteistyökumppaneilta saapuneet kirjeet 1992–2009
- Kirjetoisteet 1995–2009
- Lausunnot ja raportit 1994–2009
- Nimikirjat, todistukset, ansioluettelot ja muut asiakirjat 1971–2006
- Viranomaisilta ja yhteisöiltä saapuneet kirjeet 1996–2002
- Viranomaisilta ja yhteisöiltä saapuneet kirjeet 1996–2002
- Viranhoitoon liittyvät saapuneet kirjeet 1996–2002
- Anomukset ja kirjetoisteet 1977–2007

Ahti Pekkalan arkisto

- Kirjeenvaihto 1986–1991

Astia-verkkopalvelu ja Vakka-arkistotietokanta

Oulun läänin maaherrojen kokoelman luettelo- ja kuvailutiedot

Eero Pehkosen arkiston luettelo- ja kuvailutiedot

Erkki Antero Haukipuron arkiston luettelo- ja kuvailutiedot

Ahti Antti Johannes Pekkalan arkiston luettelo- ja kuvailutiedot

II Painetut lähteet

1. Lähde ja asiakirjajulkaisut

Arkistolaki 23.9.1994/831.

Asetus Venäjän federaation kanssa suhteiden perusteista tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta 27.7.1992/63.

Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi HE 9/2018 vp.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

Laki Kansallisarkistosta 16.12.2016/1145.

Laki luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä 15.2.1991/343.

Laki luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä annetun lain muuttamisesta 21.7.2006/695.

Lääninhallitusten pysyvästi säilytettävät asiakirjat. Kansallisarkiston seulontapäätös 2.9.2011. <http://www.arkisto.fi/uploads/normit/valtionhallinto/seulontapaatokset/laaninhallitukset-paatos-2011.pdf>

Tasavallan presidentin asetus tasavallan presidentin arkistosta 20.2.2015/151.

Yksityisarkistojen seulontaohje. Arkistolaitos 21.7.2011. http://www.arkisto.fi/uploads/normit/valtionhallinto/maarayksetjaohjeet/Yksityisarkistojen_seulontaohje.pdf

2. Lähdekirjallisuus

Aluehallinnon uudistushankkeen seulontapäätössivusto. Kansallisarkiston verkkosivut. <http://www.arkisto.fi/fi/avi-ja-ely-organisaatioiden-edeltaejien-seulontapaeaeotoeksia/>. Katsottu 14.4.2018.

”Kirkon henkilöstön lukumäärä”. Sakasti – Palvelu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työntekijöille ja toimijoille. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content4276D4> Katsottu 14.4.2018.

3. Sanoma- ja aikakauslehdistö

Koivuranta, Riitta 2018: ”Saammeko koskaan tietää, millaista vauva-arkea presidentti Niinistö vietti Mäntyniemessä?” *Helsingin Sanomat*. Julkaistu 31.3.2018. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005624540.html>

”Vivien Leigh archive acquired by V&A”. *BBC News*. Julkaistu 14.8.2014.

<http://www.bbc.com/news/entertainment-arts-23692733>

III Sähköpostikeskustelut

Anssi Lampelan sähköposti tekijälle 14.6.2017. Tekijän hallussa.

IV Sanakirjat ja hakuteokset

Society of American archivists – A Glossary of Archival and Records Terminology

<https://www2.archivists.org/glossary> (Päivitetty 20.5.2016)

Arkistolaitoksen Arkistowiki

<http://wiki.narc.fi/arkistowiki/index.php/Etusivu> (Päivitetty 2.11.2017)

Arkistojen portti. Lääninhallitukset.

<http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Lääninhallitukset> (Päivitetty 18.5.2015)

Wikipedia. Lahden MM-hiihtojen doping skandaali.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Lahden_MM-hiihtojen_dopingskandaali_2001 (Päivitetty 18.2.2018)

IV Tutkimuskirjallisuus

Alaranta, Juhani & Isohookana-Asunmaa, Tytti & Onnela, Samuli & Turunen, Harri 1998: *Erkki Haukipuro – Maamiehestä Maaherraksi*. SCRIPTA HISTORICA 26. Toimittanut Harri Turunen. Oulun historiaseura.

Barrett, Greighton 2013: ”Respect Which Fonds? Personal Archives and Family Businesses in Nova Scotia”. *Archivaria*, 76, s. 75–92.

Douglas, Jennifer 2015: ”The Archiving “I”: A Closer Look in the Archives of Writers”. *Archivaria* 79, s. 53–89.

Douglas, Jennifer 2018: ”A call to rethink archival creation: exploring types of creation in personal archives”. *Archival Science*, Volume 18, Issue 1, s. 22–49.

Fisher, Rob 2009: ”In Search of a Theory of Private Archives: The Foundational Writings of Jenkinson and Schellenberg Revisited”. *Archivaria* 67, s. 1–24.

Frigren, Pirita 2017: ”Tirkistelyä vai ymmärryksen lisäämistä? Historiantutkija arkaluontoisista asioista kirjoittamassa”. *Historiantutkimuksen etiikka*, s. 43–59. Toimittaneet Eilola Jari, Koskivirta Anu, Lindman Anu. Gaudeamus.

Hallsdórsdóttir, Erla Hulda & Kinnunen, Tiina & Leskelä-Kärki, Maarit 2016: ”Doing Biography”. *Biography, Gender and History: Nordic perspectives*, s. 7–34. Toimittaneet Hallsdórsdóttir, Erla Hulda & Kinnunen, Tiina & Leskelä-Kärki, Maarit & Possing, Birgitte. Cultural History – kulttuurihistoria 14. Turun Yliopisto.

Hobbs, Catherine 2001: "Personal Archives – The Character of Personal Archives: Reflections on the Value of Records of Individuals". *Archivaria* 52, s. 126–135.

Hyryläinen, Torsti & Katajamäki, Hannu & Piispanen, Sirkku & Pylkkänen, Päivi & Rouhiainen, Vesa 2011: *Kylätoiminnan tila 2010*. Ruralia-instituutti. Julkaisuja 22. Helsingin Yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/225324/Julkaisuja22.pdf?sequence=1>

Hämäläinen, Nina & Keravuori, Kirsi & Niku, Maria, 2017: "Digitaalisen kirjeen katoava aineellisuus?". *Ennen ja nyt. Historian tietosanomat*. Julkaistu 15.12.2017. <http://www.ennenja-nyt.net/2017/12/digitaalisen-kirjeen-katoava-aineellisuus/> Katsottu 6.5.2018.

Iacovino, Livia 2010: "Rethinking archival, ethical and legal frameworks for records of Indigenous Australian communities: a participant relationship model of rights and responsibilities". *Archival Science* volume 10 issue 4, s. 353–372.

Joki, Vuokko 2013: "Naisten arkistoja Oulun maakunta-arkistossa". *Näkökulmia arkistosta*. Arkistolaitos. http://nakokulmiaarkistosta.blogspot.fi/2013/11/naisten-arkistoja-oulu-maakunta_22.html Katsottu 10.5.2018.

Keravuori, Kirsi 2015: *"Rakkaat poikaiset!". Simon ja Wilhelmina Janssonin perhekirjeet egodokumentteina (1858-1887)*. Väitöskirja, Turun Yliopisto.

Kiander, Jaakko 2001: *Laman opetukset – Suomen 1990-luvun kriisi ja seuraukset*. 1990-luvun talouskriisi. Suomen akatemian tutkimusohjelma. Verkkojulkaisu: http://docplayer.fi/94567-Laman-opetukset-suomen-1990-luvun-kriisin-syyt-ja-seuraukset.html#show_full_text

Kuisma, Markku 2008: "YYA-Suomesta Euroopan Unioniin". *Suomalaisen arjen historia*, s. 11–25. Toimittaneet Häggman, Kai ja Aalto Seppo. Weilin + Göös.

Käyhkö, Ulla 2005: *Inkeri Lahtinen ja Stalinismi SKP:ssa. Lehtisen elämä ja erityisesti osallistuminen SKP:n johdon 1960-luvun stalinismikeskusteluun (1960-1968)*. Historian Pro Gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Lahtelin, Sanna 2016: *Julkisen henkilön julkinen arkisto – Kansanedustaja Miina Sillanpään henkilöarkiston muodostuminen ja eettinen käyttö*. Pro Gradu -tutkielma, Turun Yliopisto.

Lahtinen, Anu & Leskelä-Kärki, Maarit & Vainio-Korhonen, Kirsi & Vehkalahti, Kaisa 2011: ”Kirjeiden uusi tuleminen”. *Kirjeet ja historiantutkimus*, s. 9–27. Toimittaneet Leskelä-Kärki, Maarit & Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lampela, Anssi 2016: ”Johdatus suomalaisen arkistokuvailun historiaan. Tampereen Yliopisto, TRIM-julkaisusarja. <https://tampub.uta.fi/handle/10024/98693>

Launonen, Antti 2016: ”25 vuodessa puolet Suomen peruskouluista on lakkautettu – ”Lakkautusten kokonaisvaikutuksia ei yksinkertaisesti ole tutkittu”. *Savon Sanomat*. Julkaistu 31.1.2016. Verkkojulkaisu: <https://www.savonsanomat.fi/kotimaa/25-vuodessa-puolet-Suomen-peruskouluista-on-lakkautettu/722972>

Lybeck Jari, et al. 2006: *Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti. Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja*. Arkistolaitos. Verkkojulkaisu: http://www.arkisto.fi/uploads/Palvelut/Julkaisut/asiakirjahallinnon_oppikirja.pdf

Manninen, Turo 2005: ”Kasvun aika; Oulu 1945–1990”. *Oulun vuosisadat 1605–2005*. Toimittanut Reija Satokangas. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. Oulun yliopiston historian laitos.

McKemmish, Sue & Piggott, Michael 2013: ”Towards the Archival Multiverse: Challenging the Binary Opposition of the Personal and Corporate Archive in Modern Archival Theory and Practise”. *Archivaria* 76, s.111–144.

Nieminen, Marjo 2008: ”Uuden historian linjauksia”. *eNorssi – Opettajankouluttajien yhteistyöverkosto*. <http://www.enorssi.fi/enorssi-verkosto/virmo/virmo-1/kashisnet/kasvatuksen-historian-tutkimus/uuden-historian-linjauksia-marjo-nieminen> (Katsottu 27.4.2018)

Oinas-Kukkonen, Henry 2005: ”Moderni ja monipuolinen ”haitekkikaupunki””. *Oulun vuosisadat 1605–2005*, s. 176–198. Toimittanut Reija Satokangas. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. Oulun yliopiston historian laitos.

Onnela, Samuli 1998: ”Pohjoisen läänin maaherrana”. *Erkki Haukipuro – Maamiehestä Maaherraksi*, s. 132–178. SCRIPTA HISTORICA 26. Toimittanut Harri Turunen. Oulun historiaseura.

Pallari, Petra 2016: *Calamnius-suvun arkisto Oulun maakunta-arkistossa yksityisarkistona ja elämän kuvaajana*. Pro Gradu -tutkielma. Oulun Yliopisto.

Rämänen, Pirjo 2018: *Kyläkoulusta kuntakeskukseen – Tapaustutkimus lakkautetun kyläkoulun opilaiden kokemuksista*. Pro Gradu tutkielma. Jyväskylän Yliopisto.

Sipponen, Kauko 1997: ”Maaherra, presidentin luottamusmies 1930-luvulla”. *Suomen keskushallinnon historia*, s. 711. Toimittanut Savolainen, Raimo. Edita.

Tammenmaa, Taina 2017: ”Yksityisarkistojen kansallisen hankintapolitiikan ensimmäinen etappi saavutettu”. *Näkökulmia arkistosta*. Arkistolaitos.

<http://nakokulmiaarkistosta.blogspot.de/2017/05/yksityisarkistojen-kansallisen.html> (Katsottu 10.5.2018)

Uusitalo, Eero 2009: *Maaseutu – väliinputoajasta vastuunkantajaksi. Maaseutupolitiikan itsenäistymisen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa*. Helsingin Yliopiston Ruralia instituutti. Verkkojulkaisu: <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Julkaisu17.pdf>

Vainio-Korhonen, Kirsi 2017: ”Vastuullinen historia”. *Historiantutkimuksen etiikka*, s. 24–39. Toimittaneet Eilola Jari, Koskivirta Anu, Lindman Anu. Gaudeamus.

Vallinkoski, Anu 2017: ”Puolet kouluista katosi. Mitä saatiin aikaan?” *Yliopisto-lehti* Y/08/17. Verkkojulkaisu: <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus/puolet-kouluista-katosi.-mita-saatiin-aikaan>

Westerlund, Lars ja Selovuori, Jorma 1996: ”Lääninhallinto 1917–1996”. *Suomen keskushallinnon historia*, s. 703–735. Toimittanut Savolainen, Raimo. Edita.

LIITTEET

Liite 1. Eino Siuruaisen arkiston arkistoluettelo.

A MAAHERRAN PUHEET

A:1	Puheet (1991–1994)
A:2	Puheet (1995–1996)
A:3	Puheet (1997–1998)
A:4	Puheet (1999–2000)
A:5	Puheet (2001–2002)
A:6	Puheet (2003–2005)
A:7	Puheet (2007–2009)

B MAAHERRAN KALENTERIT

B:1	Maaherran kalenterit (1991–1997)
B:2	Maaherran kalenterit (1992–2004)
B:3	Maaherran kalenterit (2005–2009)

C MAAHERRAN UUDENVUODEN VASTAANOTTOIHIN LIITTYVÄT ASIAKIRJAT

C:1	Uudenvuoden vastaanottoihin liittyvät asiakirjat (1992–2000)
C:2	Uudenvuoden vastaanottoihin liittyvät asiakirjat (2001–2010)

D KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

Da	Karjala-yhteistyö
----	-------------------

Da:1	Karjalan tasavaltaan liittyvät asiakirjat (1992–2001)
Da:2	Karjalan tasavaltaan liittyvät asiakirjat (2002–2009)
Da:3	Kirjeenvaihto (1992–2009)
Db	Muu Luoteis-Venäjä-yhteistyö
Db:1	Arkangelin tasavaltaan liittyvät asiakirjat (1993 – 2009)
Db:2	Barents-yhteistyöhön liittyvät asiakirjat (1995–2009)
Db:3	Komin tasavaltaan liittyvät asiakirjat (1993–2008)
Db:4	Murmanskin alueeseen liittyvät asiakirjat (1992–1998)
Db:5	Vologdan lääniin liittyvät asiakirjat (1994–2008)
Db:6	Muu kirjeenvaihto (1992–2009)
Db:7	Oulu-Karjala-Arkangeli-Komi korridorin liittyvät asiakirjat (1992–2009)
Db:8	Energiayhteistyöhön liittyvät asiakirjat (1992–2009)
Db:9	Venäjän Federaation ja Suomen talousfoorumin asiakirjat (2004–2006)
Db:10	Muut asiakirjat (1992–2009)
Db:11	Venäläisten vieraiden vierailuohjelmat (1992–2009]
Dc	Saksa-yhteistyö
Dc:1	Kirjeenvaihto (1992–2009)
Dc:2	Vierailuohjelmat (1992–2008)
Dc:3	Maaherran puheet ja muistiinpanot (1992–2009)
Dc:4	Tiedotteet ja lehtileikkeet (1992–2009)
Dc:5	Muut asiakirjat (1992–2009)
Dd	Kiina-yhteistyö
Dd:1	Kirjeenvaihto (1994–2009)
Dd:2	Muut asiakirjat (1992–2009)

De	Eurooppa-yhteistyö
De:1	Euroopan maaherrojen kokousohjelmat (1991–2009)
De:2	Oulun läänin maaherran esitykset ja muistiinpanot (1991–2009)
De:3	Saapuneet kirjeet ja esitykset (1992–2009)
De:4	Muut yhteistyöhön liittyvät asiakirjat (1991–2009)

E	KOTIMAISET	HANKKEET	JA	LUOTTAMUSTEHTÄVÄT
Ea	Tilastotoimen selvityshanke			
Ea:1	Loppuraportti (2008)			
Ea:2	Muistiinpanot (2008)			
Ea:3	Muu aineisto (2008)			
Eb	Selvitykset alueellisesta kehittämisestä			
Eb:1	Loppuraportit (2004–2005)			
Eb:2	Selvitystöiden tekoprosessiin liittyvät muistiinpanot ja asiakirjat (2003–2004)			
Eb:3	Saapuneet asiakirjat (2003–2004)			
Ec	Maanpuolustukseen liittyvät asiakirjat			
Ec:1	Maanpuolustuskursseihin liittyvät asiakirjat (1991–2009)			
Ec:2	Muut asiakirjat (1996–2009)			
Ed	Sotaveteraani- ja perinnetyöhön liittyvät asiakirjat			
Ed:1	Tammenlehvän perinneliiton järjestelytoimikunnan esitys (2005)			
Ed:2	Saapuneet kirjeet (2007–2009)			
Ed:3	Muut asiakirjat (2002–2009)			
Ee	Muihin luottamustehtäviin ja hankkeisiin liittyvät asiakirjat			
Ee:1	Kalevan Kisoihin ja Maatalousnäyttelyyn liittyvät asiakirjat (1998)			

- Ee:2 Veteraanikansanedustajat ry:n toimintaan liittyvät asiakirjat (1990–2000)
- Ee:3 Aluehallinnon uudistamishankkeen (ALKU) liittyvät asiakirjat (2008–2009)
- Ee:4 Oulun Osuuspankin historiatoimikunnan toimintaan liittyvät asiakirjat (2004)
- Ee:5 Erilaisiin hankkeisiin ja luottamustoimiin liittyviä asiakirjoja (1991–2009)

F MUUT VIRANHOITOON LIITTYVÄT ASIAKIRJAT

- Fa Saapuneet kirjeet
- Fa:1 Yksityisiltä saapuneet kirjeet ja vetoomukset (1992–2009)
- Fa:2 Yksityisiltä saapuneet kirjeet ja vetoomukset (2001–2009)
- Fa:3 Saapuneet kirjeet ("hyvä veli") (1995–2009)
- Fa:4 Saapuneet kortit ("hyvä veli") (1996–2006)
- Fa:5 Yhteistyökumppaneilta saapuneet kirjeet (1992–2009)
- Fa:6 Vieraskieliset saapuneet kirjeet (1993–2009)
- Fa:7 Saapuneet kortit (1990–2000)
- Fa:8 Saapuneet kiitoskirjeet (1990–2000)
- Fa:9 Saapuneet kiitoskortit (1990–2000)
- Fa:10 Saapuneet kiitoskortit (1990–2000)
- Fa:11 Saapuneet kiitoskortit (1990–2000)
- Fa:12 Saapuneet kiitos- ja onnittelukortit (1993–1995)
- Fa:13 Saapuneet kutsut (1990–2000)
- Fa:14 Saapuneet kutsut (1990–2000)
- Fb Kirjetoisteet

Fb:1	Kirjetoisteet (1995–2009)
Fd	Vierailuihin liittyvät asiakirjat
Fd:1	Tasavallan presidentin vierailut (1994–2008)
Fd:2	Ruotsin kuninkaallisten vierailu Suomessa (1996)
Fd:3	Ulkomaisten vieraiden ja delegaatioiden vierailut (1996–2009)
Fc	Oulun lääninhallituksen lausunnot, kutsut ja ohjelmat
Fc:1	Lausunnot ja raportit (1994–2009)
Fc:2	Kutsut ja ohjelmat (1994–2009)
Fc:3	Tuleviin menoihin ja joulutervehdyksiin liittyvät listat (1998–2009)
Fe	Tiedotteet ja muistiot
Fe:1	Tiedotteet ja muistiot (1994–2009)
Fe:2	Saapuneet tiedotteet, muistiot ja esitelmät (1993–2008)
Fh	Valokuvat
Fh:1	Saksan yhteistyöhön liittyvät valokuvat (1999–2006)
Fh:2	Ryhmäkuva lääninhallituksen senioreista (2000)
Fh:3	Maaherra Johan Frederik Carpelanin rooliasussa (2009)
Fh:4	Henkilökuva (2005)
Ff	Viranhoitoon liittyvät muistiinpanot ja esitykset
Ff:1	Muistiinpanot (1995–2009)
Ff:2	Presidenttifoorumiiin liittyvät asiakirjat (2008)
Fg	Muut asiakirjat
Fg:1	Muut asiakirjat (1997–2009)
Fg:2	Oulun lääninhallituksen peruskorjaukseen ja sisustukseen liittyvät asiakirjat (1995)

G

YKSITYISET ASIAKIRJAT

Ga	Viralliset asiakirjat
Ga:1	Nimikirjat, todistukset, ansioluettelot ja muut asiakirjat (1971–2006)
Gb	Kirjeenvaihto
Gb:1	Kummipojalta saapunut kirje (1900)
Gb:2	Saapunut kirje (1998)
Gb:3	Saapunut kortti (1991)
Gb:4	Saapuneet kirjeet (2001–2002)
Gb:5	Saapunut kirje (2007)
Gb:6	Saapunut kirje (1997)
Gb:7	Viranomaisilta ja yhteisöiltä saapuneet kirjeet (1996–2002)
Gb:8	Viranhoitoon liittyvät saapuneet kirjeet (1974–1988)
Gb:9	Anomukset ja kirjetoisteet (1977–2007)
Gc	Toiminta-asiakirjat ja konseptit
Gc:1	Tutkimus- ja opetustoimintaan liittyvät asiakirjat (1967–2001)
Gc:2	Ammatillisiin taitoihin liittyvät asiakirjat (2000–2006)
Gc:3	Muut asiakirjat (1994–2007)
Gd	Lehdet ja Lehtileikkeet
Gd:1	Lehdet ja lehtileikkeet (1900)

Lähde: Kansallisarkiston Astia-verkkopalvelu.